

ХТО ПЕРЕМОЖЕ У ВІЙНІ ВСІХ ПРОТИ
ВСІХ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЛІТИЦІ

ЯК ШУКАЮТЬ ТА ІДЕНТИФІКУЮТЬ
ЗАГИБЛИХ В АТО

ГРУЗІЯ ГУБИТЬ ЗДОБУТКИ
ЛІБЕРАЛЬНИХ РЕФОРМ

У К Р А Ї Н С Ь К И Й
Тиждень

ЮРІЙ СЕРГЕЄВ
ПРО УКРАЇНСЬКІ
ІНТЕРЕСИ
І РЕФОРМУ ООН

№ 50 (370) 12 – 18 ГРУДНЯ 2014 р.

ДОНБАС

ВІДРОДЖЕННЯ НЕМИНУЧЕ

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

Очікуйте у грудні

The
Economist

Гілларі Клінтон Про жінок **Маттео Ренці** План для Італії
Мері Барра Мащини, що розмовляють **Девід Блейн** Майбутнє магії
Джокові Індонезія береться до роботи **Білл Гейтс** Ставити цілі,
рятувати життя **Ян Томбінський** Реформи для України

74 сторінок ілюстрацій

Тиждень

Світ у 2015

Предплатний індекс 68098

НА ЧАСІ

Бунт у воччині
Які загальноукраїнські проблеми викрило заворушення у Вінниці

4

Важке похмілля
Хто переможе у війні всіх проти всіх в українській політиці

6

Анатомія злиднів
Як радикальні зміни в житті держави позначилися на настроях українських споживачів

10

Реформатори на експорт
Чим запам'ятались у Грузії чиновники, які працюють тепер в українському уряді

13

Юрій Сергеев: «Світ має зрозуміти, що Україна прагне створити коаліцію для захисту інтересів Європи»
Постійний представник України при ООН про міжнародну безпеку

14

Меморандум джентльмена
Уроки Будапештського меморандуму для України

16

ТЕМА НОМЕРА

Юрій Макаров про нову українську руйну та її подолання

20

Союз Кремля та донецьких
Єгор Фірсов про природу й наслідки сепаратизму на Сході

22

Вугільний договірник
Денис Казанський про схеми постачання палива з окупованих територій

24

Донець і духи капіталізму
Олена Стяжкіна про бізнесменів Донбасу

26

СУСПІЛЬСТВО

Вантаж 200: не ідентифіковано
Як шукають загиблих у зоні АТО

29

«Усіх загиблих шкода... Але Влада не вистачає»
Історія молодого лікаря, що загинув під Іловайськом

32

СВІТ

Едвард Лукас про вшанування радянських дисидентів

34

Леся Івасюк про український пантеон героїв

35

Невесела перспектива
Майкл Бініон про специфіку нової холодної війни

36

Неквпом до Європи
Як вплинули парламентські вибори у Молдові на геополітичні пріоритети країни

38

Польські успіхи
Про бонуси Варшави від призначення Дональда Туска головою Європейської ради

40

Мрії відкладаються
Куди прямує Грузія сьогодні

42

СПАДОК

Гіркий полин ногайського степу
Як кочовий народ став жертвою російської «дружби»

44

НАВІГАТОР

Український кінотеатр у Європі
Що робити з «Жовтнем»

48

Анастасія Левкова про зв'язок Криму з Україною

50

Тиждень

№ 50 (370) 12–18.12.2014
Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ
Видавець ТОВ «Український тиждень» 03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37
Головний редактор Дмитро Крапивенко
Редакція Наталія Петринська, Анна Корбут, Алла Лазарева, Олександр Крамар, Ганна Трегуб, Богдан Буткевич, Валерія Бурлакова, Станіслав Козлюк, Юрій Макаров, Роман Малко, Ольга Ворожбит

Директор зі збуту Олександр Грищенко
Директор з реклами Олена Андреева
e-mail: olena.andreeva@tyzhden.ua
тел.: 067-407-10-89
Видається з 02 листопада 2007 року
Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 18119-6919 ПР від 30.08.2011 р.
Адреса для листування 03067, Київ, а/с № 2
Адреса редакції 03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37
e-mail: office@tyzhden.ua
тел.: (044) 351-13-00

Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1
Свідчення суб'єкта видавничої справи ДК № 1447 від 28.07.2003 р.
№ зам. 14-3767
Наклад 41 500
Номер підписано до друку 10.12.2014 р.
Виходить щоп'ятниці
Розповсюджується в роздрібній торгівлі та за передплатою
Передплатний індекс 99319
Ціна договірна

© Український тиждень. Редакція залишає за собою право на літредування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються. Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе. Матеріали, позначені літерою «Р», публікуються на комерційній основі

Наші партнери: www.tyzhden.ua
The Ukrainian Week

ФАКТИ ТИЖНЯ

Бойовики зменшили інтенсивність обстрілів. Однак обіцяного «режиму тиші» на Донбасі так і не досягнуто

Продовження терактів. В Одесі стався вибух біля волонтерського центру, в Харкові пошкоджено пам'ятник воїнам УПА

Рада обрала віце-спікерів та голів комітетів. Щодо останніх спалахнув скандал, бо серед них опинилися ті, хто підтримує диктаторські закони 16 січня

Бунт у ватчині

Не надто масштабний політичний конфлікт у Вінниці посилив недовіру між владою та суспільством

Автор:
Дмитро Крапивенко

«Провокаторами, які створюють картинку для російських телеканалів», у нас за останній рік кого тільки не називали. Набридло танцювати на Майдані й навжився на рішучі дії (до яких, до речі, закликали зі сцени) – вже агент ФСБ; почав публічно критикувати владу (у країні немає воєнного стану, а отже, й цензури) – розхитуюєш човна під час війни; закликаєш до впровадження того ж таки воєнного стану – прагнеш диктатури й економічного колапсу (адже країнам, що воюють, кредитів не дають); займаєшся волонтерством – розбещуєш державу, яка не виконує своїх функцій; пішов у добровільний батальйон – продався олігархам; в армію – на гарматне м'ясо до нездар-генералів. Такі звинувачення, озвучені окремими опініонмейкерами, багаторазово відтворені ФВ-спільнотою, стають такою собі фальшивою громадською думкою, нещадною до всіх, за винятком хіба що диванної сотні (своїх-бо не б'ють!). Є ще й інші бенефіціарі: політики, для яких війна ніби індульгенція, а протести – потенційний політич-

ний капітал, що його просто треба вчасно встигнути конвертувати.

Усі великі чвари у провінційному вимірі вироджуються як не в Кайдашеву сім'ю, то в Івана Івановича з Іваном Нікіфоровичем. Вінниця, якій через невелику кількість населення й дрібний номенклатурний потенціал усе-таки не судилося стати «кузнею кадрів» а-ля Донецьк часів Януковича чи Дніпропетровськ – Кучми, вибухнула несподіваним, утім, вельми показовим бунтом. Конфлікт цікавий зовсім не протистоянням між «порошенківським» головою ОДА Анатолієм Олійником та «майданівським» головою облради Сергієм Світком (належить до «Батьківщини»), а наданим йому масштабом. Захоплення приміщення обласної адміністрації (чи радше несанкціоноване проникнення туди) – подія надзвичайна, але її інтерпретація просто шокуєча. Сторона Олійника відразу взяла на себе роль борців за соборність країни і звинуватила супротивників мало не в сепаратизмі, цілком серйозно називаючи опонентів «проросійськими бойовиками». Звісно, навіть конспіролог-початківець поєднає в ланцюжок заворушення у Вінниці та близькість до кордону із Придністров'ям, намалює на мапі

Вінниця викрила протиріччя нинішньої коаліції: доки «пани» в Києві намагаються демонструвати єдність, на батьківщині президента по різні боки барикад опинилися представники майже всіх партій, які в нас прийнято називати проєвропейськими

напрямок головного танкового удару з Тирасполя й аплодуватиме своїм «аналітичним висновкам». Прибічники колишнього «рухівця», а нині представника «Батьківщини» мають свою риторику: мовляв, «зливають Майдан», адже пан Світко – один із активістів Революції гідності і його тепер намагаються усунути від головування в облраді учора рашні регіонали. Але дві булави для двох гетьманів – це якось не по-українськи, тож до гри долучилась і місцева «Свобода», представники якої роками відпрацьовували технології «приватизації» протестів по всій Україні: незаконна забудова, корупційний скандал, не виплати зарплати – чекайте, що на найближчому мітингу з'являться люди з партійною символікою. Насамкінець «зачекнілись» у Вінниці й айдарівці під проводом комбата Сергія Мельничука, нині депутата від Радикальної партії Олега Ляшка: вони приміряли на себе роль миротворчого контингенту, який пообіцяв не допустити в місті «подібних інцидентів».

У Запоріжжі активісти під орудою Олега Ляшка змусили мера Олександра Сіна написати заяву про відставку. Міськрада відмовилася її розглядати

Росія скасувала потяги до України. Укрзалізниця аналогічних заходів не вжила

У Грозному близько доби точилися бої між військами РФ та повстанцями, які захопили й утримували Будинок преси

Сенат Чехії ратифікував Угоду про асоціацію України з ЄС

ФОТО СКАПА WWW.VINNITSA.INFO

Вінниця викрила протиріччя нинішньої коаліції: доки «пани» в Києві намагаються демонструвати єдність, на батьківщині президента по різні боки барикад опинилися представники майже всіх партій, які в нас прийнято називати проєвропейськими. Найменш суттєвою в усій цій історії є «картинка для російських каналів». Навіть якщо уявити собі, що в Україні раптом настане лад і спокій, пропагандистська машина РФ не залишиться без роботи: репортажі про закатованих «соотечественників», неонацизм, холод, голод і «громадянську війну в Україні» виходитимуть із належною регулярністю, доки на це існуватиме політичне замовлення Кремля.

Недолугими бачаться і спроби привнести сепаратистську риторичку у вінницький бунт: лідера встигли охрестити «народним губернатором Вінниччини» (побідні титули навесні здобули лідери самопроголошених «республік» на Донбасі), знищення портретів президента намагаються

інтерпретувати як «наруту над державними символами», прибічників Свитка звинуватили в зазіханні на територіальну цілісність країни. За всім цим базарним політиканством губляться проблеми аж ніяк не обласного масштабу. Перша: урізання «квоти Майдану» на всіх рівнях, від уряду до місцевих рад, матиме ефект стиснутої пружини, яка може розігнутись у найменш зручний час у найменш зручному місці. Друга: в суспільства залишається низький рівень довіри до влади і ще нижчим є імунітет до правопорушень на кшталт захоплення адмінбудівель. Третя: міліціонери не готові захищати можновладців від повсталого народу, та й у примовку «був би наказ – розігнали б» тепер мало хто вірить. Четверта: влада, передусім президентська вертикаль, наращує дистанцію між собою та громадськістю, робить ставку на номенклатуру, зволікає у веденні діалогу з активістами й намагається втішити себе аргументом, мовляв, погорлають і розійдуться, однак і він уже не працює, не заколисує.

Повторення вінницьких подій можливе фактично в будь-якому регіоні, де зберігатиметься класична, за Ленінін (!), революційна ситуація: верхи не можуть, низи не хочуть жити по-старому. А вона не є чимось унікальним у

ними перервами, засвідчує те, що нинішня політична еліта має ілюзію власної невразливості до наступних виборів. Ціну такої омани важко навіть уявити. Справжня реалізація реформ, природно, викличе неабияке невдоволення в масах, із чого скористаються популісти всіх мастей. А влада, якщо обмежиться поясненнями із трибун та участю в телевізійних ток-шоу, навряд чи буде почута. Тож пояснення суті реформ має стати такою собі просвітницькою роботою, ніби в давні часи кампанії з популяризації щеплень, письменності тощо.

В Україні як ніколи в дефіциті відвертості. Чиновники різного калібру дурять своїх шефів, включно з президентом, показують. Фронтвики розповідають, що під час візиту верховного головнокомандувача зі складів привозять сучасні намети, перед очима Порошенка постають бійці тільки в новій формі. Хоча насправді вона є зовсім не в кожного, ілюзію створено. Щойно кортеж покидає військову частину, лоск зникає і повертаються важкі бойові будні. Утім, за доби технологій створювати потьомкінські села можна тільки для тих, хто бажає їх бачити й не прагне жити в об'єктивній реальності. Влада платить тією самою монетою, розповідаючи, що ситуація під контролем, економіку ось-ось відновлять, енергоносіїв вистачить – замість того, щоб повідомити реальний стан справ, не замислюючись про іміджеві та електоральні втрати. «Народ нас не зрозуміє», – любили повторювати радянські партійні бонзи, які, зрештою, опинилися на смітнику історії. Схоже, українська влада намагається жити за тим-таки фальшивим принципом «дедов і отцов», не усвідомлюючи серйозності наслідків такого підходу до людей, котрі так і «не дістали чіткого сигналу», що на Печерських пагорбах сидять свої, з якими треба співпрацювати, а не ламати один перед одним комедію. ■

ВЛАДА, ПЕРЕДУСІМ ПРЕЗИДЕНТСЬКА ВЕРТИКАЛЬ, НАРОЩУЄ ДИСТАНЦІЮ МІЖ СОБОЮ ТА ГРОМАДСЬКІСТЮ, РОБИТЬ СТАВКУ НА НОМЕНКЛАТУРУ

наших умовах. Оновлення влади відбувається з дуже відчутними домішками минулого: у місцевих радах досі працюють учорашні регіонали; децентралізація і решта реформ залишаються красивими словами в деклараціях про наміри; навіть Верховна Рада, яка працює неквапливо, з числен-

Важке похмілля

Хто переможе у війні всіх проти всіх в українській політиці

Наступний рік (ба навіть його початок) обіцяє стати дуже складним випробуванням для соціальної та політичної стабільності країни. Очікуваний збіг низки негативних факторів дає підстави вважати, що вона як ніколи ризикує зануритись у загальний хаос, наслідки якого наразі бачаться малопрогнозованими, а сили, здатні його подолати, невизначеними.

НА КРАЮ ПРІРВИ

Країна стрімко рухається до фінансово-економічної та соціально-політичної прірви, бліді аналогії якої в сучасній історії можна шукати хіба що в Аргентині часів дефолту початку

**Автор:
Олександр
Крамар**

ЛЯЛКОВОДИ. Олігархи намагаються використати протестні настрої людей для проstownування власних інтересів

2000-х чи Греції останніх років. Передумови склалися принаймні впродовж останнього десятиліття. Для виправлення ситуації нічого так і не зробив уряд ані Тимошенко після кризи 2008–2009-го, ані тим більше Азарова у 2010–2014-му. Навпаки, й тоді, й тоді намагалися відтермінувати розв'язку та перекласти відповідальність на наступників: стрімко нарощувався державний борг, щоб утримувати завищений курс гривні; тривало свято популізму на тлі зростання дефіцитів держбюджету, бюджетів Пенсійного фонду й Нафтогазу.

Нарешті запас міцності вичерпано. Від квітня 2011 року для підтримки ілюзії стабільності було «спалено» понад \$30 млрд із \$38 млрд золотовалютних резервів (за оцінками експертів у грудні вони впадуть до \$7,2–7,6 млрд). Дефіцит Нафтогазу перевищив астрономічну суму 100 млрд грн, навіть попри значне підняття цін на газ для побутових споживачів у першому півріччі. Бойові дії на Донбасі й перманентна загроза російського вторгнення спровокували спад валютних надходжень та втечу капіталу з країни. Це посилює роками накопичувані проблеми, а подушки безпеки не залишилися.

Девальвація гривні, яку в цих умовах безперспективно намагалися тримати на рівні то 11,5, то 12,95, то 15–16 грн/\$, природно, не припинилась і не припиниться, попри останнім часом уже просто відчайдушні «прохання» НБУ до банків. Уже зараз офіційний курс залишається принаймні на 10–15% нижчим від ціни валюти на чорному ринку, хоча лише там її реально придбати (17–17,5 грн/\$). Більшість експертів та міжнародних агенцій прогнозують наступного року дальший спад економіки принаймні на 3–5%, зростання безробіття й інфляції, зменшення реальних доходів громадян та бюджету. Уже ніхто не приховує: щоб реально стабілізувати ситуацію у валютно-фінансовій сфері, доведеться зменшувати дефіцит бюджетів: від державного до Нафтогазу й Пенсійного фонду.

Щоб знизити дефіцит держбюджету бодай до 3,7% ВВП, Мінфін уже вимагає від усіх міністерств урізання видатків на 25%. А це неминучі скорочення працівників, соціальних виплат або тривалі неоплачувані відпустки. Причому цього разу уникнути режиму суворої економії навряд чи вдасться. Адже МВФ не продовжуватиме кредитування країни, яка нічого не робить, щоб бодай

наблизитися до стану «життя за доходами». А без грошей фонду вже в січні рівень резервів може опуститися до критичних \$5–6 млрд, а на березень – квітень і зовсім вичерпатися, тож на нас чекає дефолт.

Окрім іншого це означатиме неможливість залучити будь-які позики, навіть для фінансування згаданого дефіциту бюджету обсягом 3,7% ВВП. А відтак іще жорсткіші обмеження реальних видатків: або номінальних, або через масштабний друк грошей НБУ для покриття дефіциту й викликану цим гіперінфляцію зразка першої половини 1990-х.

НЕСПРАВЕДЛИВЕ «ЗАТЯГУВАННЯ ПАСКІВ»

Тим часом падіння рівня життя вже й зараз дуже значне. Фіксовані Держстатом 21,8% інфляції в річному вимірі на листопад – лише верхівка айсберга.

Найменш забезпечені верстви населення можуть розраховувати на адресний пакет підтримки, що бодай частково пом'якшить для них режим жорсткої економії. Але основна маса громадян, середні доходи яких вищі від давно неадекватного реаліям прожиткового мінімуму (наразі 1176 грн), приречена на дальше стрімке погіршення рівня життя. Можна очікувати й різкого посилення тиску податкової на малий та середній бізнес для наповнення дохідної частини бюджету, нових ініціатив щодо оподаткування пересічних громадян (як-от 30% податку на витрати). Нагомість немає жодних ознак готовності уряду до виведення з офшорів та оподаткування багатомільярдних доходів олігархів. Понад те, маючи вплив як на опозиційні, так і на коаліційні політичні сили, вони намагаються зберегти й розширити наявні преференції та схеми вимивання бюджетних коштів через корупційні схеми.

Олігархи, як і раніше, продають своїм-таки офшорним компаніям вироблені в Україні товари за цінами часто нижчими від собівартості. Одночас, посиляючись на викликану такими діями уявну «збитковість» своїх підприємств, вони готують ґрунт для вимог щодо нових податкових і транспортних преференцій. Зберігається і їхній тотальний

монополізм у найприбутковіших сферах економіки. Країною раз по раз прокоцуються скандальна інформація про хабарі за призначення на ті чи ті дохідні державні посади, які, звісно, кандидати планують відбивати з відсотками.

Тривалі розмови високопосадовців із нинішнього уряду та Податкової про десятки й сотні мільярдів збитку для держави через корупційні схеми часів режиму Януковича так і не конвертувалися в їх заощадження для України зараз. І поготів, незброєним оком навіть без особливих розрахунків помітно, що частка бюджетних доходів, які «миші з'їли», не лише не зменшилась, а навіть зросла. Наприклад, гривневі доходи держбюджету залишаються фактично на рівні минулого року, хоча через більш як подвійну девальвацію національної валюти обсяги й імпорту (який забезпечує значну частину надходжень до скарбниці), й експорту, й виробництва товарів та послуг значно зросли навіть з урахуванням утрат через Донбас.

ПРИВИД ЗАГАЛЬНОГО ХАОСУ

На тлі зубожіння більшості громадян, зокрема й тих, які ще донедавна претендували на статус українського середнього класу, спроби продовжити затягування пасків на їхніх шиях об'єктивно програмує соціальну дестабілізацію. Не тільки й не стільки через саму «сувору економію» (хоч вона могла б бути менш жорсткою при ліквідації корупційних схем та сплати всіх податків олігархами), скільки через психологічний фактор – відчуття гострої несправедливості. Адже відбуватиметься це за одночасного збереження корупційних «дірявих кишень» у самому бюджеті й індугенції на сплату податків олігархами та більшою частиною пов'язаного із провладними партіями великого бізнесу.

Оскільки саме боротьбою проти несправедливості (а не за зміну однієї влади на іншу) й була Революція гідності, то в суспільстві різко актуалізується запит на продовження революції. Проте в нинішніх умовах воно навряд чи зможе бути організоване в загальнонаціональному масштабі. Бодай через відсутність політичної сили чи принаймні громадянського руху, здатного взяти на

себе відповідне завдання. Партії Майдану, які потрапили до парламенту, не лише залежні від олігархату, а й закуті у правлячій коаліції, Опозиційний блок чи КПУ не підходить на відповідну роль з об'єктивних причин, «Свобода», яка останнім часом намагається скористатися невдоволенням населення, самодискредитувалась і маргіналізувалась не лише на загальноукраїнському рівні, а й у своїх базових регіонах, де тривалий час контролювала місцеву владу й не виправдала очікувань.

У цих умовах доведений до високого рівня вибухонебезпечності протестний потенціал розчарованих, іще агресивніших до нової, аніж до старої влади людей можуть легко використати різноманітні гравці. Лідери, які намагаються очолити такі виступи, найімовірніше, не зможуть їх довго контролювати. А то й самі ризикуватимуть стати їх жертвою в процесі розкручування популістської спіралі. Як приклад можна розглядати події у Вінниці.

З одного боку, маємо наслідок неспроможності нинішнього

В ПАРЛАМЕНТІ БУДЕ ВІДСУТНЯ УСТАЛЕНА УРЯДОВА КОАЛІЦІЯ, А ІСНУВАТИМЕ ПРАКТИКА УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ СИТУАТИВНИМИ АЛЬЯНСАМИ

керівництва притягнути до відповідальності представників колишнього режиму й очистити від них керівні органи. Із другого – такі дії мало чим відрізняються від захоплення влади й викрикування народних губернаторів чи мерів у Севастополі, на Донбасі, у Харкові чи Одесі навесні цього року. Викрикування нового керівництва області відбувалося на сході 150–200 осіб, щодо належності значної частини яких до мешканців Вінниці є безліч запитань. На чолі виступів стали місцеві лідери «Свободи» та «Батьківщини» – партій, які на останніх парламентських виборах набрали в місті та області лише близько 10% голосів спільно. Так, на Вінниччині свободівці здобули тільки 4,25% й не подолали навіть виборчого бар'єру, а «Батьківщина» – 6,6%. У са-

мій Вінниці відповідно 6,2% та 5,4%. Додамо: таке захоплення влади навіть у разі успіху приречене, бо не здатне вирішити позитивно жодної проблеми місцевих мешканців, а натомість ще й може породити нові.

У масштабах країни аналогічна проблема, що далася взнаки після Майдану, й зараз стоїть не менш гостро. Народний виступ у сучасних реаліях може порівняно легко звалити ту чи ту владу, хоча й не запропонує якісно іншої альтернативи. Унаслідок цього одні представники чужого правлячого класу, залежного від олігархії чи великого бізнесу, лише змінюють інших.

ВІЙНА ВСІХ ПРОТИ ВСІХ

Тим часом у самому правлячому класі на тлі соціально-економічної дестабілізації набирає обертів війна всіх проти всіх, контури якої окреслюються останнім часом. Основні політичні сили нині, схоже, сподіваються успішно маневрувати в умовах наростаючої соціально-економічної та суспільно-політичної дестабілізації країни, якомога довше утримуючись на плаву й продовжуючи мародерство (розподіл корупційних посад, дерибан бюджету та управління залишками державної власності).

Ситуація ускладнюється відсутністю чорно-білої картинки українського політикуму в його нинішньому вигляді. Немає жодної політичної сили, на яку могли б зорієнтуватися невдоволені громадяни. У більшості з них присутні досить патріотично та/або проєвропейські настроєні люди, що розуміють виклики, які постали перед країною та необхідність справжніх реформ, а не їх імітації. Крім того, переважають і визначають політику персоналії, які прийшли «повирішувати» бізнеспитання свої особисто чи своїх спонсорів або ж відбити інвестиції в політику.

Усі політсили цього разу безпрецедентно строкаті. У межах БПП, НФ, «Самопоміч», РПЛ чи «Батьківщини» є групи людей, в яких набагато більше спільного в баченні шляхів розвитку країни між собою, аніж зі своїми колегами по фракції. Це стосується як реакціонерів і консерваторів, що прагнуть збереження всього «як є» чи навіть цілковитого по-

вернення «дореволюційних практик», так і реформаторів, які закликають до реальної ліквідації олігархічно-монополістичної моделі й до подолання корупції.

Створення коаліції у форматі конституційної більшості (наразі 305–308 депутатів включно із президентією) відкрило широкі можливості для внутрішньофракційних ігор та ігнорування позиції не лише однопартійців, а й цілих фракцій-партнерів.

Лейтмотивом парламентського життя стає те, хто кого успішніше «кине» щодо котрогось конкретного питання, згромаджується під його вирішення. Така атмосфера досить швидко здатна призвести до переважання тотальної недовіри, а відтак непрогнозованості дій правлячої коаліції, посилення прихованої внутрішньої боротьби, перекидання відповідальності й перетягування ковдри.

По суті, в парламенті буде відсутня урядова коаліція, а існува-

ної, оскільки формальному входженню заважає несприйняття більшості депутатів групи скопированих за часів Януковича, зокрема й голосуванням за закони 16 січня.

Однак такий формат збільшує кількість депутатів коаліції мало не до 330 осіб, що означає здатність ухвалювати рішення навіть без підтримки сотні її депутатів (це зіставно із сукупною чисельністю НФ та РПЛ чи «Батьківщини»). Наразі у Блоку Порошенка 150 нардепів, «Народного фронту» – 83, «Самопоміч» – 33, РПЛ – 22, «Батьківщини» – 20. Група «Воля народу» Ігоря Єремеева має 20 голосів.

Іншими згуртованими силами є «Економічний розвиток» Хомутинікі – Геллера (19 депутатів), Опозиційний блок (40), група свободівців (7), нове об'єднання «Українська опозиція» («УкрОп»), до якої увійшли 5 народних обранців (Дмитро Ярош, Борис Філатов, Андрій Білецький, Борислав Береза, Володимир Парасюк), а також «Єдиний центр» Віктора Балого (до якого в цій Раді належать також два його рідні брати і двоюрідний).

ОПОЗИЦІЯ

Наразі викристалізувалися контури реакційної опозиції з числа колишніх регіоналів. Під час більшості голосувань нового парламенту Опозиційний блок (40 осіб) та насичений екс-регіоналами з південно-східних регіонів «Економічний розвиток» Хомутинікі – Геллера (19) мали спільну позицію. Кількість депутатів у них загалом збігається з численністю екс-регіональської сили в парламенті, яку свого часу прогнозував (див. *Тиждень № 45/2014*).

Їхні представники дедалі активніше критикують нинішню владу і претендують на абсолютну перемогу принаймні в більшості південно-східних регіонів уже на чергових місцевих або й дострокових парламентських виборах (які їхні спікери вже погрожували ініціювати). Поки що це політичне середовище справді бачиться основним вигодоотримувачем від наростання невдоволення мешканців південно-східних регіонів стрімким погіршенням рівня життя. Хоча насправді саме на реакційній «опозиції» лежить основна відповідальність за критичну ситуацію в країні.

ОЛІГАРХИ, ЯК І РАНІШЕ, ПРОДАЮТЬ СВОЇМ-ТАКИ ОФШОРНИМ КОМПАНИЯМ ВИРОБЛЕНІ В УКРАЇНІ ТОВАРИ ЗА ЦІНАМИ ЧАСТО НИЖЧИМИ ВІД СОБІВАРТОСТІ

тиме практика ухвалення рішень ситуативними альянсами, зокрема й із залученням позакоаліційних сил. Така ситуація якщо й терпима в умовах президентсько-парламентської республіки в порівняно стабільний час, то в кризових умовах у парламентсько-президентській державі виступатиме додатковим фактором дестабілізації.

Приклад – голосування за постанову про обрання голів, перших заступників, заступників голів, секретарів та членів комітетів. «За» проголосували лише 249 депутатів. Причому власне із коаліції – 228, тобто рішення ледве-ледве було б прийняте без 5 позафракційних (екс-регіонали Ключев, Ківалов, Матвійчук, Фельдман, Супруненко) та 15 голосів депутатської групи Ігоря Єремеева «Воля народу». Міністром інфраструктури в новому уряді став топ-менеджер групи «Континіум» Андрій Пивоварський, і це ще одне свідчення участі «Воли народу» в коаліції. Неформаль-

Водночас дедалі очевиднішою стає лінія протистояння між Коломойським та Порошенком, який, схоже, намагається використати для врівноваження впливу дніпропетровсько-женивського олігарха на Південному Сході групи Ахметова та Фірташа – Львовичкіна. Якщо це так, то Порошенко повторює помилку Ющенка, який свого часу так само вбачав противагу Тимошенко в Януковичі та Партії регіонів. Хибно вірячи, що вони для нього менш небезпечні.

Коломойський розклав яйця в різні кошики. Його люди присутні й у «Народному фронті», й у «Самопомічі», й у БПП. Проте основну ставку він робить зараз на новостворену групу позафракційних «Українська опозиція» («УкрОп»), до якої увійшли відомий сотник Майдану, «який змусив Януковича втекти», двоє депутатів від «Правого сектору» (Дмитро Ярош та Борислав Береза), командир добровольчого полку «Азов» Андрій Білецький, а також экс-заступник Коломойського в Дніпропетровській ОДА Борис Філатов, якого вважають неформальним куратором креатур олігарха в парламенті.

У групі очікують на можливе приєднання свободівців і, не виключено, деяких інших депутатів. Зокрема, й тих, які належать нині до інших фракцій коаліції. Зрештою, щоб стати депутатською групою офіційно, вона повинна мати принаймні 18 осіб. За словами Філатова, ставку в «УкрОпі» планують робити на те, що «в цьому парламенті стільки суперечностей, і великі фракції до такої міри намагаються грати у візантійщину, що ми незабаром побачимо дуже великі зміни».

«УкрОп» активно претендує на статус основної альтернативи реакціонерам Опозиційного блоку та «Економічному розвитку» для невдоволених розвитком ситуації в країні людей, насамперед у Центрі й на Заході. Його представники різко публічно критикують як самого президента Порошенка (Борис Філатов), так і його спікера Гройсмана (Володимир Парасюк). Маючи потужний медійний ресурс Коломойського, ця група може доносити свою позицію до чимдалі ширших мас невдоволених громадян.

В умовах відсутності організованої політичної сили чи широкого громадянського руху, здат-

ного взяти на себе відповідальність за розвиток країни та проведення кардинальних перетворень, а не їх імітації, схильність більшості населення до популізму використовуватимуть для зміцнення своїх позицій різні олігархи. Ті чи ті їхні проекти, перебуваючи на гребені популярності як нові політсмили чи персоналії, здобуватимуть певну кіль-

СХИЛЬНІСТЬ БІЛЬШОСТІ НАСЕЛЕННЯ ДО ПОПУЛІЗМУ ВИКОРИСТОВУВАТИМУТЬ ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ СВОЇХ ПОЗИЦІЙ РІЗНІ ОЛІГАРХИ

кість місць у парламенті й уряді, діючи й надалі в межах олігархічної матриці, а потім замінюватимуться новими. Вихід із ситуації – це лише реальна самоорганізація українського суспільства знизу. Однак передумов для неї наразі не спостерігається: громадянам і надалі простіше вважати, що вони можуть покарати політиків, які не виправдали їхніх сподівань, проголосувавши на чергових виборах за інших (див. **Тиждень № 23/2014**). Хоча потім усе повторюється. ■

ESPAÑITA

Іспансько-італійська школа в самому серці Києва!
Групові та індивідуальні заняття:

Найкращі умови навчання:

- Затишна атмосфера
- Маленькі групи до 5 чоловік
- Досвідчені викладачі

**ЕФЕКТИВНІ ЗАНЯТТЯ ДЛЯ СТУДЕНТІВ
НАЦІЛЕНИХ НА РЕЗУЛЬТАТ!**

Дізнайтесь більше на www.espanita.com.ua

Тел.: +38 067 219-98-75; +38 063 812-12-12

Чекаємо на Вас за адресою: Київ, вул. Льва Толстого 25, офіс 87

Анатомія злиднів

Як радикальні зміни в житті держави позначилися на настроях українських споживачів

Автор:
Любомир
Шавалюк

Поки уряд ніяк не наважиться на «непопулярні» реформи, не проводячи під цим приводом узагалі ніяких, в країні стихійно відбувається одне не надто популярне перетворення: українці біднішають. Цей процес набирає дедалі більших обертів, і тепер, після згааних місяців, владі доведеться докласти неабияких зусиль, щоб не допустити скочування ділової активності та доходів населення до рівня 1990-х років. Нинішнє зубожіння українців окрім непересічної гли-

бини має різноманітні вияви та причини, аналіз яких дає змогу зрозуміти, чого очікувати далі.

МІЗЕРНІ ДОХОДИ

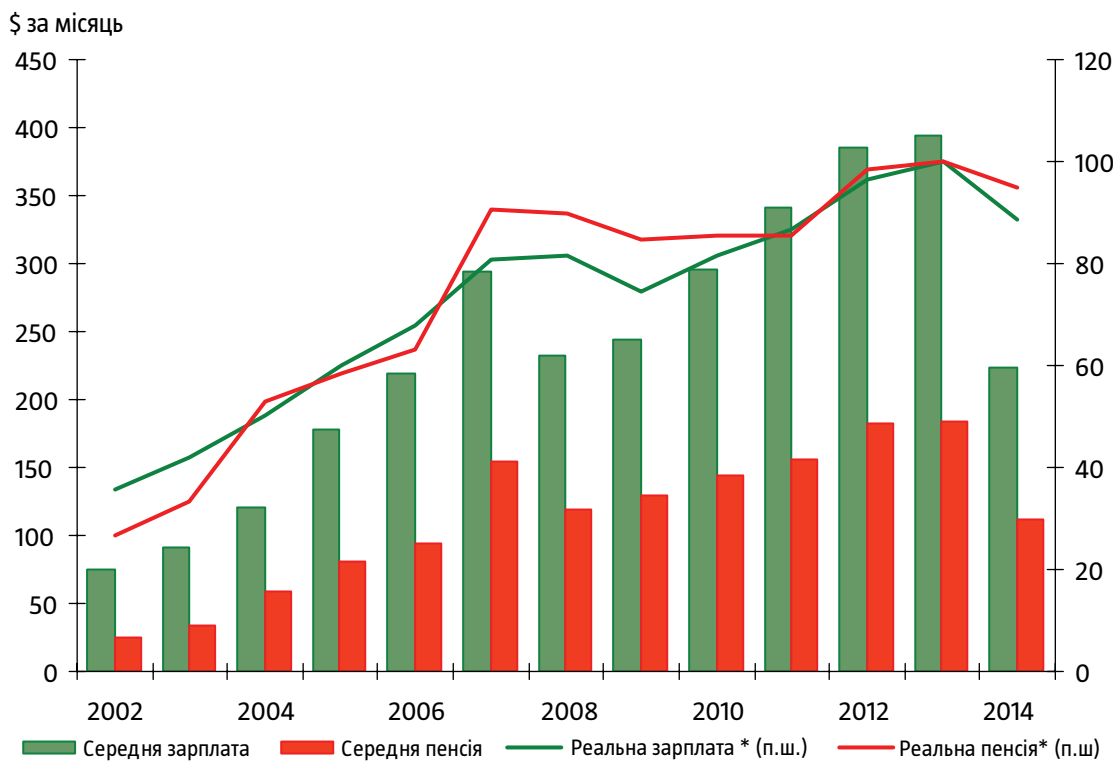
У 2014 році номінальні зарплати та пенсії підвищилися в середньому на 8–12%. Однак очевидно, що з огляду на обвал курсу гривні та стрімке зростання цін купівельна спроможність цих доходів суттєво впала. Але наскільки?

Якщо орієнтуватися на доларовий еквівалент, то зарплати й пенсії у 2014-му втра-

тили 40–45% залежно від того, який курс брати до уваги: міжбанківський (понад 15,5 грн/\$ на початок грудня) чи на чорному ринку (майже 17 грн/\$). У такому численні трудові доходи скотилися до рівня 2006 року (див. «Вільне падіння»), що є нижчим за показник кризового 2009-го. Але в контексті купівельної спроможності орієнтуватися на рівні восьмирічної давності не зовсім правильно. Передусім тому, що тоді спостерігався бум кредитування, який забезпечив додат-

Вільне падіння

Зарплати та пенсії українців, виражені в доларах США, впали до рівня 2006 року. Реальні величини, скориговані на рівень інфляції, поки що зменшувалися повільнішим темпом, але майбутнє зростання цін відкусить добрячий шматок і від них

*Реальні зарплати й пенсії — індекс середньомісячних номінальних зарплат і пенсій на кінець року, скоригований на дефлятор кінцевих споживчих витрат домогосподарств. За 100 пунктів взято показник 2013 року

За даними Держстату, minfin.com.ua; власні розрахунки

кові 9,6% до всіх активних і пасивних доходів. Натомість 2014-го населення більше погашає старі позики, ніж бере нові, – за три квартали це вимило близько 2% його доходів. Ця відмінність у тенденціях є ключовою для ринків деяких товарів. Наприклад, якщо у 2006-му в Україні продавали в середньому 40–50 тис. нових легкових автомобілів за місяць, то в 2014-му – 5–7 тис., що майже увосьмеро менше. Такий спад можна помітити й на ринках інших товарів довгострокового попиту. Він свідчить про те, що українці масово відмовляються від великих покупок або відкладають їх на невизначений час.

Ще одна відмінність – як населення заощаджує. Якщо вісім років тому 11,6% усіх активних і пасивних доходів спрямовувалося на депозити та вкладення в цінні папери (ще третина – на заощадження в іноземній валюті), то цього року українці закривають депозити, на інші ж форми заощаджень припадає зовсім мало. Так, за три квартали 2014-го з банків було вилучено еквівалент 10% усіх річних доходів (гривневих та валютних вкладів на понад 120 млрд грн за курсом на момент вилучення). Звичайно, частину цих грошей покладали під матрац або вивели за кордон, але, ймовірно, значну витратили на те, щоб підтримати обсяг споживання, до якого вже звикли за кількарічний період «покращення» від Януковича – Азарова. Така поведінка була притаманна споживачам й у кризовий 2009 рік, але тоді вона не встигла набути інерції. Натомість цього разу, вочевидь, буде інакше. Якщо економічний спад затягнеться, а він принаймні перейде у 2015-й, із чим у своїх прогнозах погоджується навіть уряд, невдовзі більшість українців вичерпають свої заощадження. Адже депозити 85% вкладників не перевищують 20 тис. грн. Цих грошей вистачить лише на півроку-рік для підтримання адекватного рівня споживання, а для людей, які втратили роботу чи годують сім'ю, – на ще менший період. Після чого для багатьох настануть справжні злидні з усіма можливими наслідками для рівня соціаль-

ного напруження та мапи електоральних уподобань. На жаль, влада ігнорує таку перспективу.

На доходи населення також помітно впливає війна на Донбасі. Хоча рівень номінальних зарплат та пенсій і зріс протягом 2014 року, у ньому не враховані люди, що втратили роботу, і пенсіонери на Донеччині й Луганщині, до яких пенсія просто не доходить. Загалом мова про майже 3 млн зайнятих (понад 15% усіх зайнятих в Україні) і 2,1 млн пенсіонерів (понад 16%) Донбасу. Значна частина з них втратила свої доходи. Держстат звітує, що загальний рівень безробіття в Україні 2014-го збільшився на 1–1,5 п. п. Але з урахуванням того, що в останні місяці промисловість, торгівля та будівництво впали відносно торішніх показників у 2,5 раза на Донеччині та в 7–8 разів на Луганщині (освіта, охорона здоров'я та інші нефінансові послуги скорочуються дещо повільніше, але все ж досить стрімко), це зачіпає близько 2 млн зайнятих, більшість із яких або повністю втратила роботу й відповідно зарплату, або формально числиться, але заробітку не отримує (їм оформляють відпустки за власний рахунок тощо). Сотні тисяч пенсіонерів Донбасу також під питанням, адже з'являється інформація про те, що пенсії до багатьох адресатів, які мешкають на контрольованих бойовиками територіях, не доходять. Однак скільки пенсіонерів, які втратили єдине джерело доходу, ніхто не каже. У підсумку бачимо, що добрих два або й три мільйони мешканців цього регіону реально втратили основні джерела доходу й не можуть купити бодай буханець хліба. Їм доводиться виживати на заощадження, якщо такі є. А якщо немає, то позичати, розраховувати на допомогу волонтерів або просити милостиню, вреншті-решт. Це суттєво змінює споживчі настрої в Україні, адже багато громадян зараз віддають тим, хто потребує, частину й без того невеликого доходу.

ОБМЕЖЕНІ ВИТРАТИ

Доларовий еквівалент доходів і кількість осіб, які працюють чи отримують пенсію, не повністю відображають рівень життя на-

селення та ступінь його падіння. Треба враховувати, що ціни не на всі товари та послуги, які споживають українці, прив'язані до долара. Тому знецінення гривні відображене в цінах лише частково. За даними Держстату, у листопаді індекс споживчих цін (ІСЦ) зріс на 21,8% за рік. Це середнє значення по економіці, яке є загальноприйнятим вимірником інфляції в країні. Якщо відштовхуватися від нього, то реальні зарплати та пенсії, тобто купівельна спроможність доходів, за рік знизилися лише відповідно на 12% і 5% (див. «Вільне падіння»). Але реально більшість людей скаже, що це не відповідає дійсності. Чому так?

Причина полягає в тому, що споживчий набір більшості людей, які отримують невисокі зарплати й пенсії, суттєво відрізняється від тих середніх значень, які беруть до уваги під час розрахунку ІСЦ. Так, за минулий рік майже дві третини сукупних витрат домогосподарств у країні пішло на їжу,

ЯКЩО ЕКОНОМІЧНИЙ СПАД ЗАТЯГНЕТЬСЯ, НЕВДОВЗІ БІЛЬШІСТЬ УКРАЇНЦІВ ВИЧЕРПАЮТЬ СВОЇ ЗАОЩАДЖЕННЯ

одяг і житло. Фактично, якщо відокремити невеликий відсоток заможніших людей, які можуть дозволити собі й інші видатки, це означає, що більшість українців мають лише ці три статті витрат, що підтверджують результати соціологічних опитувань. За даними компанії GfK, у III кварталі 2014-го оцінка населенням своїх доходів засвідчила, що 11% українців змушені заощаджувати навіть на харчах, ще 23% на продукти грошей вистачає, але бракує на одяг і взуття, 41% не має проблем із їжею та одягом, але не може собі дозволити хороший костюм чи мобільний телефон. Отже, динаміка цін на їжу, одяг і житлово-комунальні послуги визначає рівень купівельної спроможності абсолютної більшості (принаймні ¾ українців).

За даними Держстату, за останні 12 місяців харчові про-

дукти та безалкогольні напої подорожчали на 21,0%, тобто менше, ніж зріс загальний рівень цін. Але й ця цифра викликає сумніви. Якщо взяти ціни на соціально значущі товари, які моніторить Мінекономрозвитку, то на 28 листопада 2014-го в середньому по Україні кілограм яловичини коштував 67,8 грн (ціна зросла на 25% порівняно з 20 вересня 2013-го; даних за листопад 2013-го немає, тож доводиться порівнювати із вересневими з урахуванням того, що за вересень – листопад 2013-го вони практично не змінилися), свинини – 57,9 грн (22%), курятини – 30,48 (42%), пшеничного хліба – 6,36 грн (33%), пшеничного борошна – 5,79 (32%), гречаних крупів – 11,14 (79%), варених ковбас – 41,22 грн (26%). Тобто багато соціально значущих товарів суттєво подорожчали, вартість лише деяких підвищилася на 20–22%, як вказує Держстат. Впали в ціні лише овочі: картопля (-10%), капуста (-21%), морква (-31%), буряк (-22%), цибуля (-29%). Але чи може це суттєво вплинути на загальний рівень цін харчових продуктів – питання риторичне. Як тут не згадати Миколу Азарова, який, коментуючи високу інфляцію, якось сказав: «Але ж капуста подешевшала!». Враховуючи, що витрати на харчі становлять понад половину всіх витрат українців, значне їх подорожчання вдарило по реальних зарплатах і пенсіях значно більше, ніж на це вказує офіційна статистика.

Ціни на одяг та взуття зросли на 13,4%. Це також сумнівний показник, коли взяти до уваги, що, мабуть, переважну частину товарів цього сегмента Україна імпортує, а отже, розраховується за них у твердих валютах. Але особливо помітне зростання житлово-комунальних тарифів. Офіційно воно дорівнювало 32,7% за рік станом на листопад. Усім відомо, що суттєво збільшилася вартість практично всіх послуг. Але, по-перше, більшість тарифів поки що не приведено до економічно обґрунтованого рівня, який, наприклад, у випадку з природним газом зростає з кожним новим падінням курсу гривні. Тобто така динаміка триватиме й надалі змен-

шуватиме купівельну спроможність населення. По-друге, хоча витрати на житлово-комунальні послуги в середньому по Україні становлять 9,5% сукупних витрат населення, ця частка вкрай неоднорідна. Якось одного новообраного депутата під час спілкування з виборцями запитали: «Як прожити на пенсію 949 грн, сплачуючи щомісяця 600–700 грн за опалення?». Що загнало його в ступор. Але це запитання актуальне для мільйонів українців, які отримують низьку зарплату чи пенсію і при цьому повинні сплачувати за опалення взимку по 600–700 грн, а в багатьох випадках понад 1 тис. грн щомісяця. Відповідно зростання тарифів на опалення, меншою мірою на електроенергію та інші послуги дуже б'є по кишенях українців, реально перетворюючи багатьох із них практично

пово починаючи з лютого – березня. Деякі сегменти впали навіть у гривневому еквіваленті, хоча ціна в нацвалюті зросла з огляду на девальвацію. Наприклад, за перше півріччя 2014-го ринок комп'ютерної техніки втратив у гривні 11,5%, офісної – 19,2%, фототехніки – 36,4%.

Зрозуміло, що зі зменшенням купівельної спроможності доходів українці передусім відмовляються від товарів тривалого вжитку. Хоча ринок товарів повсякденного вжитку (FMCG) також зазнав втрат. За даними GfK, уже в першому півріччі 2014-го загальний обсяг їх купівлі зменшився на 4% і лише за рахунок підвищення цін ринок зріс на 3% у гривневому вираженні. Надалі темпи спаду, очевидно, лише пришвидшувалися. Загальний негатив у нинішньому споживанні та очікуваннях стосовно майбутнього виражає індекс споживчих настроїв, який обраховує GfK. У жовтні він становив 54,3 пункту, що в понад півтора раза нижче, ніж рік тому. Індекс опустився до кризових показників кінця 2008-го – початку 2009-го. Власне, суспільні споживчі настрої відображає й офіційна агрегована статистика. За даними Держстату, у III кварталі кінцеві споживчі витрати домогосподарств в Україні в натуральному вимірі зменшилися на 13,2% порівняно з аналогічним періодом минулого року (у II кварталі падіння було куди повільнішим і становило 2,3%). За темпом падіння ми перебуваємо у 2009 році, коли споживчі витрати домогосподарств зменшувалися на 14–16%. Однак цього разу маємо одну велику відмінність: зниження споживання та зростання рівня бідності лише набирають обертів. І ніхто не знає, як швидко це закінчиться.

От і виходить, що з революційними змінами в Україні прийшла бідність, яка без глибоких і всеосяжних реформ економіки зростає з кожним місяцем. Зі знеціненням гривні за межею бідності, визначеною ООН для країн Центральної та Східної Європи, що становить \$5 на день за паритетом купівельної спроможності, офіційно опинилося близько 10% українців. Хоча реально їхня частка є критично більшою. ■

РАЗОМ З РЕВОЛЮЦІЙНИМИ ЗМІНАМИ В УКРАЇНУ ПРИЙШЛА БІДНІСТЬ, ЩО БЕЗ ГЛИБОКИХ І ВСЕОСЯЖНИХ РЕФОРМ ЕКОНОМІКИ ЗРОСТАЄ З КОЖНИМ МІСЯЦЕМ

на жебраків. Держава повинна негайно взятися за вирішення цієї проблеми за допомогою адресних соціальних виплат.

Якщо врахувати вплив на реальні доходи зростання в ціні найнеобхідніших товарів, то вийде, що зменшення обсягів споживання їжі та одягу має об'єктивні причини, хоча попит у цих сегментах украї нееластичний. Що стосується інших статей витрат, то про падіння на відповідних ринках годі й казати. Про скорочення автомобільного ринку йшлося вище. У листопаді 2014-го в Україні було продано 6,8 тис. легковиків, що на 56% менше, ніж у листопаді 2013-го, який також був складним. Авторинок опустився до показників 1990-х років. Подібні, але не такі різкі тенденції спостерігаємо на ринку побутової техніки та електроніки. Так, за даними GfK, у серпні продаж товарів, виражений у євро, зменшився на 35,2%, темпи падіння пришвидшувалися посту-

Реформатори на експорт

Автор:

Мзія Паресішвілі, Тбілісі

Так уже склалося. У Грузії політиків та високопосадовців або дуже люблять і сліпо довіряють їм, або люто ненавидять. Третнього ніби не дано. Тих, хто не потрапив до цих категорій, просто забувають. Так сталося і з Олександром Квіташвілі. Багато хто насилу згадав, що він зробив за ті два з половиною роки (31.01.2008–31.08.2010), коли був міністром охорони здоров'я, праці та соціального захисту.

«Провалив програму «100 нових лікарень», – нагадали колишні опозиціонери, а нині представники влади. Йдеться про амбітний план уряду Міхеїла Саакашвілі, розроблений у 2007-му. Для поліпшення та загальної доступності медобслуговування планувалося продати прямим способом інвесторам майже всі будівлі медичних закладів, що перебували на балансі держави, і зобов'язати їх побудувати по одній сучасній лікарні. Однак через серпневу війну та економічну кризу програма завершилася лише відкриттям кількох маленьких клінік. Хоча ці аргументи опоненти вважали непереконливими, вони не заперечували оцінки тодішнього міністра, що в Грузії з кожних десяти лікарень дев'ять треба позбавити ліцензії.

За Квіташвілі була введена нова система оцінок для присвоєння статусу соціально незахищених громадян (у державі близько 5 млн населення; тільки дітей, які живуть за межею бідності, 70 тис.). Посилювалася роль приватних страхових компаній у системі охорони здоров'я.

Попри труднощі та критику, мало хто бачив розгніваного міністра Квіташвілі. Він завжди зберігав спокій. Обстоюючи свої позиції, ніколи не виходив за межі дозволеного й не давав такої можливості своїм опонентам.

Ека Згуладзе запам'яталася суспільству в дні серпневої ві-

Міністр охорони здоров'я Олександр Квіташвілі відповідав за медицину, працю та соціальний захист в уряді Міхеїла Саакашвілі з 2008 по 2010 рік

йни. Тонким, спокійним, дзвінким голосом, що ледь різав слух, вона повідомляла останні дані про пересування армії РФ і бойові дії на території Грузії. У пам'яті багатьох закарбувалися її слова, сказані 13 серпня 2008 року: «Хочу заспокоїти тбілісців, російські танки більше не їдуть на Тбілісі – звернули до Орчосані». Їй «не пробачують» того мажору в голосі, з яким вона вимовила назву села, окупованого російськими військами разом із рештою 50 сіл Ахалгорського району, «ніби воно містилося за кавказьким хребтом, а не за 35 км від Тбілісі», як і досі обурюються опоненти.

Уміння тримати удар, зберігати спокій стали в пригоді Згуладзе через чотири роки. У вересні 2012-го, після оприлюднення скандальних кадрів тортур у грузинських тюрмах, міністр внутрішніх справ Бачо Ахалая подав у відставку. А 20 вересня на тлі скляної будівлі Міністерства внутрішніх справ Ека Згуладзе нагадала суспільству про успішну реформу МВС і про часи, коли безчинства, які виявилися у в'язницях, панували у всіх силових та правоохоронних структурах. Їй довелося виконувати обов'язки міністра внутрішніх справ, коли політичні пристрасті сягнули кульмінації перед парламентською кампанією 1 жовтня 2012

року і до формування нового уряду «Грузинської мрії», що перемогла на виборах. Згуладзе була однією з тих нечисленних членів уряду Міхеїла Саакашвілі, кому засновник «Грузинської мрії» прем'єр Бідзіна Іванішвілі запропонував залишитися на посаді. Вона відмовилася.

Цими днями ніхто з уряду «Грузинської мрії» не згадав, що хотів бачити Згуладзе у своїх рядах. Інформація про те, що в новому Кабміні України можуть опинитися колишній президент Міхеїл Саакашвілі й колишній міністр юстиції Зураб Адейшвілі, неабияк засмутила високопосадовців Грузії. Багато хто без підтексту сказав, що ці призначення можуть негативно вплинути на відносини Тбілісі й Києва. Чи то переконавшись у тому, що Саакашвілі й Адейшвілі не увійдуть до складу українського уряду, чи то усвідомивши, що їхні висловлювання, м'яко кажучи, не вписуються в норми етики (на що багато хто став вказувати прямо), представники «Грузинської мрії» різко змінили тон. І тепер співвітчизникам Квіташвілі й Згуладзе «бажають успіхів».

«Обоє колишніх держслужбовців із Грузії зарекомендували себе як такі, що не мали жодного стосунку до корупції, – каже політолог Каха Гоголашвілі, – навпаки, вони боролися з нею у сферах, у яких працювали, справді активно проводили реформи, відкрито комунікували із суспільством, народом. У принципі, в їхньому іміджі в Грузії немає нічого негативного».

Утім, частина експертів згоду Квіташвілі й Згуладзе увійти до складу українського уряду вважає «ризикованим експериментом» для них самих. Навіть у найбільш дружній, але чужій країні запроваджувати болісні реформи буде набагато важче. До того ж Україна тільки чисельністю населення вдсятеро перевищує Грузію. Чи зможуть вони десятикратно або й більше наростити і свій потенціал? ■

Юрій Сергеев: «Світ має зрозуміти, що Україна прагне створити коаліцію для захисту інтересів Європи»

ФОТО: REUTERS

Спілкувалась
Ольга
Ворожбит

Тиждень розмовляв із постійним представником України при ООН Юрієм Сергеевим про можливість трансформації ООН, співпрацю Києва з її країнами-членами, що мають нейтральну позицію, та ізоляцію Москви.

У. Т.: 14 листопада Росія утрималася в Раді Безпеки Організації Об'єднаних Націй від голосування за продовження стабілізаційної місії в Боснії. Відтак знову залунали заяви, що вона проєктує українське питання на інші, які розглядає Радбез. Чи можливі найближчим часом якісь кроки у трансформації ООН?

– Питання реформування всієї системи ООН не нове, йому вже кількадесят років. Активізувалося воно в цьому тисячолітті,

особливо активна фаза саме зараз. Треба реформувати не тільки Раду Безпеки, а й механізми Генеральної Асамблеї. РБ є найскладнішим елементом усієї цієї системи, бо саме там ухвалюють рішення, обов'язкові для виконання всіма країнами-членами, тоді як прийняті в Генасамблеї рекомендаційного характеру. Маю відчуття, що наступного року триватимуть активні пошуки рішень, як зробити Раду Безпеки дівішою і обмежити блокувальні механізми, тим паче в умовах відкритих конфліктів, коли є загроза життю людей. Таку позицію щодо обмеження права вето вже висловила Франція, яка є його носієм. Оце все й буде предметом дискусії, причому непростой, бо система досить бюрократизована. Перед-

бачаю активність, однак сумніваюся, що рішення ухвалить так швидко.

У. Т.: Під час голосування резолюції «Територіальна цілісність України» в лютому цього року 58 держав утрималися. Як Києву співпрацювати з тими, хто обрав нейтральну позицію щодо цього документа?

– Важливо, що в системі ООН утримання від голосування сприймається як дія на користь резолюції, а не проти неї. Оскільки за його результатами численні заяви зробили й ті, хто утримався, й ті, хто був проти, наш висновок такий: резолюцію не сприйняли тільки Росія та дрібна групка держав. Інші хіба що розмірковували із приводу ситуації. Уряди порівнювали її зі

схожими реаліями свого регіону; хтось потребував додаткових аргументів. Останні з'явилися вже пізніше, і ми розуміємо, наприклад, чому висловитися на нашу користь не була готова частина африканських країн. Вони утрималися, бо їх шокувала перспектива правових наслідків того, що відбувалося в Україні, для їхніх регіонів. Утім, щоб зрозуміти виклики, які поставали перед ними, їм потрібні були додаткові консультації – на рівні як національному, так і регіональних структур та африканської спільноти.

У. Т.: Чи можливо, що ці держави згодом підтримуватимуть нашу?

– Ми відчували й відчуваємо розуміння і сприяння цих держав, які зараз спільно з нами виступають проти маніпуляції міжнародним правом для досягнення таких цілей, як анексія Криму, окупація території чи захоплення її будь-яким іншим способом. Їм стало очевидно, що Росія нечесно користалася правом, яке записано в Статуті ООН, а саме правом націй на самовизначення. Зрозуміли вони й інше: що таке його застосування є викликом їхній національній безпеці. Африканські країни побудовані на етнічному принципі. Те, що діється нині, скажімо, в Малі чи Лівії, де окремі регіони вимагають незалежності й де маніпулюють саме цим правом, є підказкою багатьом країнам, що наша ситуація становить загрозу і для них. Тепер вони переходять на бік захисників міжнародного права, де перебуває Україна, і ми разом категорично виступаємо проти використання будь-якого положення Статуту ООН задля заперечення іншого положення (а саме територіальної цілісності, якої всі мають дотримуватись і захищати її).

Отже, в різних регіонах були свої причини, чому утриматися, як трактувати ту чи ту ситуацію, і тепер усі ті країни відверто виявляють до нас симпатії, тож думаю, що на цих засадах, захищаючи міжнародне право, у зв'язку із цією агресією ми консолідуємо весь світ не тільки довкола себе, а й довкола тих цінностей, котрі були так ганебно розтопані Російською Федерацією. Це стосується і Латинської Америки, і Азії... Так, у тих країн є

певні моменти, пов'язані із власною історією, коли їхні території теж захоплювали з порушенням міжнародного права, але вони зрозуміли, що ми стали жертвою. Вони також були жертвою, тому зараз переступили через свої національні амбіції, і я відчуваю, що в нас є ширша моральна та політична підтримка.

У. Т.: Усі держави БРІКС, окрім, звісно, Росії, також утрималися під час голосування щодо резолюції «Територіальна цілісність України». Як із цими важливими партнерами? Вони теж у перспективі здатні нам посприяти?

– Так, і я це відчуваю. Ми розуміємо, чому вони утрималися. До речі, їхні уряди зробили відповідні заяви. Сприяння є. Понад те, ми на цій сесії вже стали співавторами багатьох резолюцій, внесених або ними, або кимось іншим. У нас багато спільних заходів, які заплановано з кожною із цих країн на поточний і наступний роки, зокрема й неформальних. Із Індією Україна проведе цікавий шаховий захід за підтримки генерального секретаря ООН. Це наша двостороння ініціатива. Між нами та членами БРІКС, окрім Росії, немає цивілізаційної проблеми, бо ж Індія, Південна Африка та Бразилія мають в основі свого державотворення повагу до прав людини й міжнародного права. Саме цього бракує РФ. Тобто в нас зі згаданими країнами є те спільне, про що можна говорити і що слід захищати. І не тільки з ними, а й з іншими державами світу, де панує повага до базових прав і свобод, у нас вироблена солідарна позиція, і ми можемо розбудувати з ними співпрацю.

У. Т.: На саміті G20 ми бачили, що Росію дипломатично ізолюють. Чи відбувається те саме з її представництвом в ООН?

– Росія залишається членом Організації Об'єднаних Націй, тож проблема в тому, наскільки адекватно поводитиметься вона сама. Її керівництво розуміє: статутні документи прописані таким чином, що постійного члена Ради Безпеки неможливо виключити ані з РБ зокрема, ані з ООН узагалі. Все так зав'язано, що носії права вето можуть багато чого блокувати. Утім, відчуття не те що ізоляції, а швидше

БІОГРАФІЧНА НОТА

Юрій Сергеев – український дипломат. Надзвичайний і Повноважний Посол України. Від 2007 року її постійний представник при ООН. Працював послом у Франції, Греції, Албанії. Від 2008-го за сумісництвом посол України в Співдружності Багамських Островів

втрати поваги до Росії присутне. Воно, сказати б, кружляє в атмосфері, тож Москва повинна думати, як повернути довіру.

А нам слід перейматися іншими речами. Поки не зникнуть усі ці кризові явища, пов'язані з агресією Росії, поки ми не повернемо Крим і не покладемо край агресії на Сході, для нас позиція консолідованого світу в підтримці законних інтересів України важливіша за позицію РФ. Саме тому нам потрібна дальша консолідація і солідарність країн Європейського Союзу, членів ОБСЄ, окремих держав, таких як США, Канада, Австралія, Японія. Нам бажана згуртованість регіональних структур в Африці, як-от Африканський Союз, щоб, захищаючи свої національні інтереси, ми допомагали світові зрозуміти, що вся система міжнародної безпеки опинилася під загрозою. Після того як Росія відмовилася виконувати свої обов'язки в межах так званого Будапештського меморандуму, основу міжнародної безпеки в сенсі нерозповсюдження ядерної зброї підірвано. Тепер увесь світ має усвідомити, що Україна, захищаючи свої національні та безпекові інтереси, насамперед прагне створити коаліцію для захисту інтересів нашого регіону – Європи. Фактично ми консолідуємо довкола себе всі держави задля зміцнення захо-

В СИСТЕМІ ООН УТРИМАННЯ ВІД ГОЛОСУВАННЯ СПРИЙМАЄТЬСЯ ЯК ДІЯ НА КОРИСТЬ РЕЗОЛЮЦІЇ, А НЕ ПРОТИ НЕЇ

дів довіри й безпеки у світі – оцте, що для нас зараз принципово важливо. Усе це допоможе нам здобути підтримку для вирішення внутрішніх проблем (і фінансових, і економічних, і безпекових), на яке ми сподіваємося. Звичайно, ми не хотіли б мати такі відносини з Росією. І, щодня звертаючись до неї офіційно, ми промовляємо до всього тамтешнього суспільства, з яким нам жити в сусідстві: «Схаменіться». Це те, чим ми починаємо й закінчуємо будь-який наш виступ у Раді Безпеки й Генеральній Асамблеї. ■

Меморандум джентльмена

Автор:
Ольга
Ворожбит

Тепер кажуть, що Будапештський меморандум не вартий паперу, на якому його підписали. Втім, він допоміг українцям зрозуміти багато речей, до яких вони були байдужі.

В одному із британських кодексів джентльмена XIX століття зазначають: нехай ваш співрозмовник і подумає, що ви поганий політик, але не дозволяйте йому засумніватись у тому, що ви справжній джентльмен. Приблизно за таким правилом, вочевидь, і поводитися наша сторона, укладаючи Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку із приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, або ж, як звично його називають, Будапештський. Угоду підписали, але, як виявилось, хтось був поганим політиком, а хтось не був джентльменом. П'ять пунктів підтвердженнь своїх зобов'язань не порушувати наявного міжнародного права й шостий – провести консультації в разі будь-яких порушень – це все, за що Україна віддала ядерний арсенал. Можна довго сперечатися, наскільки спроможна вона була тоді його обслуговувати, але тут важливо інше – наскільки підписанти збиралися виконувати свої зобов'язання.

«Український парламент відкинув свої давні перестороги і явною більшістю проголосував сьогодні за те, щоб зробити свій народ вільним від ядерної зброї, знищивши перешкоди для укладання двох великих угод щодо контролю над озброєнням», – урочисто писала The New York Times 17 листопада 1994 року. Трохи більш ніж через два тижні Україна офіційно погодиться позбутися ядерних боєголовок, які чинили «ядерний головний біль» США, щоб майже за 20 років зрозуміти,

наскільки марними є обіцянки навіть «хороших хлопців». Тоді Росія погрозувала Сполученим Штатам не задіяти СНО-1 (договір з СРСР про скорочення й обмеження стратегічних наступальних озброєнь), а Америці не терпілося ратифікувати СНО-2 (договір із РФ про дальше скорочення та обмеження стратегічних наступальних озброєнь). Обидві сторони тисли на Україну із цього приводу. В американців було ще кілька причин для страху: власне сама наявність боєголовок (які без московського пульта не спрацювали б) і те, що через нецілковитий контроль над ними, їх хтось може викрасти чи продати.

За іронією долі другий із договорів (СНО-2) так ніколи й не запрацював, як не почала діяти й угода, обіцяною якої тодішньому президентові Леоніду Кучмі вдалося переконати парламент нарешті проголосувати за ядерне роззброєння. Втім, на вироблення якісного документа, який давав би не лише гарантії консультацій у випадку порушення, вочевидь, часу вже не залишалось.

Україна, своєю чергою, не прописала чітких гарантій на випадок порушення домовленості. Єдине, чим ми можемо скористатися, це консультації, тож добре, що вдалось отримати бодай нелетальну зброю. Хоча крах Меморандуму – це насамперед крах політичної волі як української сторони, так і західних держав, підписи чиїх лідерів там стоять. Адже було цілковите розуміння того, що підписується лише джентльменська угода, аби врешті відібрати зброю в Києва й почати процес скорочення озброєнь між РФ та США. Тепер так само вони мали б прийти на допомогу Україні. «Не вір, синку, вони тебе дурять», – тепер зга-

ФОТО: REUTERS

дує слова французького колеги Міттерана президент-підписант Леонід Кучма. Чи можна було щось виправити тоді? Аналізувати помилки минулого – це дуже потрібна справа, втім, зараз необхідно зрозуміти, як їх не повторити.

ДЖЕНТЛЬМЕНИ НЕВДАЧІ

Складно перелічити, скільки політичних уроків приніс і Україні, й світу останній рік. Крах Будапештського меморандуму 1994-го для нас, мабуть, був найважливіший. Українці зрозуміли, що сусід, якого вони називали «братом», може стати найбільшим ворогом, а обіцянки тих, на кого вони рівняються, не завжди означають дію. Однак про недовір'я Меморандуму можна було говорити й до анексії Криму. У третьому пункті, наприклад, ідеться про «утримання від економічного тиску» держав-підписантів на Україну для здобуття таким чином певних переваг. Росія вела економічні війни з Україною задовго до того, як трапилася війна справжня, але тоді нечасто згадували про те, що така угода взагалі існує.

Останній рік дуже чітко довів: Росія не та країна, що вміє виконувати домовленості. Вона

точно не джентльмен у політиці, і навіть коли намагається діяти за Макіавеллі, то, певно, хтось його там не дочитав. Вона вже вкотре порушила цілу низку міжнародних договорів, і Будапештський меморандум не єдиний у списку. Це все ще раз доводить, що РФ перетворилася на системно недоговороздатну країну, а Захід, особливо ЄС, утратив вміння шукати важелі для тиску у власних переговорах. Йому вже давно бракує стратегічної візії у власній політиці, як внутрішній, так і зовнішній. Альтернативу може створити Україна, але коли точно усвідомить її для себе сама.

Президент Порошенко під час інавгурації пообіцяв використати весь свій дипломатичний досвід, щоб забезпечити підписання міжнародного договору, який прийшов би на заміну Будапештському, але мав би надійні гарантії військової підтримки в разі загрози територіальній цілісності України. Утім, чи треба? Якщо є можливість приєднатися до ст. 5 Північноатлантичного договору. Про це він і сам говорить нині, оголосивши відновлення курсу на членство в Альянсі. Саме це зможе дати Україні нові гарантії

безпеки. В річницю підписання Меморандуму колишній посол США в Україні Джон Гербст разом із економістом, нобелівським лауреатом Роджером Маерсоном запропонував США три шляхи, якими вони мали б піти, щоб врегулювати кризу в Україні. Один із них – це визнання зобов'язань за Меморандумом, другий – обіцянка не підтримувати Україну при вступі до НАТО, якщо Росія виконуватиме свої зобов'язання за мініськими угодами. Втім, «якщо» вже безліч разів не доводило своєї дієвості. Західні держави постійно по-джентльменськи залишають Москві шлях для відступу, до чого спонукають і Україну. Однак Росія його злодюжувато оминає, щоб потім знову вчинити щось поза правилами.

Джентльмен Україна має зрозуміти, що слабких завжди «кидають». Тільки держава із сильними, вольовими політикою та керівництвом може вижити між злодієм і поліцейським. Тільки держава з чітким баченням власного майбутнього, яка бореться за нього, викликає повагу. Щодо останнього, то тут уже поза сумнівом. А щодо першого потрібні системна робота й дискусія в суспільстві. Україна повинна вимагати від США визнати за собою зобов'язання, дані їй у 1994 році, тобто бодай запропонувати летальну зброю, як те пропонують Гербст і Маерсон. Втім, відмовлятися від членства в Альянсі нині рівноцінно

УКРАЇНЦІ ЗРОЗУМІЛИ, ЩО СУСІД, ЯКОГО ВОНИ НАЗИВАЛИ «БРАТОМ», МОЖЕ СТАТИ НАЙБІЛЬШИМ ВОРОГОМ, А ОБІЦЯНКИ ТИХ, НА КОГО ВОНИ РІВНЯЮТЬСЯ, НЕ ЗАВЖДИ ОЗНАЧАЮТЬ ДІЮ

самогубству, і переконати у цьому західних партнерів, які все ще прагнуть бачити Україну «містком», – це поки що найбільше завдання для українського президента. Добившись членства у НАТО, Київ доведе, що вивчив урок негарантованих гарантій Будапештського меморандуму. ■

Ваша іноземна преса в Книгарні «Є»

AD
ARCHITECTURAL DIGEST

COSMOPOLITAN

DER SPIEGEL

FINANCIAL TIMES

Forbes

Herald Tribune

LE MONDE
diplomatique

Newsweek

The Economist

THE TIMES

THE WALL STREET JOURNAL

м. Київ
вул.
Лисенка, 3
вул.
Спаська, 5

Львів
просп.
Свободи, 7

Мрії на руїнах

Питання майбуття Донбасу і всієї України не надто різняться між собою. Ні, я добре розумію, що досвід війни, дезорієнтація та деморалізація створюють буквально екзистенційну відмінність між регіоном та «великою землею» в світосприйманні й здатності будувати бодай якісь плани. Попри те, жодна із проблем краю, які призвели до нинішнього колапсу, не є унікальною, притаманною тільки йому. Може йтися про ступінь, градус хвороби, але кожне із присутніх тут лих спостерігається й у цілому організмі, хіба що в меншій концентрації.

Феодалізм? А хіба не було феодалного устрою десь на Черкащині чи Закарпатті? Соціальна незахищеність? Покажіть мені бодай один куточок у нас, де в цьому сенсі панує справедливість! Потворна індустріалізація? Проїдьтеся судньою Дніпропетровщиною. Депресія? Та невже бракує в країні міст і містечок навколо напівмертвого чи просто мертвого, а колись містоутворюючого підприємства? Гуманітарна катастрофа? Ну так. Те, що нині сором'язливо називається «локальною ідентичністю Донбасу», розвинулося на тлі показової відсутності культурної політики, браку ідеології, але ж і на решті нашої території Україна як ментальна цінність була зовсім до недавня надбанням неформальних стосунків та взаємодій, а офіційна пропаганда працювала в найкращих традиціях совка. Чи ж дивно, що ідеологічний вакуум заповнився сміттям із сусідньої території?

Навіть якщо... Ні, звісно, не так: навіть коли вдасться повернути окуповані території з-під влади російських маріонеток та місцевих бандитів, жодна із цих кричущих проблем нікуди не дінеться, їх доведеться долати так само, як і

по всій країні. Тільки тут процес буде ще болючішим.

І якщо демонстративну «ватну» поведінку можна досить швидко пригальмувати, як показує успішний досвід Маріуполя (для цього вистачить ефективної інформаційної політики, тобто задіяння свідомості, що досі була відключена), то структурні диспропорції регіону самі собою не розсмокчуться. Але те саме стосується десь більшою, а десь меншою мірою цілої економіки!

Один приклад: на металургійних заводах України досі масово використовують мартенівські печі, які вважались анахронізмом іще 30 років тому, коли я починав свою кар'єру репортера. Обсяг мартенівської сталі сягає 40%, за цим показником наша країна перша у світі (бо вже й у Росії планують замінити всі мартени на конвертори та електропічки до 2016-го)! Нещодавній скандал довкола вугілля, привезеного з Південно-Африканської Республіки, допоміг навести фокус. Так, паскудне, так, енергетичне, з високою зольністю, але ж ціна! Всі нарешті усвідомили, що імпордне паливо разом із витратами на транспортування включно з гіпотетичною корупційною складовою все одно дешевше за вітчизняне, якщо порахувати в його ціні частку державних субсидій.

Повторюю, те саме стосується всієї промисловості, й не лише важкої чи видобувної, і не виключно на Донбасі. Епідемія банкрутств та ліквідацій, яка промчала колись нібито процвітаючими радянськими заводами й фабриками за останні 20 років, лише частково пояснюється шахрайством окремих спритників у Києві чи на місцях. Головна причина все ж таки допотопний рівень самих підприємств, не орієнтованих на сучасного споживача й не розрахованих на конкуренцію в умовах гло-

**Автор:
Юрій
Макаров**

бальної економіки. Роззуймо очі: розпад СРСР збігся в часі з піднесенням економік «азійських тигрів», тож зберегти радянську індустрію можна було лише ціною автаркії, втримання залізної завіси разом із тоталітарною системою керування; інших сценаріїв не існувало. Решта подій – штучно пролонговане, але неминуче засинання, можливо, з додачею місцевого колориту.

Чи можна відродити занепаду донецько-луганську індустріальну агломерацію? Скажу відверто. Ні. Донбас будувався за зразком аналогічних утворень у Британії, Франції, Німеччині, Сполучених Штатах. Нині всі ці прототипи давно трансформувались і розчинились у постіндустріальній реальності. Вочевидь, щось із потужностей вдасться реанімувати способом радикальної реконструкції, але більшість

**НА ВСЮ УКРАЇНУ
ЧЕКАЄ ПОТУЖНИЙ
МОБІЛІЗАЦІЙНИЙ ПРОЕКТ,
І ЯКЩО ВІН ВДАСТЬСЯ
ЗАГАЛОМ, ТО ДОНБАС
ТЕЖ МАЄ ШАНС**

зруйнованих або дивом збережених заводів і шахт так чи так приречені. На їх місці доведеться будувати новий Донбас (який саме – окреме питання), але це можливо за умови залучення велетенських міжнародних інвестицій, а вони, своєю чергою, – за гарантовано сприятливою загальною ситуацією: припинення іноземної агресії, усунення від влади місцевих кланів, створення справді тепличного бізнесового клімату.

Інакше кажучи, на всю Україну чекає потужний мобілізаційний проект, і якщо він вдасться загалом, то в Донбасу теж є шанси. А якщо ні... Ну тоді, перепрошую, нам усім тут немає про що говорити. ■

Чи такий безнадійний Донбас?

Автор:
Ігор Лосєв

Нерідко навіть від прогресивних і проукраїнських вихідців із цього регіону можна почути песимістичні відгуки про Донбас, про його людиність, мовляв, ті ватники геть безнадійні, до їхніх мізків, душ неможливо достукатися, а соціально-політичний ландшафт краю нереально змінити, це нібито якась чорна діра на мапі України, така собі величезна демографічна і психологічна копанка, щось на зразок дна шахти, з якого нереально видряпатися на поверхню.

Ці проукраїнські зорієнтовані донбасівці висловлюються скептично щодо перспектив свого регіону в складі України, адже, на їхнє переконання, більша частина населення Донбасу досі чекає пугінського «раю», сприймаючи єдину Україну хіба що у складі Росії. На думку автора цих рядків, єдине, що в нашій державі безнадійне, то це влада. Бо, як справедливо зазначив у телевізійному інтерв'ю комбат батальйону «Крим» Іса Акаєв, біда України в тому, що нею керують навіть не комерсанти, а торгаші. Торгаші не здатні мислити стратегічно, на перспективу. Їхній основний інстинкт, образно кажучи, – схопити шматок сала і негайно з'їсти його під ковдрою, навіть якщо потім нестерпно нудитиме. То навіть не психологія, а фізіологія дрібного хижака.

Справді, Україна є державою зі складною регіональною композицією. Але таких у Європі та світі більшість, а от монолітних, як, приміром, Японія, де 99,5% населення становлять етнічні японці, меншість. Тому не варто розраховувати, що всі регіони країни складатимуться з па-

тріотів у вишиванках, тим більше якщо РФ постійно підживлює відцентрові настрої аж до збройного вторгнення російської армії на Донбас. Галицькі ліберали, як-от Андрухович, Винничук, Грицак, раптом (!) побачили, що Україна – то не лише Галичина, жажнулися, що решта країни така не галицька, і захотіли втекти від регіонів, які налякали їх своєю національно-культурною необлаштованістю. Чому в певній частині української інтелігенції, що зіткнулася з проблемами, виникають думки не про боротьбу, а про втечу – це окреме питання. На жаль, такі самі думки продукують і деякі проукраїнські інтелектуали східних областей...

Однак причини безвідрадного становища на Донбасі та в Криму нерідко треба шукати не там, а в Києві. Адже за 23 роки незалежності в центрі не було жодної патріотичної влади дії, а не слова, що могла б запропонувати альтернативу проблемним регіонам і з необхідною жорсткістю її реалізувати. Зусиллям неоімперської Москви офіційний Київ увесь цей час роки на Донбасі навіть не спробував протистояти, віддавши той край на поталу проросійським олігархічним силам, які, перетворивши його на свій могутній плацдарм, зрештою взяли й Київ, лише дивом не виконавши планів Кремля щодо цілої України.

Однак українська влада також мала шанс, який, вживаючи улюблене слівце Віктора Ющенка, можна назвати унікальним. У 2005 році реалізація гасла Помаранчевої революції «Бандитам тюрми» для Донбасу означала усунення кримінально-злочинської мафіозної еліти, ліквідацію режиму бандократії. Саме це могло відродити його як повноцін-

На Донбасі завжди була доволі активна і конструктивна проукраїнська меншість, яку офіційний Київ ігнорував

ний український регіон. Донбас шанує силу і не сприймає тих, хто «жене порожняк», навіть якщо той «порожняк» дуже демократичний і патріотичний. Тому наочний приклад такої сили, направленої проти місцевих блатних «феодалів», влада яких перетворювала Конституцію України на фікцію в межах цього краю, міг справити глибоке і неосяжне враження на його мешканців, переконавши в тому, що Київ – це справді якийсь осередок поступу, закону й справедливості, здатний як умовити, так і примусити. А виявилось, що Київ Юценка – то лише резиденція іншого, не донбаського клану, який відрізняється від автохтонного не якісно, а кількісно, лише тим, що то є чужі паразити, а не свої.

У цьому аспекті юценківщина з усіма її катастрофічними для України перспективами відроджується в Києві сьогодні в нескінченній псевдодемократичній демагогії, надмірній риторикі про реформи, яких немає, і кричущому дефіциті практичних кроків. Ще один в українській історії період імітації?

Між тим швидкий і рішучий (цілком можливий у червні – липні 2014 року) розгром сепаратистів та терористів на Донбасі замість нинішньої епопеї АТО з невиразними шансами на успіх зробив би для українізації цього регіону набагато більше, ніж «спеціальні закони», «розширення прав регіону», «особливий

статус Донбасу» та інші псевдо-юридичні й політичні спекуляції.

Чимало говорять про масовану русифікацію Донбасу за допомогою російських ЗМІ. Чи могла протистояти цьому київська влада, яка нічого не робила для захисту решти України від тієї інформаційної навали? То чи є сенс казати, що переконання жителів Донбасу не дасть результатів, якщо ніхто не пробував посправжньому це робити? 23 роки Кремль інформаційно тероризував Україну, і лише під час реальної війни нарешті відключили деякі найбільш патологічно-війовничі російські телеканали в Україні. Однак радіті зарано. Як стверджують, за роботу телепередавального центру, що транслює кремлівську пропаганду на Донбасі, платять... Київ. Нікуди не поділися десятки видань в Україні на кшталт «Труд в Украине», «Известия в Украине», «Комсомольская правда в Украине», «Московский комсомолец в Украине» тощо.

То чого чекати від влади, яка все це толерує і цьому потурає? А її спроби щось таки зробити, наприклад створивши Міністерство інформаційної політики (війна вимагає!), викликали несамовите ревіння і верещання «демократичних журналістів», які хочуть, щоб не було жодних обмежень свободи слова під час воєнних дій, щоб ніхто не заважав Кремлю за допомогою своїх ЗМІ руйнувати Україну зсере-

дини. Між тим у воєнний час найдемократичніші країни світу запроваджували певні обмеження в інформаційній сфері. Так, у Лондоні не видавалася газета Volkische Beobachter, коли Британія воювала проти нацистської Німеччини. Поки що ніхто серйозно і послідовно не намагався захистити Донбас від кремлівського зомбування. Та що там казати про Донбас, коли щодня в Києві безплатно біля кожної станції метро роздають пропагандистський матеріал – газету «Вести», джерела фінансування якої ніхто не може пояснити... Звісно, є регіони, що через сукупність політичних та культурно-історичних обставин є найбільш уразливими до антиукраїнської пропаганди, і це насамперед стоєтьсь Донбасу та Криму...

Нині політична рекультивація Донбасу має полягати в зачистці цієї території від гнилої місцевої номенклатури. Усі, хто співпрацював з антидержавними елементами, всі зрадники в середовищі мільйонерів, суддів, прокурорів, співробітників СБУ, голів адміністрацій та їхніх апаратів мають бути звільнені з роботи без права поновлення і притягнені до різних форм відповідальності, адже вони зрадили присягу державного службовця. Необхідна чистка місцевих рад за такою самою схемою, як і решти владних структур. На всі керівні посади потрібно призначити тих, хто довів свою лояльність до Української держави у цей важкий час.

На Донбасі завжди була доволі активна і конструктивна проукраїнська меншість, яку офіційний Київ ігнорував. Він не чув саме проукраїнського Донбасу, уважно вислуховуючи забаганки антиукраїнського, всіляко йому догоджаючи мільярдами дотаціями, тотальною здачею влади і повноважень у регіоні, байдужістю до місцевої ідеологічно-ціннісної політики

Саме зі згоди Києва Донбас перетворився на таку собі державу в державі, мало контролювану центром, з абсолютною владою олігархічного клану над життями і головами місцевих посполитих.

Поза сумнівом, київська кланово-олігархічна верхівка аж ніяк не прагнула створення стратегічної осі Київ – Донбас із тамтешніми прогресивно-проук-

раїнськими антиолігархічними силами. Не прагне й тепер, вважаючи за краще загравати (за звичкою!) з нагнениками і фінансистами донбаського сепаратизму, ретельно охороняючи їхній бізнес і статки, не створюючи їм жодного клопоту. Таку політику сили, що консолідуються навколо Порошенка – Яценюка, ведуть не лише на Донбасі, а й у решті регіонів (існують побоювання, що з таким самим результатом). Найяскравішим є приклад харківського міського голови Геннадія Кернеса, позиція якого щодо України була і залишається очевидною. Однак жодних спроб усунути цю загрозу для Харкова і держави ситуацію не помічено.

Сьогоднішня політика офіційного Києва на Донбасі – відмова від революційних змін (що були потрібні ще вчора), консервація при владі ахметовсько-фремовських кадрів, уникання кроків, спрямованих на покарання зрадників. Треба зазначити, що загальний курс Порошенка – Яценюка – це реформаторська риторика без практичних пере-

**САМЕ ЗІ ЗГОДИ КИЄВА
ДОНБАС ПЕРЕТВОРИВСЯ
НА ТАКУ СОБІ ДЕРЖАВУ
В ДЕРЖАВІ, МАЛО
КОНТРОЛЬОВАНУ ЦЕНТРОМ,
З АБСОЛЮТНОЮ ВЛАДОЮ
ОЛІГАРХІЧНОГО КЛАНУ**

творень, що вже призвело до повзучої реставрації системи Кучми – Януковича у вигляді, зокрема, судової «контрреволюції», коли представники минулої влади, близькі до «Сім'ї», виграють судові процеси проти нинішньої. Дотепники кажуть, що незабаром якийсь суд може ухвалити рішення про «незаконність» позбавлення Януковича влади і відновлення його на посаді президента. Без рішучих змін у центрі, зрозуміло, на краще нічого не зміниться й на Донбасі, бо для перемоги там в ідеологічному протистоянні не буде жодних аргументів.

А Донбас і Крим, їхня людинність абсолютно не безнадійні, на відміну від офіційних осіб на Печерських пагорбах у Києві... ■

Союз Кремля та донецьких

Українські медіа пропонують безліч версій того, хто є справжнім винуватцем війни на Донбасі. На відміну від російських: ті в цьому питанні однакові. А в нас звинувачують то Путіна, то якихось не підконтрольних нікому сепаратистів, то олігархів, то Партію регіонів. Досі ніякого консенсусу із приводу того, що відбувається? Окупація, АТО, громадянська війна? Тому хотів би, як людина з Донецька, яка перебувала навесні в центрі подій, внести деяку ясність.

На відміну від більшості простих громадян, які бачили тільки зовнішній бік заворушень, я знав і про те, які процеси тривають у кулуарах. І прекрасно розумів від перших днів, що відбувається керований, контрольований бунт, у якому всі вмільо грають відведені їм ролі. Попервах його контролювала місцева влада, а точніше представники різних донецьких олігархічних кланів. І лише потім, у середині квітня, на Донбасі з'явилися російські диверсанти, які опинилися на перших ролях і переключили увагу світової громадськості на себе.

Чи розгорілася б війна, якби російські диверсійні групи Стрелкова й Козіцина не прийшли на Донбас? Певен, що ні. Перший в інтерв'ю сам казав, що без його участі вона не почалася б. Чи прийшли б російські диверсанти на Донбас, якби ґрунт їм не підготували колаборанти з місцевої влади та провокатори? Знову ж таки ні. Сьогодні ми вже знаємо, що Путін не готував для Донбасу кримський сценарій, а дрібним диверсійним угрупованням було б не під силу те, що зробили в Криму «зелені чоловічки».

Війна на Донбасі була б неможлива без участі як перших, так і других. У цьому конфлікті внутрішні та зовнішні вороги

Автор:
Єгор Фірсов

України спрацювали в одній зв'язці, тому помилково покласти провину за кровопролиття тільки на одну персону, як це іноді роблять сьогодні. Путін не зайшов би в Україну, якби йому не допомагала п'ята колона. Але й сепаратисти не могли б працювати без фінансової та військової допомоги Кремля. Всі, хто знімає відповідальність з однієї зі сторін і каже, що «це внутрішній конфлікт, військ Росії на Донбасі немає» або, навпаки, «це російська окупація, а місцеві її не підтримують», свідомо чи несвідомо вводять в оману громадян.

Біля джерел антиукраїнського путчу в Донецьку стояла міська влада. Для мене, як для представника місцевого політикуму, в цьому не було ніякого секрету, але водити за ніс журналістів та громадськість тінювим організаторам заворушень вдавалося досить непогано. «План Б» на випадок перемоги Майдану ставленики донецьких олігархів стали розробляти приблизно в січні, коли з'явилися перші загиблі в Києві й стало зрозуміло, що Янукович може бути повалений. У середині мі-

який потім став одним із «міністрів ДНР». Поки їхні бики товкли мирних громадян у центрі Донецька, Грановський та Богачов зазвичай прогулювалися неподалік і про щось розмовляли.

«План Б» полягав у тому, щоб спровокувати на Донбасі масові акції непокори і змусити новий уряд у Києві піти на поступки та поділитися владою з донецькими кланами бодай у тих областях, які вони вважали своїми. Не знаю, які домовленості на той момент були в них із Кремлем, але, судячи з усього, Путін мав грати в цьому спектаклі роль страшидла і змушувати Київ іти на переговори з донецькими кланами. Судячи з того, як розвивалися події, швидше за все, так і було до квітня. Але Київ не поступався, ситуація зайшла у кліч, і Москва відправила на Донбас диверсантів на допомогу своїм союзникам.

Доки росіяни не увійшли до Слов'янська, деструктивний процес курирували місцеві клани. Без них заворушення просто не відбулися б. Як організатор низки антиурядових протестів у Донецьку 2012–2013 років стверджую: місцева влада легко може зірвати будь-який мітинг, і тільки дане нею зелене світло дає змогу провести справжню масштабну акцію. Коли ми збирали людей на акцію «По-встань, Україно!» в Донецьку, влада Горлівки цілком перекрила трасу на обласний центр! Перегородили дорогу машинами, вдаючи ДТП, й цілу годину ніхто не міг приїхати з Горлівки. Коли ми хотіли провести Автомайдан і поїхати до будинку Януковича, нам знову ж таки заблокували всі дороги автомобілі з тітушками. Коли ми відправляли людей автобусами на Київ, їх гальмувала на дорогах ДАІ, а тітушки проколювали колеса. Але в березні в Донецьку чиновники заплутили очі на діяльність організаторів масових заворушень. Їм дозволено було все: орендувати транспорт у цілком залежних від влади перевізників, збирати й привозити людей на мітинги, паркуватися в заборонених місцях. Над усім цим працювали ті самі структури, які доти збирали антимайданівців. А міліція та СБУ не діяли.

БІЛЯ ВИТОКІВ АНТИУКРАЇНСЬКОГО ПУТЧУ В ДОНЕЦЬКУ СТОЯЛА МІСЬКА ВЛАДА

сяця майбутні «міністри ДНР» під керівництвом місцевої влади заповзялися ґрунтовно готувати в Донецькій області загоми бойовиків-тітушків, яких кидали проти нашого донецького Євромайдану, а також відправляли до столиці. Курирували цю роботу секретар Донецької міськради Сергій Богачов та відомий регіонал, директор різних комунальних підприємств Олексій Грановський,

ФОТО: UKRINFORM

Хаос був цілком керований, бо Донецьк не був паралізований масою людей, на відміну від Києва взимку. У штурмах будівель брали участь лише 2–3 тис. людей, у яких майже не було зброї. А місцева влада вдавала, що має справу з могутньою народною стихією, яку неможливо здолати.

На чолі тієї «стихії» стояли відомі всьому місту провокатори. У той час в Україні ще не усвідомили, хто всі ці люди, але ми в Донецьку їх знали дуже добре. І всім було зрозуміло, хто і для чого організував повстання. Приміром, нинішнього «міністра ДНР» Хрякова пам'ятаю ще зі школи. Я ще диктанти писав, коли він уже збирав проплачені мітинги проти Ющенка у 2005-му й виступав на захист заарештованого тоді Бориса Колеснікова. Всі останні 10 років Хряков жив на подачки того самого Колеснікова, займаючись полі-

тичними провокаціями й закукухою. Перед виборами в 2012-му він за гроші ПР намагався організувати рейдерське захоплення нашого осередку партії «УДАР», лідером якої був я. Тоді ця спроба провалилася.

Добре відомий у наших політичних колах і Паша Губарев. Довгі роки він організував різні заходи, включаючи дитячі вечірки та політичні піар-шоу. У 2006 році працював у Миколи Левченка, потім у Сергія Бешулі (був такий тепер усіма забутий політик), його дружина писала для міськради різні проекти з благоустрою міста й отримувала на їх реалізацію якісь грошові гранти. Усі ці роки Паша спокійнісінько був на побігеньках у регіоналів, був у прекрасних стосунках із місцевою владою і не становив ні для кого жодної загрози. Навесні 2014-го він не керував повстанням, як комусь здалося. Йому просто довірили організацію великого і дорогого

Бізнес Ріната Ахметова в зоні контролю сепаратистів працює без перебоїв, отже має гарантії

перфомансу, з чим він блискуче впорався.

Можна згадувати поіменно кожного «міністра» в тому спектаклі, але, як на мене, забагато честі для них. Усе це нулі без паличок, які годувалися з рук місцевих нуворішів. Я стикався з ними за родом діяльності й добре знаю, про що кажу.

Саме тому мені смішно, коли мер Донецька Олександр Лук'яненко сьогодні приходить на телеканали Ріната Ахметова й вдає із себе жертву обставин. Добре пам'ятаю, як 1 березня мер разом із міськрадою закликав проводити незаконний референдум. Він мене не бачив, а я стояв і спостерігав за його бенефісом.

Мені сумно бачити, як знову приміряє на себе роль мецената і благодійника сам Рінат Ахметов, який нібито допомагає людям на території, де власноруч перед тим зробив усе, щоб розпалити пожежу війни. Бізнес цього олігарха в зоні контролю сепаратистів, до речі, працює без перебоїв. І звичайно, ніхто не збирається нічого в Ахметова відбирати. Його шахти ніхто не «націоналізував», зарплату там платять, видобуток триває.

І немає нічого дивного в тому, що знову почалися розмови, ніби Донбас – невід'ємна частина України, тільки йому при цьому потрібен особливий статус, та й сама Україна повинна стати федерацією. Риторика росіян та їхніх друзів із нашої п'ятої колони повернулася до того, з чого й починали навесні.

Слід розуміти, що для України погодитися на ці умови означає капітуляцію. Саме тому влада й не йде на поступки Кремлю і бандформуванням. Поза сумнівом, Путіну дуже вигідно, щоб Україна дістала у своєму складі «Чечню» і вся країна платила данину донецьким кланам. Але такий варіант стане для нас катастрофою і кінцем нашої державності.

Федералізація по-російськи – це зовсім не те саме, що федералізм у ФРН або Швейцарії. Під таким брендом нам хочуть накинати кабалу. Але український народ занадто довго борювався за свободу і здобув її зрештою надто високою ціною. Просто так він її вже не віддасть. ■

Вугільний договірняк

Автор:
Денис Казанський

Поки експерти, журналісти та політологи гадають, яким буде статус Донбасу за результатами переговорів у Мінську й до чого зрештою домовитися українська влада з бойовиками, регіон насправді давно вже живе в «особливому статусі». Склався він стихійно, без будь-яких законів та документів і, схоже, влаштує обидві сторони.

Тим, хто не буває поблизу лінії фронту, важко уявити, що насправді відбувається в зоні воєнних дій. У телесюжетах часто показують зону АТО в цілковитій блокаді, відрізаних від України лініями окопів та мінних полів. Насправді це не так. Захоплені райони не втратили економічних зв'язків із рештою українських регіонів і лишаються частиною вітчизняної економіки. Між суміжними територіями ведеться торгівля. А в прифронтовій зоні панує такий самий найімовірніший безлад, як і на окупованих землях.

Хоч як парадоксально, державі такий статус-кво може бути навіть вигідний. На сьогодні сепаратисти утримують найдепресивніші території двох областей, де рентабельні та перспективні промислові підприємства можна перелічити на пальцях. Зате саме там проживає найбільше донецьких і луганських пенсіонерів, які тепер не одержують соціальних виплат. Населення шахтарських селищ – це майже повністю люди пенсійного або передпенсійного віку, а шахтарські пенсії та регресні виплати були одними з найвищих у країні. «Позбавили» бойовики Україну також більшої частини нерентабельних шахт, із якими держава знову ж таки довгий час не знала, що робити.

Звісно, відібрали вони й рентабельні підприємства, але сепаратисти аж ніяк не ставлять перед собою завдання цілковито відібрати в Києва донецьке вугілля. Навпаки, ненави-

сна «хунта» є для бойовиків єдиним перспективним торговим партнером. Терористи не приховують, що хотіли б продавати донецьке вугілля Україні. І навіть виступили з відкритим зверненням до уряду Росії, у якому попросили заблокувати поставки в Україну тих його марок, які видобуваються на Донбасі. Підписали його «голови народних зібрань» «ДНР» Андрій Пургін і «ЛНР» Олексій Карякін.

«Необхідно примусити Київ зняти економічну блокаду. Змусити купувати вугілля в наших шахт. Платити за нашу працю. Інакше сотні підприємств та мільйони людей будуть приречені на розорення і голод. Росіяни, ми знаємо, ви підтримуєте нас. Ви наші брати. Не дайте київській олігархічній кліці знищити нас і нашу промисловість. Не продавайте їм вугілля. Примусьте Київ взаємодіяти з Донбасом і відмовитися від політики геноциду», – було зазначено в тексті звернення.

Абстрагуючись від загальної шизофренічності документа, з тону послання неважко зрозуміти, що сепаратисти не мають ілюзій щодо «незалежності» захоплених ними територій та усвідомлюють, що без допомоги Києва мільйони людей помруть голодною смертю. Однак жодної економічної блокади, описаної у зверненні до уряду РФ, насправді немає. Вугілля з окупованих територій сьогодні вільно ввозиться в Україну вантажівками й поїздами. Покупцями є українські підприємці. Паливо зберігається на вугільних складах на півночі Донеччини, а також у Дніпропетровській та Харківській областях. При цьому воєнні дії та блокпости не є перешкодою для просування транспорту магістралями.

Фінансові інтереси вже давно превалюють над військовими та ідеологічними. Бойовики з проросійських бандформувань без сорому торгують із тими, кого називають своїми ворогами. Українська сторона також не по-

Маршрути постачання вугілля з окупованих територій

ЧЕРЕЗ ТОТАЛЬНЕ БЕЗРОБІТТЯ, ПАДІННЯ КУРСУ ГРИВНІ Й ЖОРСТКУ ЕКОНОМІЧНУ КРИЗУ, КОПАНКИ СТАЛИ МАКСИМАЛЬНО РЕНТАБЕЛЬНИМИ

спішає душити сепаратистів економічною блокадою. Ватажкам терористів необхідні гроші, й Україна – єдина держава, яка посправжньому потребує донецького вугілля. При цьому наші бізнесмени мають можливість купувати вугілля не за валюту, а за гривню й за порівняно невисокою ціною, держава більше не витрачається на дотації вуглепрому. У вигравші всі, крім населення багатостраждальних шахтарських містечок.

Вугілля йде в Україну практично за всіма напрямками включно з найнебезпечнішими. Вантажівки з паливом нескінченним потоком ідуть через прифронтове Дебальцеве, незважаючи на те що місто регулярно обстрілюють бойовики «ДНР». Перегинаючи лінію фронту, вугілля транспортують з харківськими номерами.

За інформацією волонтера Павла Лисянського, який деякий час жив у Дебальцевому й досліджував контрабандний

вантажопотік, паливо везуть із Гореза й Красного Луча, а домовляються про його транспортування з військовими місцеві кримінальні авторитети, які курюють нелегальний вугледобуток. Зокрема, за поставки з Красного Луча через Дебальцеве, за даними волонтера, відповідає авторитет із Красного Луча на прізвище Міхалюта.

У нинішніх умовах, коли через тотальне безробіття, падіння курсу гривні й жорстку економічну кризу робоча сила в зоні АТО практично нічого не коштує, копанки стали максимально рентабельними. Нелегально добутий антрацит вигідно продавати в Україні навіть з урахуванням численних хабарів на блокпостах. Крім того, надходить в Україну і вкрадене вугілля з наших державних шахт. Про те, що терористи розпродують видобуті ще влітку запаси, зокрема, розповідав у своєму інтерв'ю і перший заступник міністра енергетики та вугільної промисловості Юрій Зюков.

Купити антрацит, видобутий на окупованих територіях, сьогодні можна навіть за оголошенням в інтернеті. Його походження не викликає сумніву. Всі поклади антрациту – енергетичного вугілля, придатного для використання на ТЕС, – залишилися на захопленій бойовиками території. Антрацитові пласти вузькою смугою тягнуться вздовж російського кордону від Макіївки до Краснодона. На українській території є тільки коксівне вугілля, придатне для металургії, але не для енергетики.

Замовити вугілля з доставкою із зони АТО не становить труднощів. Журналістам телеканалу «1+1» навіть вдалося зв'язатися безпосередньо з польовим командиром Козициним і представитися покупцями. Отаман запевнив, що забезпечить провезення своєю

територією і домовиться про доставку на територію, підконтрольну ЗСУ.

Цілком очевидно, що така ситуація збережеться незалежно від того, що в кінцевому підсумку піднішуть або не піднішуть у Мінську, оскільки жодна зі сторін не зацікавлена в тому, щоб руйнувати сформовані схеми. Бойовики, які захопили частину території Донецької та Луганської областей, по суті, запропонували українському бізнесу ефективну практику спільної хижацької експлуатації населення Донбасу, дуже вигідну обом сторонам.

Війна зруйнувала державу та обнулила всі її соціальні зобов'язання на Донбасі, перетворивши жителів окупованих районів на безправних бідняків, що радіють безплатній місці ґошки. І вибратися з цього важкого становища, у яке нещасні люди загнали самі себе, піддавшись весняним провокаціям російських «клікуш», буде ой як непросто. ■

Донецьк і духи капіталізму

Їх не дуже любили. Бо «буржуї», «капіталісти», «олігархи». Навіть тоді, коли у власності мережа з трьох магазинів чи кондитерський цех. Іноді їм діставалося слово «бізнесмени». Та й то крізь зуби

Автор:
Олена
Стяжкіна

Ні, не заздрість, хоча й вона також. Просто такий тип особистості в момент його зародження, славного чи сумнівного початку, не викликає довіри. Вони дуже не такі, дуже. Не такі, як усі. Не такі, як бідні, не такі, як розумні, не такі, як ті, що орієнтовані на державу...

І, хоч як дивно, зовсім не такі, як ті, що подовжували свої потенції новітніми автівками, посилювали неміч мовчазною кремезною охороною з колишніх есбеушників, прикрашали втрачені можливості молодесенькими дружинами та весело сповідували принцип «влада породжує гроші». А з тим сиділи в теплих кріслах і дерибанили бюджети. І дуже легко витрачали гроші, які насправді не заробили.

Ці буржуї – ні. Аж ніяк не легко. Про їхню жадібність склали легенди. Мовляв, один власник заводу купив першу іномарку два роки тому. І що ви думаєте? Не нову.

А от володар кількохсот вантажівок, знаєте, взагалі їздить на роботу маршруткою. І вдягається на розпродажах.

«Щоб умовити їх витратити гроші на нову квартиру чи будівництво житла, треба розробляти цілу наступальну операцію й працювати над її проведенням рік, а то й два», – жалілися дружини.

Вони, здавалося б, ніколи не були теплими, відкритими, емоційно комфортними. Підозрілі, сухі, надто раціональні, дуже спокійні, навіть у розносах і скандалах холодні як лід. «Неможливо за всім рвати серце. Його може не вистачити. Треба не реагувати. Просто навчитися жити так, щоб не було болю. Взагалі не було... Тільки знаєш, нещодавно стало зрозуміло: якимось там усе пов'язано. Коли втрачаєш здатність до болю, втрачаєш і здатність до радості...»

Страшні люди. Особливо на тлі орди чиновників, які блиска-

вично багатіли та впадали в марнотратство, купуючи все, що блищить, шелестить і рухається.

Нудні, несвяткові, похмурі, ці вивчали процеси... Як будують теплиці, вирощують помідори, скільки градусів має бути, якщо посадити руку? Чим викладені підлоги у спортзалах? Чи є це покриття спеціальним, чи можна зекономити? У який спосіб працюють із тілом тренажери? Як влаштоване обладнання, що виготовляє харчову плівку? Де можна купити піч для випалювання цегли і чи можна збудувати її самотужки?

Хтось із них мав освіту: інженер, фізик, філолог. Хтось кинув школу після восьмого класу. Хтось у юності вважався блискучим інтелектуалом, хтось не міг зв'язати двох слів.

Але всі вони знали про свій бізнес усе. Від гвинтика та якості фарби на стінах офісного приміщення до маркерів товарних бірж і стратегічних прогнозів коливання ставок. Про свою молочку, папір, огірки, вантажівки, ресторан чи будинки могли говорити годинами. А думали повсякчас. І ім'я повара, начальника зміни, комірника знали не із зарплатних відомостей. І про характер, і про те, хто коли запис, одружився та розлучився.

Не з доброї душі знали, а з прагматичних міркувань. Бо від якості їхньої роботи залежали гроші.

Гроші... Не фетиш, хоча й, звісно, фетиш. Буржуї не витрачали, бо вкладали у розвиток.

«Навіщо це тобі? Може, треба зупинитися?» – питали їх друзі. Але як можна зупинитися, коли йдеться про справу всього життя?

Справа. Діло. Фірма. Ні, вони не формулювали пафосно. І самим собі, напевне, теж не формулювали. Однак саме прирощення та розвиток фірми – це те,

Донецькі бізнесмени бачили місто й регіон українським і європейським. Не втрачають надії і нині

що давало справжнє задоволення.

Гроші як такі цікавили їх менше. Починаючи з різних мотивацій: подолання бідності, «щоб діти жили як люди», «ніколи не буду нужденним», вони, ті кляті буржуїни, крок за кроком закохувались у свою справу.

Задоволення від зробленого – збудованого, випущеного, збільшеного – робило їх, нудних і похмурих, еротичними та сяючими. Дружини цього не розуміли. Підлеглі часто ненавиділи.

За прискіпливість, за неможливість обдурити, за знання всіх процесів та їхніх учасників, за жадібність, чого вже там. Бо вибити підвищення зарплати – завдання майже нерозв'язне. «Коли мій шеф бореться з жадібністю, третій зайвий», – не жарт, а донецьке прислів'я.

Жадібність перемагала. Ринком праці давав змогу надто не заморочуватися з капризними підлеглими. Однак якщо йшлося про фахівця унікального, то йому й платилося, й усе прощалося.

ТРОХИ ПРО ЕТИКУ

Кляті донецькі капіталісти вміли називати речі своїми іменами. «Доведи, що ти безцінний, а потім претендуй!» Таке боляче слухати, бо всі ми безцінні. А тут... Однак, ніде правди діти, тверезить. Одних штовхає до зростання, інших до мрій про помсту. Страшну, криваву помсту, яка прийде до буржуя неминуче. Прийде і все відбере. Хто ж знав, що цього слід боятися.

Ні, вони, наші бізнесмени, ніколи не були сміливими та революційними. У справі – так. У житті – ні. Консервативні, схильні до компромісів, до тиші, яку люблять гроші. Вони не протестували, коли їх нагинали. Вони погоджувалися на введення до складу засновників фірм спочатку представників «даху», а потім, коли злиття «даху» та влади завершувалося, і представників влади. Вони не бунтівники. Але вже деякий час і не «терпіли».

Дружити з усіма необхідними людьми – це їхнє правило. У цій дружбі вони були стриманими й тримали дистанцію як могли. Не зближувалися. Не тому що гребували, а тому що дружити з посадовцями не прагматично та ще й витратно. Бо

така дружба потребувала зайвих фінансів на розваги та пригоди для орди чиновників. Наші буржуї воліли обійтися малими дозами. Хоча частка в бізнесі навряд чи може вважатися малою дозою.

Однак якщо можна було не дружити, а просто платити, то вони обирали платити. І виходить, що все ж таки гребували. Через посмішки, рукостискання, через спільні свята дітей буржуї не наближались, а, навпаки, віддалялися від тих, хто сидів у владних кабінетах.

«Якщо він каже, що бізнесмен, а сам йде у чиновники, то який він бізнесмен?» – це загальна думка. А до неї й вирок: «Якщо у владі можна вкрати більше, ніж заробити в бізнесі, ми приречені як суспільство і як країна».

Багато чого в них було з Вебера та Зомбарта: кредит – мірило доброчесності, ненавмисний, а потім уже й підкреслений аскетизм в одязі, їжі, розвагах. Бо вони хотіли вирізнитися. І цією маніфестованою різницею кидали виклик марнотратству та «шпонкостилу» місцевих «аристократів».

Час – гроші. І тому ані запізнення, ані прощення за зайві очікування, ані художньої літератури, тільки спеціальна, ані посиденьок у ресторанах, ані тривалих подорожей п'ятизірковими готелями, мережа «Ібіс» у відрадженьнях, планування та розрахунок, а з цим купівля білетів за півроку-рік. Відпустка в місці, звідки можна швидко приїхати – прилетіти, якщо покличуть справи. Туреччина, Болгарія, Крим, Слов'янськ, Щурове, Бердянськ... Нічого екзотичного. Нічого надмірного.

Вони завдавали темпоральний вимір міста. Бо їхній робочий день упродовж багатьох років починався о восьмій чи в крайньому разі о дев'ятій. Шкала оцінки інших міст формувалася з огляду на пустопорожність. «А там встають запізно, а тут сплять довгенько. А німці та китайці – наші люди!»

Пихаті? Ні, прагматичні. Тому й субота – день сімейний, але не вихідний. Півдня, до другої-третьої, є робота. У неділю можна просто заїхати подивитися, проконтролювати, особливо якщо це завод, ресторан,

цеx, теплиці, магазини... і далі скрізь.

Їхні діти – їхня надцінність. Тому театр із міцною балетною та оперною школами, тому прем'єри, виставки, тому творчість, футбол і навчання українською. Англійська – обов'язково. Німецька, китайська, іспанська – бажано. Плюс спорт для дитини і для себе. У здоровому тілі здоровий дух. Потрібні сили. І потрібно, щоб їх вистачило.

Коли діти дорослішають, то... Вони долучають їх до роботи: бути кур'єром, набирати договори, працювати в лабораторії, закуповувати добрива, мити посуд, вчитися бухгалтерії. Спочатку на канікулах, влітку й узимку. Потім після занять в університеті. «Заграниця» і всілякі британські школи – це добра, але забавка. Бо діло тут. І працювати слід вчитися тут. Хоча іноземний досвід також не завадить. Але тільки як допоміжний.

Патріоти? Вони так не кажуть про себе. І, може, навіть не думають. Вони наполягають на своєму надзвичайному прагма-

НАШІ БІЗНЕСМЕНИ, НІКОЛИ НЕ БУЛИ СМІЛИВИМИ ТА РЕВОЛЮЦІЙНИМИ. У СПРАВІ – ТАК. У ЖИТТІ – НІ

тизмі. Але за фактом виходить, що так, патріоти.

ДЕ ВОНИ БУЛИ І Є?

Їх пограбували першими. Прийшли й забрали бізнес. На користь розвитку вітчизняної стоматології. За той, що коштував 10 млн, пропонували один. Якщо буржуї опиралися, забирали за так, запроторюючи їх за грати. Хтось сидить і досі. А хтось вийшов. За додаткову плату. Й одразу ж на Майдан. Суворі, нудні, прагматичні, жадібні, вони втратили справу свого життя. І вийшли за неї битися. І деякі б'ються досі. Як добровольці. На фронті. Все необхідне для війни купили за свої кошти.

Інші вийшли вже в березні – квітні. На мінинги за Україну. Малий та середній бізнес почав першим підтримувати армію. Анонімно. Тихо, але системно.

А потім, коли місто окупували, багато хто з них пройшов через катування в підвалах но- ▶

вітніх СМЕРШів та НКВД. Вони були і є з тих заручників, що «в списках не значаться». У їхні домівки приходили ті самі, хто роками мріяв про помсту, про «грабуї награвоване», про припущення колишнього хазяїна, який тепер мав харкати кров'ю та молити про пощаду. І про викуп.

Після підвалів вони поїхали. Поїхали, щоб забути й ніколи не повертатися в місто, яке любили і яке, зражене, зрадило і їх самих.

Поїхали і без підвалів. Бо є статки й навички починати все спочатку. Бо діти – надцінність, а тому вони мають вчитися писати й читати, а не падати на асфальт, закриваючи голову та роззявляючи рота, щоб уникнути контузії.

А деякі вивезли тільки родини. Самі ж лишилися, бо є підлеглі – у кого десять, у кого п'ятдесят, у кого триста – люди, за яких вони відповідальні. І ні, не збираються підвищувати зарплату, бо ж такий височенний долар. Підвищувати не збираються, однак мають платити. А ще є старі, немічні, самотні. Тепер, виходить, теж їхні...

ЖОДНОГО УСПІШНОГО БУРЖУЯ-КАПІТАЛІСТА СЕРЕД КРЕМЛІВСЬКИХ ЛЯЛЬОК ЦИРКУ «ДНР» НЕМАЄ

При цьому жодного успішного буржуя-капіталіста серед кремлівських ляльок цирку «ДНР» немає. І офіційної реєстрації немає теж. Практика 1990-х не забута. Проте одна справа – звично сплачувати «за дах», інша – реєструвати своє

дитя в економічній пустелі, у концтаборі, очільники якого вже прямують на лаву підсудних у Гаагу. Платити задля Гааги не прагматично. Тому всі податки підуть в Україну.

А крім податків гроші підуть і вже йдуть на благодійність всередині міста й армію на його кордонах. Так само тихо й системно, як у квітні.

ТАКЕ

Іноді він виїжджає з волонтерами сам. Прискіпливо оглядає коробки, звіряє за списком технічне обладнання. Щось вирахо-

вує подумки чи на калькуляторі. Задоволено хмикає: «Гроші люблять, коли їх поважають».

На блокпосту ЗСУ виходить із машини, вітається й каже негослоно: «Хлопці, не кидайте нас. Не кидайте, дуже прошу».

«Ну що ти таке кажеш, діду?»

Діду немає п'ятдесяти. В окупації час стоїть, однак люди старішають миттєво. Він усміхається, проковтуючи сльози. Воїни бачать. Кажуть: «Не повертайся туди, а? Хай йому всьому грець. Ще стукне хтось... Закатують же...»

«Як це не повертайся? Як це всьому грець? У мене там справи. Мені там ще Членіна валити!»

Обіймаються. Вперше як востаннє. Сльози такі, що не проковтнеш. Не ллються, просто стоять в очах. Він соромиться, відвертається.

І я кажу йому: «Бачиш, біль уже є...»

«Думаєш, можна чекати, що повернеться й радість?»

Я думаю.

Я думаю, що повернеться все. ■

ЦИФРОВЕ
для бізнесу

персональний контент
для кожного супермаркету,
ресторану, торгового центру

Добірки відео

новини, спорт, музика, мода,
екстрим, туризм, тощо

Виключно ваша реклама

ваші рекламні ролики, ваші оголошення

Корисна інформація

час, погода, геолокація, тощо

**Безкоштовне підключення
та тестування**

ВАНТАЖ 200: не ідентифіковано

Кажуть, війна не скінчена, допоки не поховано останнього солдата. На жаль, наш конфлікт на Сході має всі шанси тривати вічно, бо ж досі чимало тіл українських воїнів не віддані землі, й напевне їх не похоронять ніколи.

Саме пошуком останків та впорядкуванням відповідної інформації займається волонтерська ініціатива «Евакуація-200» в межах цивільно-військового співробітництва при Генеральному штабі ЗСУ на базі Музею Збройних сил. Окрім того, вона співпрацює з волонтерським сайтом memorybook.org.ua, який містить систематизовану й перевірену інформацію про кожного полеглого на Сході українського воєка.

ПОШУК ЗАГИБЛИХ

Більшість тіл загиблих українських бійців, як стверджують волонтери «Евакуації-200», вивезена з територій, підконтрольних російським бандформуванням. Однак є ще місця, куди дістатися наразі неможливо, а до того ж деяких тіл фактично немає (згорілі, знищені вибухами).

«Перший місяць у нас виявився найрезультативнішим, було легше шукати: свіжі події, багато очевидців, які залишалися на місцях, допомагали, проводили на місця боїв, – коментує **Тижню** голова ВГО «Союз «Народна пам'ять», учасник ініціативи Ярослав Жилкін. – Багато трупів знайшли біля підбитої техніки. Накопичилось чимало інформації про одиничні поховання в окремих регіонах. Ми їх теж вивчали, не всі ще знайдені, в деякі точки поверталися по кілька разів».

Загалом із підконтрольної бойовикам території вдалося вивезти близько 170 мішків з

останками. Скільки було тіл, порахувати дуже важко, бо часто від людини залишається хіба що нога, рука чи взагалі невідновлений шматок. Не рідкість випадки, коли ці рештки вже неможливо піддати ДНК-аналізу або вони належать тим, кого встигли вивезти або й поховати, що теж ускладнює волонтерську роботу.

Зараз, як стверджує Павло Нетьосов, один із керівників групи, під 40–50-сантиметровим шаром снігу пошуки тіл загиблих майже неможливі, але з потеплінням волонтери обіцяють відразу поновити роботу. Адже навесні багатьох уже не розшукаєш, хоча зараз свіжі могили чи поховання помітно, та й місцеві пам'ятають про них. Іще одна проблема – дикі звірі та собаки, які об'їдають і розтягують непоховані останки.

На Донеччині більшість локацій боїв та місцин, що вказані місцевими жителями, вже опрацьовані. Основні проблеми з Луганщиною, точніше районном Красний Луч – Міусинськ, куди неможливо дістатися, бо цю територію контролюють «казакі», а вони взагалі є непереговороздатними.

Домовляється й координує напрямки пошуків відповідальний підполковник ЗСУ, який зв'язується з російським Генштабом (робить це тільки отримавши конкретну інформацію щодо могили чи захоронення: просто так блукати окупованою територією бандформування не дозволяють). Усе залежить нерідко від конкретного командира на конкретному блокпосту, з яким мають справу слідопити. Деякі пропускають без проблем, але був випадок, коли один навіжений навіть хотів розстріляти волонтерів. Заявив буквально що «вже вбив 10 укропів, вас якраз 10, то саме стільки мені до 20 не вистачає».

Автори:
Оксана Хмельовська,
Богдан Буткевич

**ІЗ ПІДКОНТРОЛЬНОЇ
БАНДФОРМУВАННЯМ
ТЕРИТОРІЇ ВОЛОНТЕРИ
ВИВЕЗЛИ БЛИЗЬКО
170 МІШКІВ ІЗ ЛЮДСЬКИМИ
ОСТАНКАМИ**

чого управління МВС. – Деякі збіги відстежити простіше, як-от із літаком, де легко можна встановити точну кількість пасажирів та їхні імена, але експертизи були проведені, щоб повіддавати відповідні тіла родичам».

У ДНК-ЛАБОРАТОРІЇ

Установлюють особу вже на підконтрольній українським військовим території. Якщо впізнати тіло неможливо або ж знайдено тільки фрагменти, способом ідентифікації залишається ДНК-експертиза. Мова не про самих військових, а й про цивільних загиблих: у зоні АТО не завжди відрізняєш, де останки мирного мешканця, а де бійця чи навіть терориста, найманця, особливо якщо їх викопано із загальної могили. Лабораторій, де в Україні проводять такі дослідження небагато, хороших іще менше.

На повну потужність ці заклади запрацювали тільки від жовтня. Спочатку за ДНК-експертизи відповідало МОЗ, але через неможливість кореляції різних тестових систем ці повноваження переклали на МВС, призначивши головною лабораторію в Запоріжжі. «Вона займається виключно ідентифікацією тіл із зони АТО, досліджує рештки невпізнаних трупів. У родичів на місцях беруть зразки слини, які відправляють у державний науково-дослідний криміналістичний центр МВС, тобто центральну експертну установу», – зазначає Ковтун. І тільки після цього аналіз потрапляє до єдиної бази даних, де його порівнюють з іншими ДНК-кодами. Процес може тривати до трьох тижнів. «Потім ДНК залишається в базі, і його перевіряють щодня на випадок кореляції. На сьогодні встановлено 122 збіги ДНК-аналізу даних родичів безвісти зниклих із ДНК останків загиблих із бази даних», – зазначає в коментарі **Тижню** Ольга Богомолець, депутат ВР, радник президента й голова комітету з питань охорони здоров'я.

В одній приватній київській лабораторії кажуть, що краще обійтися без транспортування тіл, а забір ДНК можна робити з нігтів, волосся, слини. Важливо, щоб він був чистий, хоча досягти цього важко, якщо трупи різних людей довгий час перебували в одному місці, як-от у братській могилі. До речі, аналіз можна

брати лише в батьків та дітей небіжчиків, брати й сестри вже матимуть помітну похибку. «ДНК-експертиза коштує 2500 грн, – наголошує Богомолець. – Усі аналізи для родичів загиблих виконуються за рахунок держави. Зазначу, що одній родині інколи потрібно зробити кілька проб, щоб переконатися у правильності результату. На мою думку, лабораторія Запоріжжя справляється з роботою, але вже необхідно, щоб уряд виділив додаткові гроші на закупівлю реактивів».

І поки процедура впізнання затягується, майже щодня привозять нових «двохсотих». Місць у моргах прилеглих до Донбасу областей не вистачало ще від вересня, після Іловайського котла. Вирішити проблему з переповненими трупарнями держава судмедекспертам обіцяла, але поки що рефрижератори закупували здебільшого на пожертви добровольців, а не державним коштом. Викликає незрозуміння поховання неідентифікованих тіл через 10 днів після розтину й забору ДНК-аналізу. Волонтери не розуміють, навіщо ховати неідентифіковані трупи. Щоб потім вилучити знову, коли потрібно буде віддати близьким чи зробити повторну ДНК-експертизу, якщо перша виявиться неточною? Були вже випадки, коли рідні забирали тіло, яке вдалось упізнати за візуальними характеристиками й завдяки свідченням очевидців, відтак

ховали, а ДНК-аналізи показували негативні результати.

НА СМЕРТЬ БЕЗ ЖЕТОНІВ

Хаос із братськими могилами, сотнями зниклих безвісти й невідання рідних можна було уникнути, якби в кожного військовика був іменний жетон. І хоча наказ № 330 Міністерства оборони «Про затвердження Інструкції з організації обліку особового складу Збройних сил України», де саме йдеться про обов'язкову наявність ідентифікаційних жетонів з особистими номерами у військових, з'явився ще в травні, українські солдати досі йдуть у бій без них. «Я не знаю, як це назвати: злочин, нехлюйством, – коментує Жилкін. – Рядові та сержанти досі їх не мають, вони є тільки в офіцерів. Звітувались у жовтні, що закупівлі відбуваються, але військові нам говорять, що жетони не надходили. Якщо деякі батальйони забезпечено волонтерськими зусиллями, то більшість іще без них». Та й державні ціни їх промислового виробництва не можуть не викликати запитань.

За словами волонтерів, із цим уже зверталися до Адміністрації президента та до Міністерства оборони, але зворотного зв'язку так і не дочекалися. Вирішення проблеми традиційно взяли на себе. Так, на початок грудня проєкт «Безкоштовне виготовлення жетонів учасникам АТО» забезпечив їх бійцям у кількості близько 3 тис. шт., понад 900 шт.

Дізнатися більше можна на сайті memorybook.org.ua

виготворили волонтери із проекту «Народний жетон». Зараз є замовлення ще майже на 2 тис. жетонів, але нестача фінансування не дає змоги оперативного виготовляти. Собівартість одного екземпляра смішна: до 100 грн. Відсутність жетона із зазначеною групою крові може вплинути на якість надання медичної допомоги пораненому бійцю.

Окрім того, мінімальний час ідентифікації загиблих допомагає державі заощаджувати значні кошти через неактуальність залучення спеціалістів із ДНК-аналізу та інших служб. Наявність жетона в бійців скасовує саме поняття «невпізнаний», а це дає змогу сім'ям загиблих швидше пережити стресову ситуацію і швидко оформити компенсації від держави», – розповідає Алекс Кобко, засновник і координатор проекту «Безкоштовне виготовлення жетонів учасникам АТО». Вже зараз є десятки згорілих тіл, яких ніколи не вдасться ідентифікувати: ДНК у спопелених кістках утрачено. І жетон саме тут став би у пригоді.

КНИГА ПАМ'ЯТІ

Держава досі не веде зведеного переліку загиблих на Сході воєнків, у найкращому випадку деякі відомства роблять свої. Тому волонтери, як завжди, взяли за це самотужки. Сайт memorybook.org.ua подає зважену й правдиву інформацію про всіх загиблих українських військових із різних родів військ та відомств, а також

волонтерів та інших дотичних до АТО осіб.

«Ми беремо інформацію, зокрема, і з відповідної сторінки Вікіпедії, де волонтери ведуть облік полеглих українських воїнів, але потім із нею потрібно дуже детально розбиратися, – розповідає Максим Попов, куратор проекту Книги пам'яті загиблих бійців memorybook.org.ua. – Узагалі є великі проблеми з інформацією в ЗСУ, які не повідомляють чітких даних про жертви. Хоча нещодавно нарешті почала публікувати, нехай і неповні, дані про своїх загиблих. Найпростіше працювати із прикордонниками, МВС та Нацгвардією. Але найгірша ситуація з добровольчими батальйонами незалежно від їхнього підпорядкування. Бо там дуже часта ситуація, коли люди воювали, але не були зареєстровані.

Керівництву частин не дуже вигідна паперова тяганина з тими, хто нібито загинув, але чиїх тіл немає. Тож нерідко буває так: усі бачили смерть людини, але останків вивезти не змогли, й тому бійця записують у зниклі безвісти. «Чимала проблема і з родичами, які відмовляються вірити в загибель своїх близьких. – пояснює Максим Попов. – Бувають випадки, коли привозять додому запаяну цинкову труну, а люди не визнають, що то їхній родич. Наприклад, ситуація з Героєм України лейтенантом Богданом Завадою. В нього влучила міна, тому тіла, зрозуміло,

не залишилось і ніколи не буде знайдено, бо чоловіка просто розірвало на шматки. На жаль, у смерті його сумніватися не доводиться – було багато свідків. Але жінка відмовляється приймати Зірку Героя, пільги й наполягає: поки не буде тіла, не повірю».

На сайті [memorybook](http://memorybook.org.ua) наразі доступна інформація до 16 жовтня. Максим Попов пояснює, що паузу роблять свідомо, бажаючи більше дізнатися про загиблого, знайти його фотографії тощо. Зрозуміло, сайт не містить повної інформації про всіх. Це

НЕРІДКО БУВАЄ ТАК: УСІ БАЧИЛИ СМЕРТЬ ЛЮДИНИ, АЛЕ ОСТАНКІВ ВИВЕЗТИ НЕ ЗМОГЛИ, Й ТОМУ БІЙЦЯ ЗАПИСУЮТЬ У ЗНИКЛІ БЕЗВІСТИ

тільки ті, хто точно визначений. А є ще понад сотня невпізнаних трупів та решток тіл у Запоріжжі, Дніпропетровську й Старобільську. «Думаю, ще 100–150 прізвиськ додасться після цілковитого опрацювання цих моргів, – підсумовує Попов. – Узагалі, реальні втрати українських військ близькі до офіційних, тобто в мене на сайті є інформація приблизно про 1200 загиблих. Якщо до цього додати тіла в моргах, а також тих, кого вже не знайдуть, та 300–400 зниклих безвісти, більшість із яких загинули, то вийде 1700–1800 осіб». ■

Недавно список загиблих став доступним на сайті Міноборони. Дивитись тут:

«Усіх загиблих шкода... Але Влада не вистачає»

Побратим загиблого під Іловайськом лікаря батальйону «Херсон» Владислава Ковальова Володимир Мазур розповів *Тижню* про гумор Влада, розмови вічна-віч, останні зустрічі та людей, які заважають перейменувати на честь героя лікарню в обласному центрі, де той працював хірургом.

Автор:
**Валерія
Бурлакова,
Херсон**

«ЯКУ НОГУ ВІДРІЗАТИ?»

«Ми бачились і раніше, адже обидва були в херсонській Самообороні. Але познайомилися лише на медкомісії, вже в батальйоні. Потім багато спілкувалися, все розпитував його про фах. Владик дуже серйозно ставився до роботи, їздив на різні курси, зокрема і з тактичної медицини. І гумор мав «медичний» – своєрідний, трохи чорний навіть. Такий часто буває в лікарів: «Ну що, яку тобі ногу відрізати?»».

Дав мені багато важливих знань. Скажімо, про той-таки джгут. Усі думають, що тримати його затягненим можна до 2 год. Зовсім ні! Що раніше знімеш, то ціліша тканина. Хоч на 5 хв затягни, якщо вдасться за цей час зупинити кров... І пам'ятай: швидше зняв – більше шансів вижити.

Мені подобалася Владова манера викладати воякам. Відомо, наскільки нудними бувають лекції на будь-яку тему: «Бла-бла-бла, це відбулось у XVI столітті...» А Ковальов наводив приклади, все показував. Та ще й жартував: «Не помирвай, брате! Ти мені гроші винен!». Попри цю напівсерйозну манеру, він готував бійців до найжорстокіших сценаріїв. Але для того ми й училися, щоб хтось залишився живий.

Умів і «построїти» аудиторію. Відразу шукав у ній спільників: бачив по очах, хто уважно слухає, і без слів робив їх своїми союзниками. Щоб вони при потребі самі

рявкнули на інших: «Нецікаво – то йдіть звідси!».

«РОЗУМІВ, КУДИ ЇДЕ»

«Якось через мого кума домо-вилася, що одна аптека допоможе батальйону з медикаментами. Ми із Владом вирушили туди. Їхали машиною, балакали вічна-віч. Наодинці спілкуватися найкраще: не конче бадьоритися, заряджати інших... Можна бути собою.

– Владик, ти твердо вирішив іти на війну? – питаю. – В тебе ж діти...

– А я дружині сказав: «Добре, що син і дочка такі ма-

ленькі. Коли що – іншого чоловіка знатимуть як татка». Вона зраділа. Подумала, жартую. Але зрозуміло, що ні, – серйозно каже Влад.

У мене теж двоє дітей... Хоча всі під Богом ходимо, і ніхто не знає, що буде. Влад добре розумів, куди їде. Однак таку мав громадянську позицію. І трохи хлопчачу, як багато хто з нас...»

«Влад був таким «хорошим хлопчиком» – добра освіта, дуже гарно поставлена мова... Навіть лаявся прекрасно! Але він відчував: у такі моменти, як зараз, треба бути чоловіком. За-

хисником. І чудово усвідомлював, на що йде...»

«ЖИТТЯ ТАКА РІЧ...»

«На поминках усе казали, що Влад завжди такий веселий був – ну просто повітряна кулька! Але насправді не завжди... Часто сидів задуманий. Якось ми приїхали на одну фірму переробляти автомати – прилагодити планки, щоб можна було приціли тактичні ставити. Хлопці понесли туди зброю, а ми вдвох у машині лишилися. І Влад почав якусь філософську розмову, ну в дусі «життя така річ...»

– Владика, ти чого так заговорив? – цікавилось.

– Думки вголос...

– А якщо конкретніше? Що за думки?

– Хлопці наші всі молодці, всі поведуться хоробро, – відповідає. – Але невідомо, хто як цю війну переживе. Це психологічно важко. Є багато факторів, посттравматичний синдром...

– А ти в собі впевнений? – питаю. – Знаєш, як сам перенесеш її?

– Сподіваюся, що нормально.

Тоді я поцікавився про себе.

– У тебе все гаразд буде, – відповів Влад.

Але почав перелічувати: отому хлопцеві важко буде, цьому теж... Дуже хвилювався за побратимів. Аж ніяк не завжди був на позитиві.

Додому телефонуючи, звісно, не казав, що все погано. Так і треба...

Дуже розумний був. Глибока, мисляча людина. З ним про все можна було поговорити».

«РАДИЙ, ЩО НЕ ПОСВАРИЛИСЯ»

«Якось в Іловайську я перебіг зі своєї позиції – від маленької групки, що тримала адміністративну будівлю, до великого загону наших в ангарі. Був там і Влад. Сидить, курить, а сигарет уже мало... Похмурий. Намагаюся жартувати: «Що, ти не в настрої?». Відповідає лайкою, мовляв, погано все. «Ну що ж таке?» – запитую. Він усе одно на нервах. «Йди собі», – каже.

На тому розмову й закінчили. Але потім знову побачив його там. Обійняв: «Владика, хлопчику мій (він за мене молодший був), ти на мене образився?» А він каже: «Ні-ні, це я винен». І

все нормально. Дуже радий, що тоді не посварилися.

У такі миті ніколи не знаєш, як поведешся. Хіба що вже десь служив. Ось Юг наш у Косові раніше був, я в Середній Азії, нас потрїпало вже. І ми морально готовими прийшли: знали, що будуть кишки, відірвані руки-ноги... але це вже не шокуватиме. Навіть убиті на Майдані – це не те. На війні іноді просто чекаєш смерті.

В Іловайську Влад тримався гідно. Я бачив його очі, і він – мої. Ми тоді вишикувалися в одну колону. Вони стояли позаду нас, Владик на БМП сидів. Показав мені на пальцях, мовляв, усе о'кей. Подаю йому знак: присядь, присядь! А він знов: усе о'кей.

Намагався триматися. Коли БМП підірвалася, одні кажуть, ніби Влада потім іще бачили, що він ходив десь, сумку свою шукав. Може, може... Бо є в нас один хлопець, який, коли танк влучив у БМП, полетів разом із баштою – і цілий, неушкоджений! Тут кому як Бог дає. По собі скажу: сидів потім скрутившись отак... А як глянув навкруги, побачив, що осколки влучили в Дена з батальйону «Дніпро». У хлопця, який першим крикнув: «Ліворуч!». Життя нам урятував. Лишився без голови. Упав на мене. А мені у бронезилет влучило та в автомат. Автомат розбило. Ніхто не знає...

Таке сум'яття сталося. Нас тисячі півтори було, і всі бігали, тикалися незрозуміло куди, бо зосталися без командування...»

«ЗА ВСЕ ТРЕБА ПЛАТИТИ»

«Лікарню чи принаймні хірургічне відділення, де Влад числився хірургом, хотіли перейменувати на його честь. Пропозицію цю більшість працівників начебто погодилася підтримати. Проголосували. Але начальник медзабезпечення управління на прізвище Коновалов уперся. Сказав, що ніяких перейменувань не буде. Чому він був так категорично проти? Думаєте, тут усі такі патріотичні? Нічого не змінилось у державі.

Майдан наш тільки на вулиці відбувся. Не в кабінетах. І нам іще працювати й працювати, щоб сталися зміни насправді.

Є там, скажімо, заступниця головного лікаря, чистої води сепаратистка. Ходить по суботах, коли нікого немає, і розповідає

БІОГРАФІЧНА НОТА

Владислав Ковальов (1 жовтня 1984 року, Каховка, Херсонська обл. – 29 серпня 2014 року, Іловайськ, Донецька обл.) – активний учасник Революції гідності, лікар Майдану, координатор та організатор сектору медичного забезпечення Херсонської народної самооборони, розробник унікального спецжилета для військових медиків, який зараз активно використовують у зоні АТО. Боєць і лікар добровольчого батальйону «Херсон». Батько двох дітей: однорічного Марка та дворічної Софійки, яких нині виховує його дружина Вікторія. Указом президента України № 873/2014 від 14 листопада 2014 року «за особисту мужність і героїзм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі» нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (посмертно).

До війни Владислав Ковальов працював у відомчій лікарні УМВС у Херсонській області. Після загибелі воїна під Іловайськом громада міста не раз порушувала питання про перейменування медзакладу на його честь. Однак ініціатива наштовхувалася на спротив верхів. Так, начальник УМВС України в Херсонській області Артур Меріков зауважив, нібито закон не дозволяє називати державні установи на честь певної людини чи дати.

бійцям, мовляв, вони неправильно вчинили...

Одну лікарку з роботи звільнили за Влада, за активну позицію щодо перейменування... Почали з будь-якого приводу чіплятися. Вона така проукраїнська, браслети все носила жовто-блакитні... Є там дуже достойні люди. Знаю, бо мене туди із дніпропетровського шпиталю привезли. Але різне буває. До тієї ж такої лікарні, тільки-но він став трішечки транспортальним, перевели Монаха з батальйону «Донбас», херсонця. І тут уже лікар йому сказав, що «за все треба платити».

НА СВОЄМУ МІСЦІ

«Влад добре виконував свої обов'язки. Вони з лікарем батальйону «Миротворець» усе мріяли про швидку. І Владикові родичі завдяки «1+1» її таки виклопотали. Ця машина зараз тут стоїть, у дворі ОДА. Якщо хтось висуватиметься – поїде на передову. Певен, що Влад і сам її роздобув би. Він такий був. Чіпкий.

Мені бракує його. Це не дифірамм. Всіх загиблих шкода, всі нормальні хлопці були... Але Влада не вистачає.

Він був на своєму місці. Як профі, як медик, як боєць і як товариш. Пішов із нами одного разу в розвідку. Сказав йому тоді: «Док, не твоє завдання бути в авангарді. Ти маєш іти позаду, нести медичні знання, свій лікарський рюкзак... Але він уперед хотів». ■

ЗАБУТІ ДИСИДЕНТИ

Автор:
Едвард Лукас,
Велика Британія

Серед численних причин краху комунізму майже чверть століття тому були незначні поодинокі акти протесту, що підривали легітимність однопартійної держави. Час замислитися про наш неоплатний борг перед забутих поколінням дисидентів. До підручників з історії потрапили Александр Солженіцин і Андрей Сахаров, а як щодо інших? Сотні дисидентів радянських часів були забуті на батьківщині та за кордоном.

На їхню честь не називають вулиць і майданів. Деякі імена фігурують в інтернеті, щоправда, без фотографій, біографічних подробиць та оцінки внесків – їхніх та їхніх родин.

Деякі країни щось таки роблять. Новий президент Словаччини Андрей Кіска вшанував Віктора Файнберга, Павла Літвінова і Владіміра Дремлюгу – трьох учасників демонстрації 1968 року на Красній площі проти радянського вторгнення до Чехословаччини. У краківському парку імені Генрика Йордана зведено розкішні пам'ятники польським героям різних століть, зокрема й відважному Ришарду Куклінському (перший поляк у НАТО, шпигував для ЦРУ). Велика вулиця у Празі названа на честь Мілади Горакової, знаменитої лідерки соціал-демократів, яку стратили після показового процесу 1950 року. Про її побратимів можна знайти інформацію у Вікіпедії, щоправда, лише чеською. Імена литовських «лісових братів» – учасників партизанського руху – викарбувані на каменях поблизу штаб-квартири КГБ у Вільнюсі, де їх катували і вбили.

Та цього недостатньо. Можна почати з елементарного: статті у Вікіпедії про всіх дисидентів комуністичних часів основними європейськими мовами (а також китайською, адже їхні історії надихатимуть не надто активний рух опору в цій деспотичній державі).

1979-го, до 40-ї річниці пакту Молотова – Ріббентропа, ООН отримала Балтійське звернення, підписане 37 литовцями, 4 естонцями і 4 латвійцями. Усім їм загрожувала психіатрична лікарня чи в'язниця, втрата батьківських прав, загибель (може, навіть усе відразу) – вони ризикували, аби їхня доля стала відома людству. Саме такі дії тримали на слуху питання нелегітимної анексії країн Балтії Радянським Союзом і наприкінці 1980-х років стали надзвичайно вагомим аргументом для світової спільноти за їхню боротьбу за незалежність. Яку ж винагороду дістали відчайдушні підпи-

санти того документа? Переважно забуття.

Статті у Вікіпедії були б непоганим початком. Та час ушанувати цих чоловіків і жінок і в реальному житті. 1984 року площу у Вашингтоні, де містилося радянське посольство, перейменували на честь Сахарова. Інші західні столиці могли б узяти за

**ЧАС ЗАМИСЛИТИСЯ
ПРО НАШ НЕОПЛАТНИЙ
БОРГ ПЕРЕД ПОКОЛІННЯМ
ДИСИДЕНТІВ РАДЯНСЬКИХ
ЧАСІВ,
СОТНІ ЯКИХ БУЛИ ЗАБУТІ
НА БАТЬКІВЩИНІ
ТА ЗА КОРДОНОМ**

приклад таку практику. Певну роль може відіграти пошта. Я вже давно не колекціоную марок, але заради добірки із зображенням великих дисидентів, не виключено, почну.

До більшості людей, про яких ідеться, визнання прийде запізно. Ув'язнення та знущання підрвали їхнє здоров'я: деякі щасливчики застали падіння імперії зла, а от до недалекої 25-ї річниці дожили одиниці. Та все ж вони є. Скажімо, британський уряд отримав петицію із закликом до вшанування живих дисидентів відзнаками і нагородами – це гідний наслідування приклад для інших країн.

Йдеться не лише про історичну справедливість. Такі заходи надсилають важливий меседж сучасній Росії: ми в боргу перед твоїми дисидентами, що доклали неймовірних зусиль і пішли на жертви заради твоєї – і нашої – свободи. ■

Безпам'яття як український пріоритет?

Автор:
Леся Івасюк,
Відень

Кілька років тому у Віденському університеті відбувся науковий семінар, присвячений темі музеалізації, матеріального історичного спадку та postmemory. Пріоритети політики пам'яті колись колоніальних та імперіалістичних держав (Австрії, Росії, Франції, Іспанії та ін.) полягають у намаганні динамізувати пам'ять про минувшину в сучасних контекстах. Такий підхід примушує нові покоління не лише заново усвідомлювати, трактувати й передавати в спадок власну історію, а в її контексті, опосередковано й чужо, як-от колишніх «периферій». В Австрії це спостерігається, скажімо, в підході до Східної Галичини, Північної Буковини та Закарпаття, який переважно обмежується австрійською перспективою.

Якщо говорити узагальнено, то історія України – це історія об'єкта ефективної імперіалістичної/колоніальної/загарбницької/геноцидної політики. Водночас це історія трагічної протидії. Однак замість того, щоб шукати можливості досягнення історичних трагедій, українське суспільство уникає такого контакту, бо не готове до інтенсивної роботи свідомості не лише над минувшиною, а й великою мірою над сьогоденням, а саме війною на Донбасі, яка є логічним продовженням нашої історії як об'єкта агресії. Ми не позбулися статусу об'єкта, і без колективного відновлення та візуалізації пам'яті позбутися не зможемо.

Цілі покоління postmemory вже померли, так і не передавши нам свій досвід. Ті, що живуть, не завжди готові звертатися до минулого, а ми не завжди готові чути. Нині варто подумати, про що й на яких матеріальних та нематеріальних підставах говоритиме, творитиме й нарощуватиме свій історичний досвід генерація postmemory щодо війни на Донбасі.

Однак не лише про війну мова. Українське суспільство потребує ґрунтовного переосмислення ставлення до всієї своєї історії та її візуалізації.

«Великим людям від вдячної Батьківщини», – читаємо при вході у французький Пантеон. Французи – нація з колоніальним минулим – століттями бережуть прах тих, кого вважають частиною власної історії. Під коливання маятника Фуко тисячі туристів щодня розглядають гробниці заслужених представників нації, яка ніколи не була змушена шукати по світах прах своїх доньок і синів. Нації, яка не мала складнощів із самоусвідомленням, інтелекцію якої масово не розстрілювали й до Сибіру

не засилали, мову якої не забороняли і, врешті, яку не нищили голодом.

Значення Пантеону й потребу в його існуванні французи не піддають сумніву, так само як і Вавеля – поляки. Це частина колективної пам'яті, самоідентифікації та свідомості громадян. На відміну від Франції та Польщі, де розуміння необхідності зберігання праху великих людей на території держави є нормою, українцям доведеться спершу усвідомити цю потребу. Величезна частка нашої історії перебуває поза межами України. Тобто відсутній масивний пласт матеріальної культури, «видимої історії», яку в нас безпосередньо чи опосередковано відібрали і, зрештою, яку ми віддали.

Такий меморіал візуалізованої історії та історичної тягlosti потрібен саме зараз, коли в Україні знову точиться війна за незалежність. Він демонструватиме минуле й водночас пояснюватиме сучасну ситуацію. Об'єднуватиме покоління.

Пантеон потрібен саме в Києві, адже це не лише місто загальноєвропейського значення, а й політичний, історичний та державотворчий центр України.

Отож назріла потреба в негайній ініціативі однієї чи кількох позаполітичних інституцій, які були б готові працювати протягом десятиліть з усіма наступними президентами, урядами та парламентами і які взяли б на себе виконання та координацію проекту. Су-

дючи з мовчання сучасної інтелектуальної та наукової еліти України, сьогодні вона живе, вочевидь, в інших вимірах пам'яті...

Така інституція мала б офіційно звернутися до президента, уряду й Верховної Ради України із проханням виділити в Києві територію для Пантеону, поки це ще практично можливо зробити, а також про створення координаційного комітету й залучення людей, які на громадських засадах розробляли б проектно-кошторисну документацію, бо держава у стані війни не матиме на це фінансів. Започаткування проекту може відбутися, зокрема, шляхом реанімації попередніх напрацювань майже десятирічної давнини.

Підготовка триватиме десятиліттями й вимагатиме неабияких ресурсів, однак, не врятувавши історичну пам'ять зараз, нам доведеться передавати наступним поколінням лише легенди, з яких користатиме насамперед (про)російська пропаганда. ■

**БЕЗ КОЛЕКТИВНОГО
ВІДНОВЛЕННЯ ТА
ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ПАМ'ЯТІ
МИ НЕ ЗМОЖЕМО
ПОЗБУТИСЯ СТАТУСУ ОБ'ЄКТА**

НЕВЕСЕЛА

ПЕРСПЕКТИВА

Автор:
Майкл Бініон, Велика Британія

Нова холодна війна між Росією і Заходом? Пам'ятаючи тривалу конфронтацію між Сходом і Заходом, що завершилася падінням Берлінського муру, можна провести чимало зловісних паралелей: російські танки і військова техніка перетинають кордони сусідніх держав, НАТО проводить масштабні навчання поблизу території РФ, російські винищувачі порушують повітряний простір країн Заходу, лунають закиди в шпигунстві, відбуваються взаємні вигнання дипломатів, Кремль звинувачує Захід у спробах дестабілізувати Росію, а газетні заголовки у всьому світі застерігають щодо нової конфронтації з Москвою.

Деякі тенденції останніх кількох років – відкрита ворожість Москви до західної дипломатії, блокування глобальних ініціатив Заходу та утиски підтримуваних ним неурядових організацій – свідчать про те, що Володимир Путін полишив на-

Кілька тижнів тому Швеція провела масштабну розвідувально-пошукову операцію: виникла підозра у вторгненні російської міні-субмарини у води країни. У часи холодної війни подібні «ігри» були не рідкістю

дії на тіснішу співпрацю з Європою та США і вважає їх ворожою силою. В останні місяці риторика російського лідера стала жорсткішою, неприязнь – відчутнішою, а поведінка – зухвалішою та провокаційнішою. Коли послухати звинувачення Кремля й подивитися російське телебачення, складається враження, ніби зараз у розпалі холодна війна й ніщо не змінилося з радянських часів.

Поворотним моментом були анексія Криму Росією та вторгнення до Східної України. Скандальне порушення повоєнного порядку в Європі змусило Захід суттєво переоцінити путінську РФ. Вочевидь, вона не є партнером і натомість стає ворогом. Як наслідок – західні санкції, різке засудження російської політики та поспішне відновлення стратегій оборони проти агресії Росії, які востаннє використовувалися за часів СРСР.

Та лише в останні місяці світ спостерігає за поверненням риторики й ворожості холодної війни. Нещодавно на саміті Великої двадцятки в Австралії

провалилася чергова масштабна спроба обмежити дії Москви в Україні та сприяти мирному врегулюванню конфлікту. Перемовини були безпрецедентно відвертими. Прем'єр-міністр Канади Стівен Гарпер заявив Путіну, мовляв, тисну вам руку лише тому, що мушу, але маю сказати тільки одне: забирайтеся з України. Інші лідери теж не приховували свого ставлення, тож ображений російський президент – самотній і чужий на саміті – поїхав раніше.

Останній канал дипломатичного зв'язку було перекрито в результаті тривалої приватної зустрічі Ангели Меркель і Володимира Путіна. Протягом чотирьох непростих годин канцлер Німеччини намагалася переконати очільника РФ, із яким раніше регулярно спілкувалася, змінити політику щодо України. Усе марно. Зрештою Меркель висловила обурення відмовою Путіна (за її висновком) співпрацювати та його відвертою брехнею щодо підтримки Росією українських сепаратистів. Якщо Берлін припинить

переговори з Москвою, зруйнується останній місток і відповідно поглибиться розкол між Сходом і Заходом.

Тим часом криза між Сходом і Заходом посилюється. Майже щодня з'являються повідомлення про нові суперечки, звинувачення та погіршення обстановки. Західні санкції не лише згубно впливають на Росію, а й пришвидшують катастрофічне падіння цін на нафту. Рубль стрімко знецінюється. Зникають імпорتنі товари, а деяким росіянам бракує коштів на товари першої необхідності. Країна потерпає від масштабного відпливу капіталу. Багатьом російським держслужбовцям заборонено подорожувати за кордон – таким чином уряд намагається заохотити їх до відпочинку в Криму, щоб компенсувати величезні витрати РФ у зв'язку з анексією півострова.

Наслідком усіх цих труднощів є зовсім не хвиля протесту проти путінської влади – прості росіяни звинувачують в усьому Захід, державні ЗМІ закидають йому спроби задушити РФ і розв'язати нову холодну війну. Росіяни вважають себе жертвами західної ворожості, а воєнничка позиція Путіна забезпечила йому безпрецедентну популярність.

Результат – ще ворожіше ставлення до Заходу. Як заявив Путін, розширення НАТО за рахунок колишніх країн ОВД було геополітичним переломом, на який Росія змушена реагувати, що передбачає відновлення польотів бомбардувальників далекої дії на противагу аналогічним діям американців поблизу кордонів РФ.

Російський лідер скаржитися, що США та їхні союзники в НАТО мають і весь час створюють нові військові бази в усьому світі, зокрема й поблизу кордонів Росії. За його словами, Альянс нещодавно провів масштабні військові навчання неподалік РФ, що, на думку Путіна (і він не помилився), були замислені як меседж Кремлю. Саме тому, переконаний він, Москва змушена здійснювати подібні маневри та повітряні операції для перевірки натовських дій у відповідь. За повідомленнями військовокомандувачів НАТО, протягом останніх восьми місяців зафіксовано 40

небезпечних чи сумнівних інцидентів – про таку кількість уже давно не йшлося.

Особливо занепокоєні країни Балтії. У серпні Фінляндія відправила реактивні винищувачі у відповідь на нелегальні вторгнення російського літака у фінський повітряний простір – тричі за один тиждень. Президент Саулі Нійністе заявив, що світ «на порозі холодної війни нового типу». Таке застереження, що пролунало від країни, яка тримала нейтралітет у розпал холодної війни, свідчить про серйозну стурбованість у Скандинавії.

Кілька тижнів тому Швеція провела масштабну розвідувальну-пошукову операцію: виникла підозра у вторгненні російської міні-субмарини у води країни. У часи холодної війни подібні «ігри» були не рідкістю. Підводний човен не знайшли, але Швеція переконана, що росіяни справді намагалися наблизитися до її берегів для шпигування за шведськими об'єктами. І була готова до прямої атаки проти будь-якого знайденого судна.

Усе це нагадує військові маневри Радянського Союзу і НАТО 20–30-річної давності. Повторюється також практика регулярного вигнання дипломатів від тієї чи іншої сторони за звинуваченням у шпигунстві. Так, 2014-го Москва видворила польського та німецького насамперед у відповідь на західні дії проти російських дипломатів, що підозрювалися у шпигунстві.

Погіршення відносин між Сходом і Заходом має згубний вплив на різні сфери. Західні бізнесмени дедалі більше утримуються від інвестицій у РФ – не лише через санкції, а й через побоювання, що їхні активи можуть бути незаконно конфісковані в разі погіршення ситуації. Культурні організації не бажають запрошувати російських виконавців на Захід через проблеми з візами та побоювання культурних бойкотів у зв'язку з непопулярністю путінської Росії. Програми культурного та освітнього обміну, що колись вважалися ідеальним способом подолання ворожості, загальмувалися.

Щоправда, у новій холодній війні порівняно з колишньою тривалою боротьбою між СРСР і Заходом є одна принципова

відмінність. Цього разу немає ідеологічної конфронтації, Захід не боїться намагань Москви знищити капіталістичну систему. Нинішній конфлікт стосується не цілої політичної системи та ідеології, а лише поведінки і націоналізму конкретної людини – Владіміра Путіна.

Крім того, цього разу конфронтація не глобальна, здебільшого вона обмежується Європою. У часи холодної війни росіяни нерідко кидали виклик Заходу через союзників – приязні комуністичні держави або пов'язані з Радянським Союзом країни, що розвиваються. Нині жодні російські союзники не становлять загрози. Путінська Росія ізольована. Вона намагається налагодити відносини з КНР, щоб нейтралізувати наслідки конфлікту

ЯКЩО БЕРЛІН ПРИПИНІТЬ ПЕРЕГОВОРИ З МОСКВОЮ, ЗРУЙНУЄТЬСЯ ОСТАННІЙ МІСТОК І ВІДПОВІДНО ПОГЛИБИТЬСЯ РОЗКОЛ МІЖ СХОДОМ І ЗАХОДОМ

із Заходом та розвивати торгівлю, яка потерпає через санкції. Однак сучасний Китай не має особливої потреби чи зацікавлення в альянсі з РФ проти Заходу. Та й більшість росіян не пов'язують свого майбутнього з Піднебесною – країною, що завжди викликала підозри.

Головне завдання Заходу – протидіяти новому націоналізму Москви та автократії Путіна, не шкодячи при цьому простим росіянам і не ізолюючи країну від світової економіки, у якій вона відіграє важливу роль. Деякі західні військовокомандувачі завжди з підозрою ставилися до намірів росіян, тож не мають нічого проти загострення конфронтації. Та для більшості нова холодна війна – невесела перспектива, що не дає підстав сподіватися на швидкий прихід демократії в РФ. Якщо одна людина й одна ідея (націоналістичний експансіонізм) можуть поставити хрест на досягненнях останніх 20 років, Заходу справді варто бути насторожі перед лицем путінської Росії. ■

Путінська Росія ізольована. Вона намагається налагодити відносини з КНР, щоб нейтралізувати наслідки конфлікту із Заходом та розвивати торгівлю, яка потерпає через санкції. Однак сучасний Китай не має особливої потреби чи зацікавлення в альянсі з РФ проти Заходу

Неквалпом до Європи

Проросійські партії в корумпованій державі програли з невеликою різницею

Вибори в Молдові, що відбулися 30 листопада, навряд чи могли бути бруднішими. Проєвропейські партії звинувачували розвідслужби Кремля в незаконному фінансуванні опонентів. Напередодні голосування суд зняв із перегонів одну проросійську політсилу через отримання коштів із-за кордону, а її прибічники назвали такий крок політично мотивованим порушенням закону. Схоже, обидві заяви небезпідставні. Багато виборців погодилися б із політологом Ігором Боцаном, що це був вибір між «проєвропейськими та проросійськими шахраями».

Зрештою, парламентські перегони з невеликою перевагою виграли три проєвропейські партії. Тепер вони мають виконати обіцянку, дану в червні під час підписання Угоди про асоціацію, а саме запровадити правила Європейського Союзу. Лідери Брюсселя знову звертають увагу на Молдову через війну в сусідній Україні, тож це має стати стимулом. Напередодні виборів канцлер Німеччини Ангела Меркель написала прем'єр-міністрові Молдови Юріє Лянке, згадавши про «перспективу членства» у ЄС для його країни.

Проросійські політсили хочуть відмовитися від Угоди з ЄС і вступити натомість до Митного союзу. Серед них нова Народно-соціалістична партія Молдови, яка на виборах набрала найбільше голосів. Москва має багато інструментів, щоб домогтися свого: за підписання Угоди вона відплатила Кишиневу заборону на імпорт багатьох товарів, зокрема вина. Приблизно половина всієї робочої сили Молдови на заробітках за кордоном, більшість із них – у РФ, хоча відквітня, коли ЄС надав країні без-

ФОТО: REUTERS

візовий режим, їздити на Захід стало легше.

Численне російськомовне населення Молдови перебуває під сильним впливом держтелебачення і пропаганди Росії. Багато хто вважає, що Румунія хоче знову приєднати їхню державу, більша частина якої була відірвана від неї Радянським Сою-

мопроголошену республіку, яка перебуває під російським контролем ще від початку 1990-х. Керівництво ПМР їздило до України на початку тамтешнього конфлікту допомагати з установленням сепаратистських «республік» на Донбасі. Офіційний Київ, який раніше мало переймався організованою злочинністю та контрабандою в Придністров'ї, змінив тон. Тепер він заявляє, що це джерело постачання зброї сепаратистам, і побоюється, щоб Росія не використала Придністров'я для відкриття другого фронту.

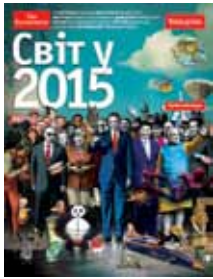
Не можна сказати, що в уряді Молдови немає чесних і відданих реформаторів. Але держава давно вже прогнила. Місцеві олігархи сподіваються, що через стратегічну важливість їхньої країни Європа легко відкриє їм шлях до продовження інтеграції. Однак це може не вдатися; за словами одного колишнього євчиновника, багато молдаван незадоволені Брюсселем, адже «бачать корупцію (у своїй країні. – Ред.) і не чують від нас нічого, крім балачок про верховенство права». Без справжніх антикорупційних реформ і покращення рівня життя майбутнє Молдови може виявитись утіленням гасла з передвиборних плакатів соціалістів: «Разом із Росією». ■

БЕЗ АНТИКОРУПЦІЙНИХ РЕФОРМ І ПОКРАЩЕННЯ ЖИТТЯ МАЙБУТНЄ МОЛДОВИ МОЖЕ ВІЯВИТИСЬ УТІЛЕННЯМ ГАСЛА З ПЕРЕДВИБОРНИХ ПЛАКАТІВ СОЦІАЛІСТІВ: «РАЗОМ ІЗ РОСІЄЮ»

© 2014 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

зом у 1940 році. Невелика автономна область Гагаузія, населена переважно православними гагаузами (тюркська народність), що розмовляють російською та своєю рідною мовами, в лютому провела референдум за вступ до Євразійського союзу. На віддаку Кремль зняв заборону на імпорт вина з Гагаузії.

Якщо проблеми Молдови мають міжнародне значення, то частина це через Придністров'я, са-

«Світ у 2015» – українська версія щорічного спецпроєкту журналу The Economist: аналіз, прогнози на майбутній рік від впливових експертів, політиків і ділових людей. Унікальність української версії видання – це не лише мова, а й акценти на національних проблемах і тенденціях, залучення провідних вітчизняних експертів.

Щонайменше 20% контенту видання буде присвячено Україні. «Український тиждень» уже четвертий рік поспіль спільно із The Economist видає проєкт «Світ у...», третій рік поспіль наше видання дістає ексклюзивне право в Україні на друк цього спецпроєкту. Змістову частину спецпроєкту «Світ у 2015» буде традиційно представлено статтями та колонками найвідоміших політиків, посадовців, бізнесменів, аналітиків, громадських діячів та журналістів.

Це забезпечує авторитетність і точність заявлених прогнозів та трендів, сценаріїв розвитку ключових подій ділового світу в 2015 році.

Передплатний індекс «Світ у 2015» **68098**

Подарунок* для передплатників журналу «УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ»

6 місяців

Том Гарвін.
Новини Нової Держави

Райнгард Маркс.
Капітал. Прикінцева промова для людей

Синтез ірландської суспільно-політичної думки 1950-х років. Автор змальовує становлення нової держави, цитуючи ключові матеріали провідних газет того часу

Книжка католицького священика Райнгарда Маркса – це погляд на економіку з позицій християнства й релігійної соціології

12 місяців

Родрік Брейтвейт.
Афганці. Росіяни в Афганістані (1979–1989)

Том Гарвін.
Новини Нової Держави

Лоренз Різ. **Друга світова війна за зачиненими дверима**

Райнгард Маркс.
Капітал. Прикінцева промова для людей

Спіраючись на численні публікації та свідчення очевидців, автор відтворює маловідомі сторінки війни в Афганістані

Синтез ірландської суспільно-політичної думки 1950-х років. Автор змальовує становлення нової держави, цитуючи ключові матеріали провідних газет того часу

Книжка присвячена подіям Другої світової. З використанням мемуарів безпосередніх учасників та свідків подій вона розкриває логіку розгортання війни

Книжка католицького священика Райнгарда Маркса – це погляд на економіку з позицій християнства й релігійної соціології

Детальну інформацію можна дістати за тел. **044-351-13-00** або **067-407-10-96** (callback), peredplata@tyzhden.ua

*Під отриманням подарунка маємо на увазі можливість придбати книжку на вибір за **1,00 грн**. Грошового еквіваленту подарунків не виплачуємо й не компенсуємо. Пропозиція чинна від 04.10.2014 до 31.12.2014 р. Акція не діє в разі передплати у відділеннях **Укрпошти** або на сайті portmone.com, обмін бонусів через МТС

Оберіть зручний для вас спосіб передплати:

РЕДАКЦІЙНА:

у будь-якому банку за наведеними реквізитами.

Повідомте адресу доставки за телефоном 067-407-10-96 (з 9:00 до 18:00, оператор скине Ваш виклик і перетелефонує);

У ВІДДІЛЕННЯХ УКРПОШТИ:

«Український тиждень» за індексом 99319;

«Світ у 2015» за індексом 68098;

ЗА СИСТЕМОЮ PORTMONE:

www.portmone.com.ua

ВАРТІСТЬ РЕДАКЦІЙНОЇ ПЕРЕДПЛАТИ:

«Український тиждень»

- за 1 міс. – 45 грн
- за 3 міс. – 135 грн
- за 6 міс. – 271 грн
- за 12 міс. – 541 грн

«Світ у 2015» – 45 грн

Телефон редакції: **044-351-13-00**

повідомлення	отримувач платежу	ТОВ «Український тиждень»	
		26009000022321	35392656
		поточний рахунок отримувача	код отримувача
	назва установи банку	ПАТ «Укрсоцбанк»	
		300023 МФО банку	
	Прізвище, ім'я та по батькові платника		
	Адреса платника, телефон		
	вид платежу: за передплату на журнал	**	
	період:		
касир		сума, грн	
	платник (підпис)		

** У графі «вид платежу» вкажіть, будь ласка, назву журналу

Польські успіхи

Призначення Дональда Туска – нагорода за європейські прагнення Польщі

Коли у 2004 році Польща вступила до Європейського Союзу, його старожили, за словами польського депутата Європарламенту Рафала Тшасковського, боялися, що вона стане «небезпечною, як Іспанія, і нахабною, як Франція», а до того ж шукатиме зручних виходів, як Британія. Через 10 років вони готові узяти свої слова назад. За допомогою щедрого фінансування ЄС Польща стала економічним і політичним зразком для решти країн клубу. Її зростання додало за останніх 10 років майже 50%, а загалом їй пощастило уникнути скочування до популізму чи авторитарності, якого зазнали деякі інші члени ЄС. Тож минулого тижня Дональд Туск, за прем'єрства якого у 2007–2014 роках країна досягла значної частини цих успіхів, цілком заслужено став першим політиком « нової Європи », що обі-

йняв одну з найвищих посад у ЄС. Як президент Європейської ради, котра об'єднує керівників урядів європейських країн, саме Туск має забезпечувати співпрацю 28 лідерів, між якими часто виникають розбіжності й суперечки.

**ВЕТЕРАН
АНТИКОМУНІСТИЧНОЇ
БОРОТЬБИ ТУСК МОЖЕ
АВТОРИТЕТНО ГОВОРИТИ
ПРО ЄВРОПЕЙСЬКІ
ПРАГНЕННЯ ТАКИХ ДЕРЖАВ,
ЯК УКРАЇНА**

© 2014 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

Польща близька до суті багатьох проблем, що стоять перед ЄС: від відновлення зростання до російської загрози в Україні та питання потенційного виходу зі спільноти Британії. Інколи це зумовлено обставинами: Україна –

сусідка Польщі, а Сполучене Королівство – головний пункт призначення її заробітчан. Але це свідчить і про зрілість польської дипломатії. На початку Варшава займала частіше оборонну чи суто ділову позицію, пов'язану зі своїм правом голосу в ЄС або відкриттям закордонних ринків праці. Цей підхід проявляється подеколи в суперечках довкола розподілу фінансування, від якого виграють одні, але програють інші, як-от у питаннях бюджету Євросоюзу або ж політики запобігання кліматичним змінам (коли зазвичай проявляється давній розкол між Заходом і Сходом Європи). В обох випадках поляки домовилися з користю для себе: про більше фінансування від ЄС і пільги в царині екології.

В інших сферах вони теж навчилися майстерно загортати дипломатичні ініціативи у європейську упаковку. Східне парт-

нерство – у кінцевому підсумку невдала спроба перевести пострадянських сусідів ЄС (як-от Україна) на європейську орбіту, не обіцяючи їм членства, – було продуктом дивного, але плідного союзу між Польщею та Швецією. Згодом винахідливий польський міністр фінансів Матеуш Щурек запропонував інвестиційний план вартістю €700 млрд (\$870 млрд) – абсолютно необхідний стимул для проблемних держав Європи. «Сусідські прикросці відгукнуться в нас», – зауважує він: ЄС купує 75% польського експорту.

Польща навчилася вправно маневрувати між різними групами країн. «Вишеградський клуб» (Польща, Чехія, Угорщина і Словаччина) безнадійно розколотий російським питанням, але монолітний у тому, що Брюссель повинен виділяти більше фінансування. «Веймарський трикутник» (Франція, Німеччина та Польща) ставить Варшаву нарівні із традиційними локомотивами ЄС, навіть якщо її значення радше символічне, ніж реальне. Відносини з Німеччиною особливо міцні й базуються на двох засадах: визнанні важливості контролю за фінансами та бізнес-зв'язках, які перетворили польські компанії на важливих постачальників для виробників ФРН.

Крім зближення з Німеччиною своїм проникненням до серця Європи Польща завдячує головно успіхам в економіці. Як безперестанку нагадують польські депутати Європарламенту, вона була єдиною країною ЄС, що не сповзла в рецесію під час фінансової кризи; це економічне досягнення дало їй незліченні політичні дивіденди. За словами колишньої депутатки, у 2007-му мало хто з колег у Брюсселі прислухався до неї; зате через два роки її думкою цікавилися всі навперей.

Однак, попри захоплені охи й ахи, найбільші проблеми в Польщі, можливо, ще попереду, як стверджує в новій статті Пьотр Бурас, варшавський аналітик Європейської ради з міжнародних відносин. Після 2004 року країні легко давалися економічні й політичні здобутки: вона витратила кошти ЄС на інфраструктурні проекти й пожинала дипломатичні плоди від членства у Євросоюзі. Нині Варшава повинна знайти нову модель зростання, в основі якої лежатимуть інновації, а не дешева праця (особливо коли пересохне грошовий потік із ЄС). А в питанні інтеграції єврозони що довше Польща триматиметься за злотий,

то більше вона може віддалитися від політичної серцевини. Це клопоти для міністрів, бо серед польських виборців євро має небагато друзів.

НА СЦЕНІ ТУСК

Що стосується Туска, то його призначення свідчить про зміни не лише в Польщі, а й у ЄС. Він вільно розмовляє німецькою, але майже не знає французької; колись це було неприпустимо для будь-якої ключової посаги Євросоюзу (з англійською в нього краще завдяки щоденним восьмигодинним заняттям упродовж останніх місяців). Туск підтримує євро, але йому важко домогтися такої самої прихильності до єдиної валюти від виборців. І хоча Польща залишається поза єврозоню, він очолюватиме саміти єврогрупи, а також Європейську раду, на втіху тим, хто журиться із приводу розколу ЄС на охочих увійти до єврозони та вийти з неї. А ще Туск добре розуміє російську загрозу. Фактично саме криза в Україні змусила його обійняти посаду; ще за кілька днів до прийняття цього рішення, в серпні, він хвилювався через те, що покине свою партію «Громадянська платформа» за рік до виборів (але дарма – після його від'їзду рейтинги політсили знову піднялися).

Скромний попередник Туска Герман ван Ромпей був кимось на зразок психотерапевта для лідерів ЄС: вислуховував їхні скарги і знаходив спільні позиції там, де вони були, насамперед в економічних питаннях. Можливо, від Туска чекатимуть іншого підходу, бо він силоміць (і часто безжалюно) торував собі шлях на польський політичний Олімп. Коли потрібно, новий лідер, очевидно, чітко висловлюватиме власні погляди, особливо щодо міжнародних справ (навіть якщо захоче перекинути проблеми Південної Європи на верховного представника із закордонних справ Федеріку Мореріні). Як ветеран антикомуністичної боротьби, він авторитетно може говорити про європейські прагнення таких держав, як Україна.

Попри все це, Туск використовуватиме багатосторонні інструменти переконаного європейця. Зокрема, чекайте на його план «енергетичного союзу», яким він хоче послабити здатність Росії розділяти і владарювати серед своїх європейських клієнтів – тим, що створить єдиного покупця для «Газпрома». Пропозиція була польська, але може стати корисною цілій Європі. Це було б дуже доречно. ■

New Non Fiction Books from EU

К Н И Г А Р Н Я

м. Київ
вул. Лисенка, 3
тел.: (044) 235-88-54

www.book-ye.com.ua

Мрії відкладаються

Грузія марнує здобутки ліберальних реформ

Неоголошена війна Росії в Україні почалася не з анексії Криму. Прецедент виник за шість років до того, під час п'ятиденної війни між РФ і Грузією, яка закінчилася російською окупацією Південної Осетії та Абхазії. Не бажаючи прямого протистояння із Кремлем, лідери Заходу нагомість поклали вину на тодішнього грузинського президента Міхеїла Саакашвілі, звинувативши його в необачності. Саме тоді Володимир Путін заговорив про Крим.

Як на перший погляд, відносини Москви й Тбілісі відтоді значно покращилися. Відновилося авіасполучення, знято ембарго на грузинські вина, мінеральні води й фрукти. Але Грузія може виявитися куди вразливішою, ніж досі. Вона, якщо Україна впаде під тиском Росії та власних проблем, ризикує стати наступною мішенню.

Ця маленька країна, що так змінилася за президентства Саакашвілі, стратегічно важлива для Росії та її контролю над Кавказом. Її територією проходять газо- й нафтопроводи з Азербайджану до Туреччини. Вірменія обрала союз із РФ, Москва зараз «обробляє» Баку, і Тбілісі є останнім шматочком пазлу.

Євроатлантичні прагнення Тбілісі залишаються відкритим викликом намаганням Путіна змінити міжнародні кордони й не допустити НАТО на колишні радянські території. Минулого місяця він підписав новий договір, який змінив контроль Росії над Абхазією. Для грузинського уряду, що зробив послугу Росії, відмовившись приєднатися до санкцій ЄС і виступивши проти надання зброї Києву, це стало справжнім ляпасом.

Путін вважає Грузію не незалежною державою, а картою у великій грі між РФ та Заходом. Хоча військового вторгнення ніколи не можна виключати, Кремль, очевидно, спекулюватиме на політичній слабкості

Грузії, як це робив з Україною (за часів президентства вигнанця Віктора Януковича), а останнім часом і з Молдовою. Якщо Росії не вдасться заманити Грузію до сфери своїх інтересів, вона

його президентства її почали активно змінювати ідеї, проекти й реформи. Сьогоднішня Грузія справляє враження застою та невизначеності. Вона не знає, куди йти. «Цей уряд не має жодних чітких ідей, лише інтереси», – каже Г'юргі Хухашвілі, колишній радник Іванішвілі, який перетворився на критика.

Після нападок на команду Саакашвілі за брак прозорості Іванішвілі створив щось значно менш прозоре на зразок тіньової держави. Після відставки з посади прем'єра рік тому він не обіймає якоїсь офіційної посади, однак залишається найвпливовішим у державі політиком і періодично спускається з розкішної резиденції, котра височіє над Тбілісі, щоб творити свою політичну волю. Депутатка парламенту Тінатін Хідашелі, чия Республіканська партія входить до складу коаліції «Грузинська мрія», порівнює статус Іванішвілі зі статусом патріарха Грузії. «Повірте мені, якби Іванішвілі не втрутився, сьогодні ситуація була б набагато гіршою», – каже

ЯКЩО УКРАЇНА ВПАДЕ ПІД ТИСКОМ РОСІЇ І ВЛАСНИХ ПРОБЛЕМ, ГРУЗІЯ МОЖЕ СТАТИ НАСТУПНОЮ МІШЕННЮ

Грузія стратегічно важлива для Росії та її контролю над Кавказом. Газо- й нафтопроводи з Азербайджану до Туреччини проходять її територією. Вірменія обрала союз із РФ, Москва зараз «обробляє» Азербайджан, і Грузія є останнім шматочком пазлу

намагатиметься дестаблізувати цю кавказьку державу настільки, щоб від неї відвернувся Захід. Грузинські події двох останніх років полегшують роботу Москві.

Два роки тому найбагатший грузин Бідзіна Іванішвілі привів коаліцію «Грузинська мрія» до перемоги над Єдиним національним рухом Саакашвілі, і відтоді політика країни перетворилася на отруйну суміш переслідувань, помсти й непрофесійності. За Саакашвілі Грузія не була ідеальною, але на початку

вона. Згода між багатьма критиками останнього – потужний аргумент проти його протеже Іраклі Гарібашвілі, прем'єр-міністра й колишнього директора бізнес-групи олігарха.

У «Грузинській мрії», створеній виключно для зміщення Саакашвілі, глибшає розкол. Минулого місяця Гарібашвілі звільнив міністра оборони Іраклі Аласанія, затятого прихильника вступу до НАТО й (за даними опитування) найпопулярнішого політика Грузії. Скандал вибухнув після того, як чотири чиновники з відомства Аласанія потрапили в поле уваги прокуратури, що останній назвав політично мотивованою атакою проти євроатлантичного вибору Грузії. Із солідарності у відставку подала міністр закордонних справ Майя Панджикідзе (своячка Аласанія).

Резонансне звільнення Аласанія втішило Кремль, де його вважали за американського агента. Іванішвілі навіть дав зрозуміти, що сам стояв за цим рішенням. Кажуть, він, який нажив статки в Росії, але був вимушений виїхати після приходу до влади Путіна, боїться російського лідера. Схоже, Іванішвілі намагається потягнути час, сподіваючись, що РФ якось домовиться з Америкою про майбутнє Грузії.

Що об'єднує Іванішвілі й Путіна – це спільна ненависть до попереднього уряду. Саакашвілі не може повернутися до країни через загрозу арешту. Колишній міністр внутрішніх справ і прем'єр Вано Мерабішвілі вже за ґратами. Каха Бендুকідзе, який був спеціальним міністром з реформ і зробив більше за решту для лібералізації грузинської економіки, нещодавно помер у Лондоні, так і не наважившись повернутися додому. Список можна продовжувати. Це не означає, що Грузія перетворюється на авторитарну систему. Вона має вільні ЗМІ та сильну політичну опозицію, чого бракувало за Саакашвілі. Як часто казав Бендুকідзе, «Грузія зробила крок уперед у плані демократії, але інколи, роблячи крок уперед, вступаєш у лайно».

Але замість того, щоб розбудовувати грузинські реформи, новий уряд, схоже, рухається в протилежному напрямку, повторюючи багато помилок Саакашвілі. Він повернув безглузді обмеження на тривалість безвізового перебування для громадян ЄС у країні й заборонив продаж сільськогосподарських земель іноземцям.

Піддавши команду Саакашвілі нищівній (і заслуженій) критиці за позасудові переслідування та репресії, новий уряд, схоже, так само зациквився на власній політиці й силовиках. Нещодавно Гарібашвілі сказав, мовляв, сильні служби безпеки – це «передумова успіху, прогресу й розвитку нашої країни». Депутати протягнули в парламенті законопроект, який полегшує прослуховування громадян поліцією.

Усе це не могло не позначитися на уряді. Популярність коаліції «Грузинська мрія» впала від пікових 70% майже до 40%. Але ця втрата симпатій не означає зростання підтримки Єдиного національного руху чи якоїсь іншої партії. Це створює небезпечний вакуум влади й легітимності, на якому можна легко зіграти. За словами аналітика Елене Хоштарія, котра колись працювала над євроатлантичною інтеграцією Грузії, «ми не можемо дозволити собі мати слабкий уряд. Нам треба бути постійно відмінниками, щоб триматися на плаву. Інакше потонемо». А саме на це, можливо, й розраховує Путін. ■

К Н И Г А Р Н Я

14–20 грудня

чекаємо Вас на таких заходах у Книгарнях «Є»

Київ (вул. Лисенка, 3):

16 грудня, 18:00 – дискусія в межах презентації книжки «Публіцистика революційної доби (1917–1920 рр.)» Сергія Єфремова.

17 грудня, 15:00 – презентація книжки «Місце для кожного» за участю автора архієпископа Мечислава Мокшицького, особистого секретаря Івана Павла II.

18 грудня, 16:00 – зустріч із письменником-сатириком Євгеном Дударем.

19 грудня, 18:00 – «Куди зникло море». Презентує Тарас Прохасько.

20 грудня, 12:00 – Дитяча субота: читання-розмовляння з художницею Ольгою Квашею та упорядником книжки, письменницею Лесею Ворониною.

Львів (просп. Свободи, 7):

16 грудня, 18:00 – презентація книжки о. Михайла Димида та Климентії Димид «Каміння Майдану».

20 грудня, 18:00 – рок-музиканти співають українську поезію.

Вінниця (вул. Соборна, 89):

18 грудня, 18:00 – презентація роману Люсі-Мод Монтгомері «Енн у Домі Мрії».

Івано-Франківськ (вул. Незалежності, 31):

14 грудня, 15:00, 5-й поверх – Відкритий університет: донецький історик і політолог Сергій Стуканов про український Донбас та його минуле, сьогодення, майбутнє.

17 грудня, 18:30, 5-й поверх – презентація книжки Михайла Іваська «Яловохус».

18 грудня, 18:00, 5-й поверх – презентація книжки для дітей Василя Карп'юка «За руку з черепахою». Спільно з видавництвом «Фонтан казок».

20 грудня, 15:00, 5-й поверх – майстер-клас «Новорічне оригамі» для дітей від 10 років та дорослих. Реєстрація за тел. 093-67-99-712 (участь можлива лише за умови попереднього запису).

Тернопіль (вул. Валова, 7–9):

16 грудня, 18:00 – презентація книжки Михайла Іваська «Яловохус».

Інформаційний партнер

Тиждень

Гіркий полин ногайського степу

Автор:
Владислав Грибовський

Для історика то важке випробування – споглядати, як оживають музейні експонати і крізь припалі віковою пилюгою архівні теки проступають контури минулого. Моторошним холодом повіяло цієї весни від портретів Єкатеріни II, Потьомкіна й Текелії – творців тієї «першої Новоросії» з її «зеленими чоловічками», штучними конфліктами, розбещенням місцевих еліт, шаленством дезінформації, фабрикуванням «дружніх держав» задля нищення суверенних і, зрештою, масовими репресіями. Увесь цей арсенал, не раз випробуваний на українцях, Російська імперія в останній третині XVIII століття застосувала проти нечисленного кочового народу ногайців. Чи, може, наваки: спершу випробувала його на них, а згодом на нас?

НОГАЙЦІ ТА УКРАЇНА

Ногайці були останніми кочовиками причорноморських степів напередодні їх заселення українцями. Наші сучасні південні регіони ще 250 років тому мали тюркські й, зокрема, ногайські назви: Буджак, Єдисан, Ногай. Багатьом тоді здавалося, що в безкрайому степу не може бути нічого, крім ногайської юрти, кінських табунів та гуртів худоби, гнаних від одного кочовища до іншого. Щовесни ногайці мастили кам'яні статуї полювських першопредків (баби) й, задобривши їх, рушали кочувати на північ, де сонце менше висушувало траву, а восени повертали до чорноморського узбережжя, уникаючи сніжної зими.

Як народ ногайці сформувались у межиріччі Волги та Уралу. Зачинателем їхньої держави був Едигей (1352–1419),

НОГАЙСЬКИЙ
КНЯЗЬ (БІЙ).
Гравюра
Єгора
Скотникова
за малюнком
Ємельяна
Корнеєва,
1809 рік

очільник (бій) племені Мангит, відомий нам як переможець князя Віговта в битві на Ворсклі. Значної сили Ногайська орда набула у XV столітті. Під час завоювання Нижнього Поволжя цар Іван IV домігся її розколу; Ісмаїлмурза, заручившись його підтримкою, незаконно посів ногайський престол. Це спровокувало криваву усобицю в орді, яка відтоді хлилася до занепаду. На початку XVII століття до волго-

уральського межиріччя прикочували калмики; за підтримки царських воєвод вони зруйнували залишки ногайської державності й примусили значну частину ногайців мігрувати на захід – під захист Кримського ханства.

Відтоді в степах Північного Причорномор'я поставали окремі ногайські орди. У Буджаку (степове межиріччя Дунаю, Прута й Дністра) виникло потужне утворення на чолі з Кантемир-

мурзою Дівеєвим, супротивником гетьмана Петра Сагайдачного в Хотинській війні. Остання велика міграція ногайців відбулася під час усобиць у Калмицькому ханстві 1720-х років: тоді на Південь України перейшли залишки Єдисанської, Єдичкульської та Джембуїлуцької ногайських орд.

Становлячи очевидну більшість військ Криму, ногайські вершники брали активну участь у Хмельниччині, підтримуючи українців. Хоча чимало хто з них вдавався до жорстоких наїздів на українські землі, завдаючи людських та економічних утрат. Украй неоднозначні були взаємини ногайців із запорозьким козацтвом. Траплялось і збройне протистояння, адже й козаки, й кочовики були завзяті здобичники. Втім, була і взаємодопомога: зокрема, кошовий отаман Іван Сірко дозволяв ногайцям кочувати на Запорозжі, зглянувшись на недорід трави у їхніх степах. Існував і культурний обмін: вихідці з України переймали досвід незвичного для себе життя у степу, господарські навички, предмети побуту, елементи суспільного устрою та культури, а також слова на їх позначення. Саме на цьому перехресті цивілізацій і поставало запорозьке козацтво. Тут визрівав образ Козака Мамає, нав'язаний мотивами ногайського епосу, з найменням від зменшеної форми імені Мухаммед. Зі степу прийшли до нас і назва «кобза» (згадаймо ногайський кобиз), і магічний «євшан» (наймення полину з тієї ж таки мови), і багато інших речей, які ми вважаємо нині питомо українськими.

ПЕРЕКОТИПОЛЕ

Російсько-турецька війна 1768–1774 років порушила вистояні впродовж століть баланси степового життя. У 1769-му ногайці разом із кримськими татарами сплюндрували Нову Сербію (тепер Кіровоградщина) і Присамар'я; чимало запорозьких зимівників тоді перетворилося на попелище. У відповідь січовики нападали на ногайські аули й воювали на боці росіян.

Утративши багато худоби, кочовики навесні 1770 року потерпали від голоду і благали запорозьців про допомогу. Російське командування, на диво собі

Ногайський кочовий аул.
Дагестан Фото 1920-х

НОГАЙЦІ.
С. Сеїт'єва,
Астраханська обл.
Фото 1929 року

з'ясувавши, що зв'язки козацтва з ногайцями остаточно не перервалися, вирішило скористатися цим. Січовикам доручили агітувати ханських підданців переходити на бік Росії. У липні того самого року буджаківці та єдисанці почали переговори з росіянами про укладення «союзу». Петербург став розігрувати ногайську карту для руйнування самих основ Кримського ханства. Єдисанського мурзу Джан-Мамбета проголосили бієм причорноморських ногайців і надали йому регалії від Єкатеріни II; багато мурз отримало дорогі подарунки. У ногайців з'явився фіктивне «князівство» й російський «резидент» Пьотр Веселіцький як гарант його фіктивності. Згодом номади засумнівались у щирості того «союзу» і стали повертатися на бік Туреччини та Криму. Аби завадити їм, було прийнято рішення переселити причорноморських кочовиків на Кубань.

Через Дніпро їх переправляло власним коштом Військо Запорозьке. Від 15 жовтня до 28 листопада козаки своїми човнами перевозили ногайців разом із худобою та пожитками, забезпечували їжею, дбали про їхній захист. А от переправа через Дон відбувалась інакше: офіцери й донські козаки нахабно відбирали в кочовиків майно, ясир, особливо темношкірих рабів, бо в російських еліт була мода на

«арапів»-челядинців; уже майже не йшлося про захист і допомогу. Тож імперія вдала гуманізм лише тоді, коли тривали торги про відмову від свободи, а далі просто обдурену жертву за горло...

Далі починалося карярське махлярство: «союзних» ногайців оселили в межиріччі Кубані та Єї – на території, яка за міжнародними договорами вважалася володінням Кримського ханства, а резиденція російського пристава, що фактично керував ними, постала на тій-таки Єї – прикордонній річці. У Петербурзі вже відмовилися від ідеї фіктивного князівства ногайців і знову розглядали їх як підданих Криму, щоб від їхнього імені втручатись у внутрішні справи ханства. Ногайську знать осипали грішми, а от прості кочовики ледве прогдоували худобу на тісних пасовищах і потерпали від прискіпувань російських урядовців.

Ставши розмінною монетою в чужій грі, ногайці взяли участь у російській окупації Криму в червні 1771-го. Їх відряджали – як за рік до того запорозьців – для агітації кримських татар укласти «союз» із Росією. 1 листопада 1772-го їхні мурзи вмовили кримські еліти підписати акт про незалежність ханства від Туреччини та його «дружбу» з Росією; у Бахчисар'ї оселився її гарант Веселіцький. Утім, «спонукання до братерства» не дало очікуваних Єкатеріною результатів навіть по закінченні війни та визнанні Туреччиною «самостійності» Криму. Відтак ногайську карту розігрували далі.

НОГАЙСЬКІ ВЕРШНИКИ БРАЛИ АКТИВНУ УЧАСТЬ У ХМЕЛЬНИЧЧИНІ, ПІДТРИМУЮЧИ УКРАЇНЦІВ

Кримці оголосили своїм володарем небажаного для Росії Девлет-Гірея, відтак остання ініціювала обрання ногайцями Шагін-Гірея, кажучи по-сучасному, «єдиного легітимного» хана. Той за сприяння єйського пристава сформував із ногайців власну «армію» бешлеїв, одягнених у російські однострої й озброєних тультськими рушницями. На початку 1777 року вони пішли відвоювати для Шагіна

ханство, тоді як Росія вдавала, ніби не має до того жодного стосунку, бо, мовляв, поважає суверенітет Криму. Прокло стався під час невдалого штурму фортеці Темрюк, коли з'ясувалося, що серед бешлеїв були російські військові без розпізнавальних знаків. Поки скандал не набув міжнародного розголосу, Єкатеріна санкціонувала другу окупацію Криму і примусила його мешканців визнати ханом свою маріонетку.

ЗАКРИВАВЛЕНИЙ СТЕП

Шагін-Гірей заходився реформувати Кримське ханство, а той-таки Веселічкій, контролюючи його дії, подбав, щоб збурити конфлікт і остаточно розладнати кримськотатарську державу. Восени 1782 року Крим охопило повстання; Шагін утік кораблем до російської фортеці в Керчі. Намагався переконати ногайців визнати його ханом, але цього вже не хотіли ані вони, ані Єкатеріна. 8 квітня 1783-го імператриця підписала маніфест про ліквідацію Кримського ханства.

На той час Крим уже був заповнений російськими військами. Втім, на Кубані ще діяла ханська адміністрація, хоч і контрольована єйським приставом, а в ногайців виброджував потужний протест проти всього пережитого за останні роки. Про це добре знав правитель «Новоросії» Григорій Потьомкін, тому й запросив до себе в Херсон генерал-поручика Александра Суворова, відомого вмінням ретельно готувати і блискавично втілювати складні військові задуми, не переймаючись моральною стороною. Вони розробили воістину єзуїтський план: улаштувати кочовикам грандіозний банкет, відразу прийняти від них присягу й тут-таки впровадити їх у приуральські степи, збезлюднені після Пугачовщини. Гарантом «дружби» мали стати 12 батальйонів, 20 ескадронів і 6 козачих полків, підпорядкованих Суворову.

28 червня, в день сходження Єкатеріни на престол, околиці Єйська рясніли ногайськими юртами й наметами російських військових. У місцевій церкві відбу-

НОГАЙСЬКІ ЖІНКИ. Малюнок кінця XVIII століття

лось урочисте богослужіння «за здоров'я» імператриці, називаної при тому «ною володаркою Тавриди, звідки осяяло Росію світло істинної віри». Скінчивши дійство церковним дзвоном, перейшли до справ мусульманських. Помпезна церемонія увиразнила приїзд Суворова до ногайських мурз, які чекали на нього окремо. Він зачитав їм акт зречення Шагін-Гірея, а вони від імені своїх підданців клялися на Корані у вічній вірності імперії, дістаючи офіцерські чини. Розпочався бенкет, салютували гармати, лунало «ура!»,

на яке 6 тис. ногайських голосів відгукувалося криком «алла!» Келихи курсували між ногайцями й росіянами, та й сам Суворов не цурався випити з одного кубка з кочовиками, що в них

вважалось жестом побратимства. Ногайці та донські козаки змагались у верховій їзді, до ночі тривали весела пиятика та обійми «побратимів»; чимало номадів, незвиклих до горілки, не прокинулося на ранок. Наступного дня пили з нагоди іменин спадкоємця престолу й лише третього задоволені ногайці дякували за щедрий чапунок.

НОГАЙЦІ БІЛЯ ЮРТИ. Гравюра Генріха Йогана Вільгельма Гейслера, кінець XVIII століття

Настали будні. Настроєні на «вічну дружбу» кочовики забули про колишні кривди, аж раптом їх ошелешили наказом негайно збирати пожитки й переселятися до річки Урал. Понуро закрипіли ногайські гарби, супроводжувані козаками та солдатами, а позаду їхав, нагледуючи, майбутній князь Італійський. У Петербурзі вважали цю морочливу справу вирішеною, тож нагородили Суворова орденем Св. Володимира.

Та ледь устигли переселенці пройти сто верст, як зі степу на конвоїрів налетіли вершники. Супровід розсипався, і конвойовані взяли в руки зброю. Суворов закликав ногайців до миру й запевнив, що вони можуть селитися, де схочуть, однак без докорів сумління викликав підкріплення. 31 липня росіяни напали на скупчення ногайців в урочищі Урай-Ілгаси. Біля річки Мала Єя в замішаній кінськими копитами багнуці застрягли гарби, вгрузали люди й худоба, а росіяни, скориставшись цим, методично розстрілювали всіх, не зважаючи на вік і стать. У відчай ногайські чоловіки вбивали своїх жінок і кидали в річку немовлят, аби їх не захопив ворог. Отак загинуло близько 3 тис. нещасних, і лише 60 дідів, жінок та дітей потрапило до рук ворога...

Тисячолітній досвід кочовиків виявився безпорадним проти модернізованої військової машини Російської імперії. Зазвичай під час небезпеки ногайці збивалися в «курені»: їх утворювали кибитки та гарби, що перевозили розібрані юрти; запряжених волів поганяли підлітки та старі діди; в центрі повільно рухалася худоба, яку направляли жінки й діти, а чоловіки, сівши на коней, гуртувалися в загони, що їхали на віддалі й давали відсіч ворогові або відволікали його чимдалі від валки. Ця система добре спрацювала раніше. Однак тепер росіяни карточними та рушничними залпами легко розсіювали погано озброєних степовиків, а маневрова козака кіннота швидко відшукувала рухливий табір і блокувала його.

Покинувши все, що завало швидко рухатися, ногайці тікали до передгір'їв Кавказу. Зоставшись без худоби, вони часто гинули від голоду або ви-

падкової зустрічі з козачими роз'їздами; правобережжя Кубані рясно встелили тіла полеглих ногайців... Ті, кому вдалося врятуватися, зосередилися на лівому березі річки, біля гирла Лаби. Жадання помсти гуртувало чоловіків у загоны, які очолив і повів на Єйськ мурза Тав-Султан. Три доби озброєні луками та шаблями кочовики без успіху атакували ворожий форпост і врешті відступили.

Щоб приспати їхню пильність, Суворов ширив чутки, ніби припиняє переслідування. Він розіграв цілий спектакль: заграмований під нього солдат поважно сів у карету й виїхав у напрямку Полтави. Тим часом сам він на чолі експедиційного корпусу рушив до табору ногайців. Наказав просуватися крадькома, вночі, об'язавши копита коней повстю, аби зненацька напасти на жертву, що не могла змагатися з ним у підступності. Йому вдалося непомітно переправити війська через Кубань біля гирла Лаби (порушивши турецький кордон) і розгорнути їх для атаки на величезний ногайський табір у городищі Керменчик. Вражає диявольська ретельність, із якою Суворов готував штурм: солдати мусили діяти лише холодною зброєю, а кулі берегти для переслідування, щоб знищити якомога більше ногайців, адже Потьомкін вимагав, щоб це був «чувствительный удар». Козакам і драгунам заборонили злізати з коня по здобич: це доручили спеціальній команді, яку прикривав ще один загін. Трофеї ділили: одна половина – «на государя», друга – військам, дві третини з неї – козакам.

1 жовтня 1783 року на світанку, щойно мусидзани почали закликати правовірних до молитви, гарматний постріл сповістив про початок штурму. Зчинився страшенний гвалт. Однак Тав-Султан організував кілька осередків оборони, розставивши кибитки довкруг. Бачачи, що момент раптовості втрачено, росіяни, втомлені нічним переходом, уже билися спроквола. Скориставшись цим, Тав-Султан прорвав оточення і зник зі своїм загоном на лівому березі Лаби. Решті кочовиків не пощастило. Знову ногайські чоловіки вбивали своїх жінок та дітей, рятуючи їх від ганьби полону, а самі

гинули в бою. На 10 верст околицями були розкидані тіла ногайців. Росіяни втратили близько сотні осіб, водночас загинув ординців ніхто не рахував; за приблизними оцінками їх полягло від 4 тис. до 10 тис., і ще близько 4 тис. потрапило в полон. Із 60 тис. сімей, переселених 1771 року, під російською владою лишилися тільки 3 тис.

ШЕЙХ МАНСУР І НЕВДАЛА ПОМСТА

Брутальне винищення ногайців справило гнітюче враження на весь мусульманський світ. Адиги, кабардинці, чеченці та кумики були вкрай занепокоєні просуванням до їхніх теренів потужної, жорстокої та цинічної «християнської» імперії. На хвилі протистояння їй відбувалась активна ісламізація Північного Кавказу. З останньою була пов'язана діяльність чеченця Ушурми. Проповідуючи під ім'ям шейха Мансура, він включив до традиційної мусульманської молитви побажання смерті невірним, заборонив алкоголь і тютюн, вважаючи їх прикметою гяурів-росіян. Мансур був першим, хто завдав поразки

АЛЕКСАНДР СУВОРОВ НА БЕНКЕТІ З НОГАЙЦЯМИ. Малюнок Тараса Шевченка

БРУТАЛЬНЕ ВИНИЩЕННЯ НОГАЙЦІВ СПРАВИЛО ГНІТЮЧЕ ВРАЖЕННЯ НА ВЕСЬ МУСУЛЬМАНСЬКИЙ СВІТ

НОГАЙСЬКА КИБИТКА НА ГАРБІ. Гравюра початку ХІХ століття

російським військам на Кавказі, підбадьоривши тих, хто вправ у відчай. Із надією його ім'я промовляли і в кримських мечетях.

Учення Мансура нагадало ногайцям про ту страшну ціну, яку вони сплатили за «дружній» бенкет у Суворова. Багато їх приєдналося до газів Ушурми. Вести війну з ними Єкатеріна доручила Петрові Текелі, котрий у 1775 році знищив Січ. Ще брутальніший, ніж Суворов, той воював не так із Мансуром, як із населенням, що його підтримувало. Ніхто не рахував, скільки цей серб на російській службі знищив гірських сіл та кочових аулів, скільки людей померло від голоду внаслідок його «мироворчих» акцій, що лише посилювали протистояння.

У 1787 року розпочалася нова війна між Османською та Російською імперіями. У низинах лівобережжя Кубані, під захистом турецької фортеці Анапа зосередилося багато ногайців. Вони визнали Мансура імамом Кавказу й завзято билися з росіянами. Двічі Анапа відбивала

штурми, завдаючи тяжких утрат імперії. І лише 1791 року генерал Іван Гудович (виходець із гетьманської старшини) здобув цю твердиню. У полон до росіян потрапило понад 9 тис. ногайців; усіх їх перевезли до Криму й роздали місцевим поміщикам як кріпаків.

Заволодіння Анапою відкрило Росії шлях до просування далі на Кавказ і приголомшило всіх, хто проти неї боровся. Саме тоді й почалася масова еміграція кримських татар, ногайців та адигів на простір від Сирії до Балкан. Але ті ж такі події дали початок затяжній Кавказькій війні, котра точиться й досі. Переплетіння українських, ногайських та кавказьких сюжетів і сьогодні засвідчує, що історія є не стільки завершеним минулим, скільки простежуванням струменів, які ще проявляються в майбутньому. Лишень уміймо їх розпізнавати. ■

Український кінотеатр у Європі

Автори:
Франкі
Бландо,
Антельм Відо,
координатор
програми
Одеського
кінофес-
тивалю

Хоч емоції і вщухли, активне прагнення відбудувати «Жовтень», схоже, нікуди не зникло. Влада – і це добрий знак – узяла до уваги громадянську позицію (ту саму, що поховала режим Януковича) й зобов'язалася зберегти найдавніший київський кінотеатр. Звичайно, порівняно з бідами війни на Донбасі попіл згорілої кінозали видається сміховинним. Але громадянське суспільство й цього разу вийшло на передній край.

«Жовтень» не такий кінотеатр, як решта. Становлячи елемент культурного ландшафту столиці, він зберігає свій автентичний образ остронь її галас-

минулих століть і модерного часу.

Усі великі міста світу мають свої пам'ятки й будівлі, стіни яких чули багато цікавого. «Жовтень» по-своєму сприяв формуванню ідентичності Києва. Пожежа, яка частково знищила його, – це кривда, заподіяна історії. Було б неймовірно сумно дивитись, як зникає кінотеатр. Натомість його відбудова означала б перемогу над зневірою і (в разі з'ясування, що причиною пожежі стала злочинна дія проти гомосексуальної громади) над мракобіссям. А заодно й над спекуляціями з нерухомістю, що повсякчас загрожують спотворити місто.

ний поваги вчинок, а передусім формула, вже з успіхом випробувана і в США (sponsor a seat), і в Африці. Представлена абсолютно прозорим способом на якомусь багатомовному сайті, ця акція стала б закликком і до окремих людей та груп, і до компаній та фондів. Українським і європейським доброчинцям запропонували б давати свій внесок і називати прізвище та адресу. Після вечора в Києві, що започаткує цей рух, естафету перейняли б інші важливі заходи Європи. Можна подумати, зокрема, про Каннський кінофестиваль, де в останні роки блискуче виступали Сергій Лозниця, Марина Врода та Мирослав Слабошпицький і де Україна традиційно має свій павільйон. Акція заклику до щедрості численної міжнародної кіноспільноти, поза сумнівом, була б там дуже доречна...

Але значення відбудови «Жовтня» сягає далеко поза межі самої реконструкції, адже йдеться саме про послання до світу з нагоди добродійної акції. Внаслідок браку політичної волі Україна вже багато років помітна своєю яскравою відсутністю в широких мережах фонду Eurimages та програми Eurora Cinémas (кінотеатри «Жовтень» і «Київ» колись брали участь у роботі останньої), які задля сприяння кіновиробництву в країнах Європи та демонстрації європейських фільмів забезпечують доступ до численних можливостей. Тут йдеться про засвоєння добрих методів праці, знайомства, поширення впливу, а передусім про конкретну фінансову підтримку модернізації кінозал та переходу на цифровий формат. «Жовтень» ХХІ століття й інші українські кінотеатри повинні природно вписуватись у цю динаміку, беручись до створення амбіційної програми показу різноманітних фільмів та до виховання юної публіки, впроваджуючи титрування замість перекладу й т. ін. Ось які теми мають бути вкрай актуальними для Міністерства культури та Державного агентства з питань кіно. Саме завдяки цим заходам «Жовтень» утвердиться завтра в Європі як справжній український кінотеатр. ■

ФОТО: УНАН

ливого центру. Складаючи програми показу, відкриті для авторських фільмів, а отже, не зосереджуючись тільки на дорогих голлівудських та російських стрічках, демонструючи інколи картини навіть у первісному варіанті, команда Людмили Горделадзе прагнула утверджувати розмаїття культур та художніх виявів. Підтримувати й розвивати цю ідею важко, бо в Києві, де мешкає близько 3 млн осіб, замало приміщень для показу творів мистецтва. Квитки в тому кінотеатрі були дешевші, ніж в інших. Туди ходили з любов'ю до «десятої музи», а інколи у справах захисту культурного осередку та задля унікальних зустрічей на Подолі – в частині міста, яка символізує зв'язок

Відбудова кінотеатру – завдання для всієї української мистецької громади. Невже вона, і то саме цієї тривожної пори, коли міцніє солідарність, не становить важливої ідеї, яка мобілізувала б добровольно людей в Україні та за її межами? Великі ЗМІ люблять рішучі дії, могутні пориви, колективні емоції. Невже нова Україна не утвердить себе ще й енергією, спрямованою на порятунок у самісінькому її серці кінотеатру, належного до історичної спадщини?

Тут можна скористатися простим методом: запропонувати жертводавцям купити за наперед визначену ціну (€1 тис.? €2 тис.? €3 тис.?) крісло глядача в новому «Жовтні» та обцянку побачити на придбаній речі своє прізвище. Це водночас і символічний, і гід-

ЯКЩО
Новий Рік
ТО БУКОВЕЛЬ

За Перекопом є земля

Автор:
Анастасія
Левкова

Серед кримчан побутує приказка: «за Перекопом землі немає». Так кажуть, коли йдеться про байдужість мешканців Криму до того, що відбувається поза їхнім краєм, – це особливий, кримський вид загальноукраїнського скраюхатства з привабливою назвою «кримська ідентичність». Найцікавіше те, що ставлення материкових українців до Криму також донедавна характеризувала ця приказка, хоча її навіть не знають. За Перекопом землі немає – за Перекопом завжди було тільки море: на курорт їздили, заплющуючи очі на все, що довкола. Крим був радше пейзажем, який сприймали безвідносно до того, що існує в його межах. Анексія стала наслідком, зокрема, байдужості як кримчан до України, так і українців до Криму, а якщо узагальнити – наслідком відсутності державницького мислення в одних і в інших. Анексія запустила певні процеси у свідомості (тільки Майдан на це не спромігся б). Нині лише сліпий не помітить, як зріс інтерес до Криму серед материкових українців. Два роки тому годі було уявити, що лекції, скажімо, про кримськотатарську історію й культуру збиратимуть у Києві чи Львові повні зали. Так само багато кримчан раптом почали вважати своєю батьківщиною не Крим, а Україну.

Закривши півострів міждержавним кордоном, анексія водночас відкрила за Перекопом землю. Чимало кримчан почали шкодувати за цією втраченою землею. Чимало материкових українців стали замислюватися: а що таке, власне, цей Крим? Водночас нерідко можна почути (навіть від деяких відомих блогерів): та що Крим, хай уже собі, тут хоча б Донбас повернути... Звісно, кримчани, коли це чують, почуваються безпорадними й відкинутими.

Я уявляю, ба навіть достеменно знаю, як щовечора не одна сім'я у Криму збирається в кухні за столом і обговорює, які вдалося почути чи побачити «дзвіночки з України»: чи то – в новинах – слова президента, що Україна ніколи не визнає анексії півострова, чи то «випадкове» поєднання синього й жовтого кольорів на афіші в міській маршрутці. У всьому цьому вони вбачають натяк: «про нас не забуто» або «Україно, ми на тебе чекаємо, і нас так тут багато».

Ледве не кожна моя телефонна розмова з кримськими друзями, які не переїхали на материк, завершується їхнім: «Ти там переказуй, хай про нас не забувають». Це можна почути від людей, які дивляться по інтернету українське телебачення, але не мають акаунтів у соцмережах, які в березні кілька днів і ночей посіпль стояли біля Верховної Ради АРК, які готові були боротися за єдність країни й надалі, але свої ж їм сказали «не рипатися».

Що можна робити сьогодні? Не скидати градуса зацікавлення – розмови українців про Крим не повинні сходити з порядку денного. Якщо ми зрозуміли, що важливі зміни мають йти знизу (здається, на політиків уже навчилися не надіятися), то саме знизу й потрібно просувати повернення Криму, і робити це всіма можливими засобами, передусім через медіа. Вони там – кримчани, що лишилися у Криму, – витворюють і плекають Україну в собі, ми ж їм допомагаємо, зокрема, тим, що витворюємо й плекаємо в собі Крим. Нам легше: ми можемо вільно говорити – й ці розмови потрібні і нам, і їм, адже вони можуть говорити тільки дуже обережно або взагалі не можуть, і це слід розуміти. Ми можемо писати статті, організовувати лекції, розмови, виставки, публікувати книжки, навіть знімати фільми й ставити спектаклі – й робити це варто якнайактивніше.

«Україна ще мусить обжити власні міста», – писав у 1991-му Юрій Андрухович. Ішлося про те, що слід урбанізувати українськість, перетворюватися з нації селянської на міську, з домодерної на модерну. Зараз видається, що тоді, у 1990-х, було пропущено інший архіважливий момент: нам треба було (і необхідний був розвиток цієї теми інтелектуалами) докласти зусиль до того, щоб ставати єдиними, власне, ставати народом. Тодішню мить для творення єдності було втрачено – тепер, через більш ніж 20 років, ми приходимо до того, що для єдності нам потрібні не тільки скандування «Схід і Захід разом», що власні регіони нам слід пізнавати й Крим – це одна з тих Америк, яку ще належить відкрити. Очевидно, що йдеться не про шлях ура-патріотизму та проголошення на кшталт: Крим – це Україна, бо Крим одвічно український, бо тут хрещений князь Володимир. Пізнавати слід критично й уникаючи поверховості.

На позір видається, що Крим не лише відділяється, а й віддаляється. Дивлячись уважніше, помічаємо: він іде до нас, на материк. Передусім своїми мешканцями, які не змогли там лишатися й розселилися по містах і селах інших регіонів. Крим має йти до нас й у віртуальному сенсі – через артикулювання того, про що тривалий час мовчали. Психосоматика твердить: хвороба з'являється внаслідок певного способу мислення (нехтування теж є таким способом). Якщо переосмислити, зцілитися в думках, вона минає. У державних справах відбувається подібне. Переселені кримчани та взагалі вся ця ситуація змусять нас іще багато чого збагнути, дадуть відповіді на запитання, від яких ми довго відмахувалися (наприклад, про етнопатріотичну політику). Часом пошук відповідей буде болісним, але це той біль, який веде до зцілення. Якщо ми вже взяли за ці зміни, не можемо їх кинути на півдорозі. ■

**ЛЕДВЕ НЕ КОЖНА МОЯ
ТЕЛЕФОННА РОЗМОВА З
КРИМСЬКИМИ ДРУЗЬМИ
ЗАВЕРШУЄТЬСЯ ЇХНІМ:
«ТИ ТАМ ПЕРЕКАЗУЙ, ХАЙ
ПРО НАС НЕ ЗАБУВАЮТЬ»**

АНТИКОРУПЦІЙНИЙ ТЕЛЕПРОЕКТ

zik

**НАШІ
ГРОШІ**

з **Денисом
Бігусом**

**ШОБІВТОРКА
о 22:30**

acer

explore beyond limits™

ETOUCH MORE

Aspire Switch 10

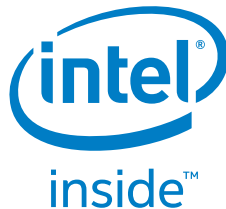
∨ ∧ / < 4 РЕЖИМИ

**Вражаюче зображення.
Гнучкість та універсальність.
Висока продуктивність.
Відчуйте магію нового ПК з Intel Inside®.
Процесор Intel® Atom™.**

Відкривайте для себе мобільність, свободу та різноплановість з 10-дюймовим трансформером 2-в-1 та робіть кожен день пригодою.

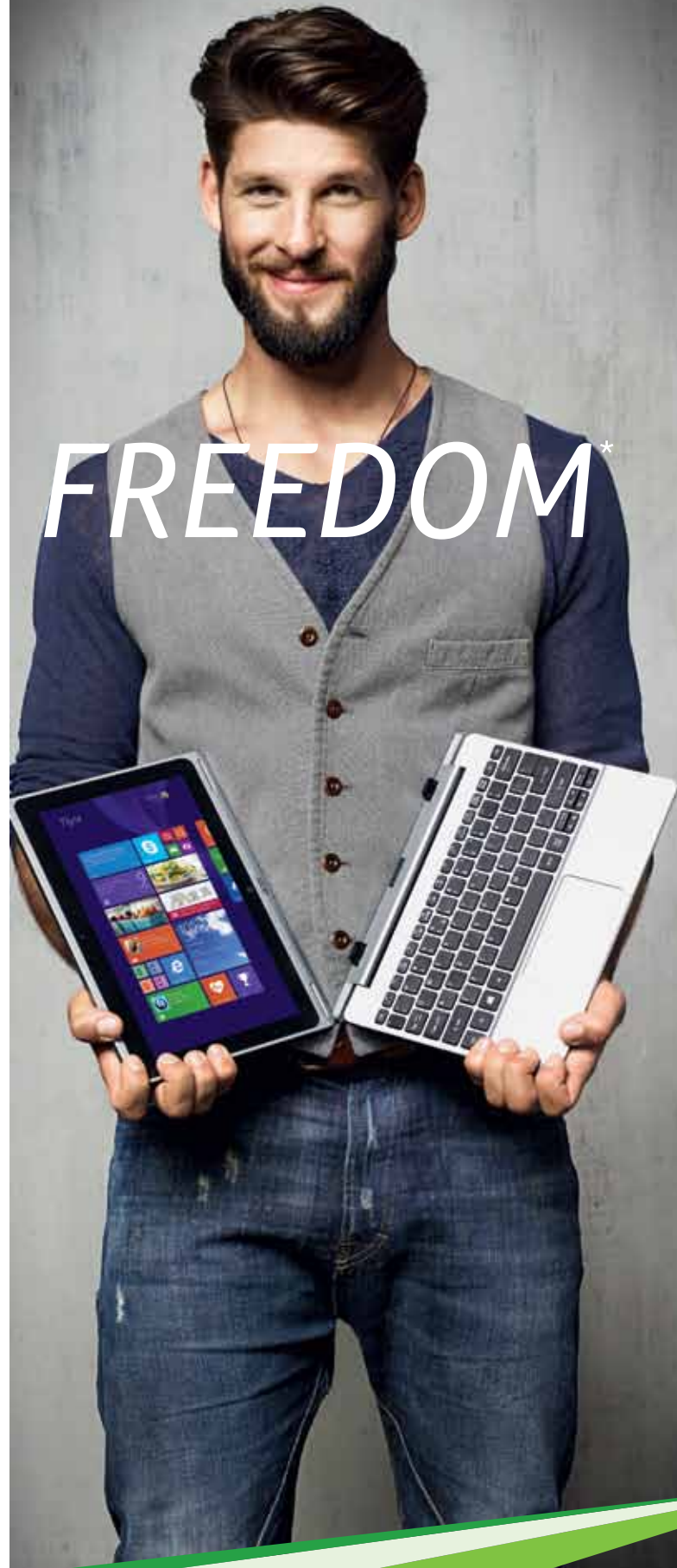
Дізнайтеся більше про Aspire Switch 10 (SW5-012FHD) на acer.ua та

Перегляньте незалежний огляд Aspire Switch 10 на сайті ITC.ua

*Більше свободи у ваших руках
Деякі додатки продаються окремо; варіюються залежно від ринку.
Intel, логотип Intel, Intel Atom та Intel Atom Inside є товарними знаками корпорації Intel у США та/або інших країнах.

Acer рекомендує Windows.

FREEDOM*